

**III Seminari
de
Correcció de Textos**

**La terminologia
i la correcció de textos**

A cura de
Josep Vigo i Bonada
Josep M. Mestres i Serra

**III Seminari
de
Correcció de Textos**

**La terminologia
i la correcció de textos**

**III Seminari
de
Correcció de Textos**

**La terminologia
i la correcció de textos**

A cura de
JOSEP VIGO I BONADA
JOSEP M. MESTRES I SERRA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
Barcelona, 2006

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Seminari de Correcció de Textos (3r : 2004 : Barcelona)

III Seminari de Correcció de Textos : la terminologia i la correcció de textos

Bibliografia

ISBN 84-7283-828-5

I. Vigo, Josep, ed. II. Mestres i Serra, Josep M., ed. III. Institut d'Estudis Catalans

IV. Títol V. Títol: Tercer Seminari de Correcció de Textos

1. Català — Ús — Congressos 2. Català — Estil — Congressos

3. Terminologia — Congressos

804.99-06(061.3)

© dels autors de les ponències

© 2006, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: febrer de 2006

Tiratge: 450 exemplars

Text revisat lingüísticament per l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics de l'IEC

Compost per fotocomposició gama, s. l.

Carrer d'Aristides Maillol, 9-11. 08028 Barcelona

Imprès a Limpergraf, SL

Polígon industrial Can Salvatella. Carrer de Mogoda, 29-31. 08210 Barberà del Vallès

ISBN: 84-7283-828-5

Dipòsit Legal: B. 9593-2006

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Taula

Organització	7
Participants	9
Sigles emprades pels autors	13
Presentació, <i>per Josep Vigo</i>	15
Què cal corregir i per què, <i>per Francesc Vallverdú</i>	17
La col·laboració del professional de la correcció en la fixació terminològica, <i>per Xavier Fargas</i>	25
La necessitat de la terminologia, <i>per Paquita Sanvicén i Mercè Viladrosa</i>	41
Metodologia i recursos en la correcció i l'assessorament, <i>per Laia Castanyer i Núria Roma</i>	59
Quan les paraules són llei, <i>per Margarida Sanjaume</i>	85

Eines informàtiques per al corrector: com se'n pot treure el màxim profit, <i>per Lluís de Yzaquirre</i>	105
El lèxic en la traducció jurídica, <i>per Josep Torrent</i>	117
Transcripció i transliteració de noms estrangers escrits en alfabet no llatins, <i>per Josep Torras</i>	127
Balanç i conclusions del III Seminari de Correcció de Textos	137

Organització

Organitzadors:

Consorci per a la Normalització Lingüística

Enciclopèdia Catalana, SA

Escola d'Administració Pública de Catalunya

Institut Universitari de Lingüística Aplicada (Universitat Pompeu Fabra)

Serveis Lingüístics del Parlament de Catalunya

TERMCAT, Centre de Terminologia

Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics (Institut d'Estudis Catalans)

Director:

Josep Vigo i Bonada

Membre de la Secció de Ciències Biològiques de l'Institut d'Estudis Catalans

i director de l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics de l'IEC

Coordinador:

Josep M. Mestres i Serra

Cap de l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics de l'IEC

Participants

Salvador Alegret

Secretaria General
Institut d'Estudis Catalans
Barcelona

Laia Castanyer

Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics
Institut d'Estudis Catalans
Barcelona

Xavier Fargas

Àrea de Normalització
TERMCAT, Centre de Terminologia
Barcelona

Josep M. Mestres

Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics
Institut d'Estudis Catalans
Barcelona

Marta Payà

Departament de Serveis Lingüístics
Parlament de Catalunya
Barcelona

Núria Roma

Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics
Institut d'Estudis Catalans
Barcelona

Margarida Sanjaume

Departament de Serveis Lingüístics
Parlament de Catalunya
Barcelona

Paquita Sanvicén

Centre de Normalització Lingüística de Lleida
Consorci per a la Normalització Lingüística
Lleida

Josep Torras

Enciclopèdia Catalana, SA
Barcelona

Josep Torrent

Escola d'Administració Pública de Catalunya
Barcelona

Francesc Vallverdú

Secció Filològica
Institut d'Estudis Catalans
Barcelona

Mercè Viladrosa

Centre de Normalització Lingüística de la Segarra
Consorci per a la Normalització Lingüística
Cervera

Josep Vigo

Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics
Institut d'Estudis Catalans
Barcelona

Lluís de Yzaguirre
Institut Universitari de Lingüística Aplicada
Universitat Pompeu Fabra
Barcelona

Sigles emprades pels autors

CALA	Comissió Assessoradora de Llenguatge Administratiu (Generalitat de Catalunya)
CC	Codi civil
CD-ROM	<i>compact disk read only memory</i> («disc compacte de memòria només de lectura»)
CECA	Corpus Escrit del Català (Universitat de Barcelona)
CT	Cercaterm (TERMCAT)
CTILC	Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana (Institut d'Estudis Catalans)
DAU	<i>Documents administratius universitaris</i> (Universitat de Barcelona)
DCC	<i>Diccionari castellà-català</i> (Enciclopèdia Catalana)
DIEC	<i>Diccionari de la llengua catalana</i> (Institut d'Estudis Catalans)
DJC	<i>Diccionari jurídic català</i> (Enciclopèdia Catalana)
DLC	<i>Diccionari de la llengua catalana</i> (Enciclopèdia Catalana)
ESADE	Escola Superior d'Administració i Direcció d'Empreses
ETA	Euskadi ta Askatasuna («Pàtria Basca i Llibertat»)
FAQ	<i>frequently asked questions</i> («preguntes més freqüents»)
GDLC	<i>Gran diccionari de la llengua catalana</i> (Enciclopèdia Catalana)
GEC	<i>Gran enciclopèdia catalana</i> (Enciclopèdia Catalana)
ICL	Institut de Ciències Lingüístiques de Rússia
IEC	Institut d'Estudis Catalans
ISO	<i>International Organization for Standardization</i> («Organització Internacional de Normalització»)
IULA	Institut Universitari de Lingüística Aplicada (Universitat Pompeu Fabra)

IUPAC	Unió Internacional de Química Pura i Aplicada
L	<i>Diccionario jurídico</i> (de F. Gómez de Liaño)
LECr	Llei d'enjudiciament criminal
PDL	Portal de Dades Lingüístiques (Institut d'Estudis Catalans)
PMF	preguntes més freqüents
QS	qüestions sovintejades
RAE	Real Academia Española
SARS	<i>severe acute respiratory syndrome</i> («síndrome respiratòria aguda greu»)
SF	Secció Filològica (Institut d'Estudis Catalans)
SLCUB	Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona
SMS	<i>short message service</i> («servei de missatges curts»)
SOLC	Servidor Ortològic de la Llengua Catalana (Universitat Pompeu Fabra)
TERMCAT	Centre de Terminologia per a la Llengua Catalana
TERMIEC	base de dades terminològica de l'Institut d'Estudis Catalans
TN	<i>Terminologia notarial</i> (del TERMCAT)
TT	tractament de textos
TV3	Televisió de Catalunya, SA (canal 3)
UBTerm	base de dades terminològica de la Universitat de Barcelona
UPF	Universitat Pompeu Fabra
UPFTerm	banc de dades terminològiques de la Universitat Pompeu Fabra
URL	Universitat Ramon Llull
VDP	<i>Vocabulari de dret penal i penitenciari</i> (del TERMCAT)

Presentació

Josep Vigo

Director del Seminari

Aquesta publicació recull el discurs inaugural i les ponències presentades i discutides en el III Seminari de Correcció de Textos, dedicat a la terminologia, el qual va tenir lloc a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans a la tardor de l'any 2004. L'organització va ser a càrrec de set entitats que treballen en el camp de la normalització lingüística i la terminologia, quatre de les quals actuen dins l'àmbit de l'Administració pública, dues depenen d'organismes científics de nivell superior i la setena pertany a una empresa editorial de prestigi ben reconegut.

A part de la solvència dels organitzadors, només considerant que van intervenir-hi deu ponents i que va comptar amb la participació de dos-cents professionals de la llengua, ja podríem aventurar que aquest seminari devia ser ben interessant i profitós. Aquesta és, si més no, la impressió que en vaig tenir jo, que vaig actuar-hi de director i que em pertoca ara de presentar-ne les actes.

Les sessions es van obrir amb la intervenció del senyor Francesc Vallverdú, que va oferir una lliçó magistral sobre el perquè i el com de la correcció de textos, un tema complex que ha propiciat tota mena d'opinions i de controvèrsies i sobre el qual es deurà continuar discutint inacabablement. El senyor Vallverdú va tractar aspectes generals, centrats en la finalitat i els límits de la correcció, i aspectes pràctics concrets, com ara els problemes que poden derivar de l'evolució del lèxic i de la llengua. Les ponències van versar sobre aspectes tan diversos com el mètode i els recursos per a la fixació de la terminologia, el llenguatge jurídic, les eines informàtiques al servei de la correcció i el problema de les transcripcions i transliteracions de noms estrangers; aspectes que van ser presentats i comentats per entitats i professionals que hi treballen específicament.

Haig de manifestar que la presentació d'aquestes actes em resulta interessant i plaent des de tres situacions personals diferents i per tres raons concretes. D'antuvi,

perquè la coordinació de les jornades va ser duta a terme per l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics, de la qual sóc, i era en aquell moment, el director, i perquè va tenir lloc als locals de l'Institut d'Estudis Catalans, al qual pertanyo. I en aquest punt cal que posi en relleu i alabi la feina dels professionals de l'Oficina, i particularment del seu cap, el senyor Josep Maria Mestres, que van dur el pes de l'organització. I que agraeixi l'actuació de l'Institut, que va fer seu el seminari i va atorgar-li els recursos materials necessaris perquè es pogués desenvolupar amb èxit.

Segonament, em plau presentar aquesta publicació com a científic o, més exactament, com a treballador de la ciència, obligat a fer servir un llenguatge especialitzat i empès sovint a embolicar-me en problemes de terminologia. Resulta molt gratificant constatar que hi ha tants experts que es preocupen per aquests problemes i s'ocupen de resoldre'ls convenientment. En aquest respecte, vull fer-me ressò de l'opinió, expressada de manera explícita o implícita en aquest seminari, que la fixació de la terminologia requereix la col·laboració de terminòlegs i de professionals de la ciència. I com a membre d'aquest darrer col·lectiu, vull insistir davant dels lingüistes que no tinguin mai cap mena de reticència a orientar-nos en la selva terminològica, a corregir-nos o, si cal, a amonestar-nos, malgrat les crítiques o els desacords que esporàdicament els puguin pervenir d'alguns científics. Els —o si voleu, ens— necessitem.

Finalment, la presentació d'aquest treball em satisfà també com a simple membre de la comunitat lingüística, com a catalanoparlant interessat, sempre, en la idiosincràsia de la llengua, preocupat, sovint, pel seu desenvolupament i angoixat, de vegades, pel seu futur. Que hi hagi tants professionals que estudien amb saviesa la llengua, se n'ocupen amb rigor i vetllen il·lusionadament per la seva salut em fa creure que no podem témer gens ni mica per la seva pervivència i el seu enriquiment. Que així sia.

Què cal corregir i per què

Francesc Vallverdú

Vicepresident de la Secció Filològica

En la meva condició de vicepresident de la Secció Filològica, vull adreçar als participants i als assistents en aquest Seminari una calorosa salutació i excusar l'absència del president d'aquesta Secció, el qual és fora de Catalunya en aquests moments.

Com és sabut, la Secció Filològica, en la seva funció d'acadèmia de la llengua, vetlla per la normativització del català, i la correcció de textos no és sinó la posada en pràctica de l'ús normatiu. La trobada que avui inaugurem —promoguda per l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics de l'IEC— és un seminari especialitzat per examinar com opera la correcció davant la terminologia. Jo no entraré en el nucli del debat, ni tan sols esbossaré un marc teòric. Com suggereix el títol de la meva intervenció —i vull aclarir que no l'havia triat jo, sinó el president de la Secció Filològica, quan pensava que podria assistir-hi, però ja m'ha anat bé—, voldria posar èmfasi en plantejaments previs al debat d'avui. En definitiva, el títol em porta a unes reflexions personals que he anat perfilant al llarg de més de quaranta anys. I això requereix segurament una explicació.

L'any 1964, quan Josep M. Castellet em proposa d'entrar a Edicions 62, m'ofereix una tasca ben singular. Tenint en compte que jo era escriptor (havia publicat dos reculls de poesia i col·laborava a *Serra d'Or*) i professor de català (en aquells moments jo feia classes de català a l'Hospitalet de Llobregat), Castellet veia en aquesta doble circumstància una oportunitat perquè fes de coixí entre les legítimes aspiracions creadores dels escriptors i les exigències inexcusables de la correcció.

Val a dir que, com a editorial, Edicions 62 s'havia estrenat amb un malentès. El seu primer llibre, *Nosaltres, els valencians*, de Joan Fuster, havia suscitat una polèmica sorda entre els editors i l'autor. Els primers, sota el guiatge del doctor Aramon, aplicaren uns criteris estrictes (l'ús sistemàtic de *llur*, *hom*, concordances de participi, l'in-

finitiu *ésser*, etc.); l'autor, que per cert havia renunciat a algunes variants valencianes (escrivia *meva*, *teva*, *seva* i les formes verbals del català central), es trobà amb més retocs que no havia previst.

En situacions d'«emergència», sempre s'han produït despropòsits d'aquesta mena en nom de la correcció lingüística. Recordem el que va passar amb la traducció de *Mirèio*, a cura de Maria Antònia Salvà, que va editar l'IEC. En la correcció intervingueren noms tan il·lustres com Guanyavents, Vallès, Fabra i Carner. Potser és exagerat qualificar aquesta intervenció com «el cas més notable de falsejament de l'obra d'un autor que s'hagi vist a casa nostra» (Mila Segarra); però val a dir que, quan s'apliquen criteris massa estrictes, el respecte al text es fa difícil. També Víctor Català es queixava en algun cas de les «intromissions desfiguradores» dels correctors.

En definitiva, aquests exemples ens mostren un dels reptes més angoixants de la feina del corrector, quan s'aplica massa rígidament la normativa, ja que aquest criteri porta implícita la temptació de la subjectivitat, dels tics propis, del gust personal.

En una famosa polèmica entre escriptors i gramàtics de l'any 1957, Ramon Aramon renyava alguns escriptors joves per les seves descurances. Aramon defensava l'ús de formes arcaïtzants com *llur*, *hom...* i criticava la confusió entre *ésser* i *estar*. Maria Aurèlia Capmany li va respondre indicant que la crítica primordial que es podia fer a l'insigne acadèmic era que es lamentava, felicitava o acusava sense preocupar-se de les necessitats expressives de l'escriptor.

Poc temps després (1961), Joan Sales s'afegia a la polèmica: «en tot conflicte entre la gramàtica i la vida, les persones de seny donaran sempre preferència a la vida». Joan Triadú rebutjà aquesta posició en uns termes durs: «els novel·listes no sols s'equivoquen, sinó que àdhuc pretenen de raonar, en rebel·lió oberta, llurs actituds més o menys antigramaticals».

Curiosament, la resposta més apaivagadora i pragmàtica va venir de la mà d'una de les persones més bescantades per alguns escriptors: em refereixo a Eduard Artells, mestre de correctors i fidel executor dels criteris acadèmics. Per a Artells «l'actitud correcta del corrector en les circumstàncies actuals» era «aplicar la gramàtica i vetllar per la puresa del llenguatge, tot esperant temps millors en què la seva labor pugui restar reduïda a la d'estricta lector-corrector tipogràfic».

La polèmica entre l'ús i la *norma* fou tractada de manera brillant per Joan Fuster (1969). Segons Fuster, en una llengua sempre hi ha «residus» i una «norma racionalista». Els *residus* poden ser geogràfics (localitats no contaminades), d'edat (el parlar dels vells) o de classe (els parlars dels ravals, dels pagesos...). Quant a la *norma*, s'elabora també amb referències geogràfiques (el parlar de «la capital»), d'edat (el parlar de

la gent jove) o de classe (el parlar de la gent cultivada). Per al cas català, Joan Fuster recomanava una *via intermèdia*, equidistant i equilibrada: «el català, si ha de ser alguna cosa, i fins i tot si ha de «ser» *tout court*, ha de tirar al dret: ni ha d'emocionar-se amb els *residus* ni ha d'esclavitzar-se amb la *norma*». Val a dir que aquest lúcid raonament de Fuster no contribueix a «alleujar» la tasca de la correcció, sinó tot al contrari.

De fet, amb aquests arguments hem entrat en àmbits més netament sociolingüístics, que no pas estrictament lingüístics. Els usos socials evolucionen i els usos lingüístics també. Les paraules d'Horaci per justificar els canvis lingüístics («si voleu uss», és a dir, si l'ús ho vol) és una divisa sociolingüística. Les llengües evolucionen, i és un fet a tot arreu. Potser en el cas del català, les circumstàncies en què s'ha desenvolupat en els últims segles —amb intents verament lingüicides— donen més pes al continuisme, a les tendències conservacionistes.

Per avalar aquesta hipòtesi faré referència a unes observacions suscitades per dues grans figures de la lingüística catalana, que admiro profundament i de qui he après moltíssim. La primera és d'Antoni M. Badia i Margarit, el qual a la darrereria dels seixanta, comentant l'estat de deturpació en què es trobava el català, em va indicar que la paraula *sostre* podia desaparèixer a favor del castellanisme *texu*. I conclouia: «jo ja m'hi conformaria, si al país es continués parlant català». L'altra observació és de Gabriel Ferrater, el qual opinava que el neologisme *bústia*, que Fabra havia proposat, per bandejar *buzón*, no era viable, perquè ningú no l'usava: per suplir-lo, Ferrater proposava *bossó* —una proposta ben enginyosa, dit sigui de passada.

Tant en l'un com en l'altre cas els dos grans lingüistes s'equivocaven i avui constatem que *sostre* i *bústia* tenen bona salut. Això és degut probablement que en el camp del vocabulari és fàcil de mantenir o recuperar paraules. En qualsevol cas, l'evolució no és sempre previsible.

Hi ha un altre aspecte interessant que voldria assenyalar. Fixem-nos en un fenomen gramatical: les formes del passat simple i perifràstic (o, com en dèiem fa pocs anys, «perfet simple i perifràstic»). Segons els lingüistes estructuralistes, en el cas de les formes *cantà* i *va cantar*, com que són sinònimes i tenen funcions idèntiques, l'ús d'una forma exclou l'altra. Aquesta era l'opinió de Gabriel Ferrater, per a qui «en el seu sistema» només funcionava el passat perifràstic, i consegüentment prescindia del tot del passat simple.

Com sabem, aquesta opinió és avui molt estesa i es posa com a exemple d'un nou estadi en l'evolució de la llengua. El llenguatge periodístic, no sols dels mitjans audiovisuals sinó també dels diaris, i molts escriptors, fan un ús exclusiu del passat perifràstic. Però és del tot encertada aquesta opció?

En primer lloc, vull fer notar que el passat simple i el passat perifràstic han coexistit en català almenys des del segle XIII. (Recordeu aquell passatge del *Llibre dels feits* en què el monarca s'adreça a una pagesa i aquesta utilitza en el seu relat el passat perifràstic.) Com s'explica una coexistència tan duradora, multiseular, des d'una perspectiva estructuralista?

Realment, es tracta de funcions idèntiques? Comparem aquestes formes de passat i d'imperfet:

- 1) *pogué fer* / *va poder fer* ↔ *podia fer*
- 2) *volqué fer* / *va voler fer* ↔ *volia fer*
- 3) *degué fer* / **va deure fer* ↔ *devia fer*

Com podem comprovar hi ha un cas en què el perifràstic no és possible (**va deure fer*). El parlant ha de recórrer al passat simple (*degué fer*), forma que encara he sentit utilitzada a Barcelona per gent gran, o bé acudir a un petit canvi estilístic (*devia fer*). Per a mi, aquest exemple és prou significatiu per fer trontollar la tesi de l'equivalència total entre les dues formes.

D'altra banda, com és sabut, les formes simples perduren en molts parlars, la qual cosa representa un argument de pes per mantenir-les.

Fetes aquestes constatacions, analitzem ara el fenomen des d'un punt de vista estilístic.

Primera observació. La presència excessiva de formes de passat perifràstic en un text és un fenomen modern que he batejat amb el nom de «vavaisme». Aquesta alta proporció de formes perifràstiques estilísticament «engavanya» el discurs i gramaticalment el fa «grinyolar» (potser no tant per l'ús del passat perifràstic, sinó més aviat per l'abús del temps passat).

Tinguem en compte que el llenguatge corrent sovint evita la narració en temps passat. En efecte, l'ús del present històric és un recurs estilístic freqüent en la parla popular. Per exemple: «Vaig trobar en Pere i em va dir —diu—: “Que no saps saludar?” I jo que li contesto: “Però si no t'he vist!” (El relat comença utilitzant dues formes de passat, però de seguida canvia al present històric.) El cas és que el parlar corrent —fins i tot en aquells dialectes que utilitzen sempre les formes perifràstiques en lloc de les simples— té recursos estilístics per evitar el «vavaisme».

Segona observació. Almenys de la Renaixença ençà, els escriptors han alternat en els seus textos les dues formes de passat, generalment com a recurs estilístic. En alguns casos, s'han aplicat fins i tot criteris més estrictes (diafàsics): així, hi ha escriptors que, per donar «verisme» als diàlegs, hi utilitzen sempre el passat perifràstic, mentre que en la part narrativa, més formal, hi utilitzen el simple o bé les dues formes.

Què ha de fer un corrector quan es troba un text amb una narració en passat?

Si es tracta d'un text periodístic o literari en què només s'utilitzi el passat perifràstic, el corrector ha de respectar escrupolosament aquesta opció. Tanmateix, és legítim vetllar perquè no hi hagi «vavaisme». Per exemple, vegem aquestes frases:

a) *Li va explicar com el va trobar.*

b) *Li va explicar com l'havia trobat.*

Les dues frases són admissibles, però estilísticament *b* sembla preferible. De tota manera, en aquests casos, el corrector hauria de «negociar» amb l'autor.

Si es tracta d'un text literari o acadèmic en què només s'utilitzi el passat simple, el corrector també ha de respectar escrupolosament aquesta opció. I si troba algun cas que estilísticament sobti, l'hauria de «negociar» amb l'autor.

Però no sempre el corrector ho té tan fàcil per decidir. Els paranys que se li presenten són constants, i la sintaxi és on troba més ocasions per ensopegar. Per exemple, què cal fer amb la «doble negació»?

El llenguatge periodístic sol prescindir de l'adverbi *no* quan *res*, *mai*, *ningú*, etc., van davant del verb. Ara, aquesta omisió sistemàtica és incongruent amb l'ús de frases com *Res no l'espanta*, *No res l'espanta*, *Que vols res més?*, *Si mai vas a París, visita la Défense*, *N'has trobat cap?*, etc. Els qui fem servir aquestes construccions ens sentim incòmodes davant l'omisió sistemàtica del *no*, que només funciona en frases breus i/o unívokes. En conseqüència, el corrector en principi hauria de respectar aquesta omisió en textos lleugers, però al mateix temps introduir el *no* en frases més formals o que puguin induir a confusió.

Aquestes tendències actuals suggereixen que també en la qüestió de la doble negació s'està produint un *canvi lingüístic*. I què passa amb el gust personal?

Explicaré un cas que he viscut molt intensament, potser perquè he estat sol o quasi sol a considerar-lo un solecisme. Em refereixo a l'estructura distributiva *no només... sinó també...*, construcció molt recent (no en trobarem cap exemple anterior a 1965). La construcció llatina més similar és *non solum... sed etiam...*, que en català ha donat *no sols (solament)... sinó també...*

No recordo la primera vegada que vaig llegir la combinació *no només*, però de seguida em va semblar cacofònica (particularment en llavis occidentals) i innecessària. Quaranta anys després, aquesta combinació s'ha generalitzat tant (quants usuaris deuen haver pensat que era «més catalana»!) que ja no gos recomanar als correctors que l'esmenin, llevat del cas en què grinyoli molt (per exemple, *No només no m'agradava, sinó que, a més, m'irritava*, on reemplaçant *només* per *sols* o *solament* s'alleugereix la frase). En aquest cas, el canvi lingüístic s'ha consumat en menys de quaranta anys.

La tasca del corrector, com anem veient, és immensa, complexa. I a vegades ingrata, com il·lustra una altra anècdota. És prou sabut que Salvador Espriu era un escriptor extremament perfeccionista, molt acurat en l'escriptura. Per a ell una falta d'ortografia era com un mancament, un «pecat». El cas és que, quan preparàvem les seves obres completes, jo passava els seus originals a un excel·lent corrector, Andreu Russinyol, aleshores empleat d'Edicions 62. Russinyol, que treballa amb una meticulositat d'orfebre, admirable, tornava els originals d'Espriu amb nombrosos comentaris en llapis: eren preguntes, consultes, propostes d'esmenes. Un dia, Espriu em va cridar esverat per l'abundància de comentaris en llapis de Russinyol i em preguntà abruptament, com irritat: «A aquest corrector li agrada la meua obra?» Vaig calmar-lo de seguida, assegurant-li que era un gran admirador seu i que l'únic que buscava era ajudar-lo a polir el seu text.

Certament, no tots els escriptors tenen l'exigència i el rigor d'un Espriu, ni els correctors la paciència d'un Russinyol. En qualsevol cas, de la meua experiència editorial n'he tret algunes ensenyances:

— Convé discernir entre un bon escriptor i un escriptor poc acurat, d'aquells que, quan els indiques una descurança, donen la culpa al corrector. Cal ser molt respectuosos amb el bon escriptor, fins i tot acceptar-li llicències estilístiques; i en canvi ser molt estrictes i sever amb l'escriptor descurat.

— No és el mateix un original que una traducció. D'una banda, aplicant el criteri precedent, també és adient distingir entre un bon traductor i un traductor poc acurat i obrar en conseqüència. De l'altra, cal valorar si la «intromissió» del traductor emmascara el missatge, en lloc de traslladar-lo. (Això és molt important en els doblatges de pel·lícules.)

— S'ha de distingir entre un text literari i un text no literari. Un text literari admet més variabilitat, més joc, mentre que un text tècnic, per exemple, ha de ser més neutre, unívoc.

— Finalment, convé mantenir l'equilibri entre norma i ús. Una recomanació, a què ja m'he referit, i que sol donar bons resultats, és «negociar» amb l'autor els casos discutibles.

* * *

Sé que, a molts dels qui m'escolten, les meves paraules els sonaran a música celestial: les dificultats que es troben en la seva activitat són nombroses i aquests criteris són massa genèrics per ser operatius. Mirarem de fer un pas endavant en la concreció, aproximant-nos al tema d'aquest Seminari: «La terminologia i la correcció de textos».

Una primera dificultat en relació amb el text és que el corrector l'ha d'entendre. No es tracta que l'hagi d'entendre en tots els detalls —potser només és accessible a especialistes—, sinó que el compregui lingüísticament, per dir-ho gràficament. Si no hi ha aquesta mínima sintonia, s'incrementaran els riscos per a les confusions més visibles: *cultural/cultural*, *alienació/alineació*, etc.

Un text d'especialitat, amb terminologia específica, pot desconcertar el corrector més meticulós. Vegem-ne alguns exemples:

— En sociolingüística, *language shift* es tradueix en català per *substitució lingüística* (i no pas per «mudança de llengua», com semblaria més natural) per raons socioculturals. Aquesta particularitat fa que en un mateix text puguem fer servir les dues etiquetes (en anglès i en català) intencionadament. En casos com aquest el corrector sempre ha de respectar la tria de l'especialista.

— Un exemple ben actual el trobem en l'expressió *violència de gènere*, un anglicisme innecessari que podia haver-se resolt amb fórmules ben genuïnes com «violència familiar», «violència domèstica», «violència per raó de sexe», «violència contra la dona», etc. El cas és que el Govern espanyol, desatentent les recomanacions de la RAE, ha consagrat legalment aquella expressió, i el llenguatge periodístic l'ha recollida. L'atzagaiada ja no té remei, ni tan sols en català, perquè l'equivalent exacte de *violencia de género* no pot ser altre que *violència de gènere*.

— Hi ha casos en què l'ús ha generat una doble forma. Així, l'adjectiu de *anorèxia* pot ser *anorèctic* o *anorèxic*. Certament, el DIEC no recull la segona variant, mentre que l'anglès admet les dues i el castellà només la segona. Però té justificació en català continuar condemnant la forma *anorèxic*?

— Hi ha abusos que acaben incorporant-se. La paraula basca *zulo* equival a la catalana *amagatall*, però en castellà s'ha imposat aquella, fins i tot en contextos aliens al terrorisme d'ETA, probablement perquè fonèticament i morfològicament sembla castellana. En canvi, en català només la podem fer servir ocasionalment, per donar «color» a la informació, però és preferible *amagatall*.

— Hi ha derivats nous que poden sorprendre. Per exemple, *panxacontentisme*, no recollit en el DIEC. Ara, com que es tracta d'una derivació regular de *panxacontent*, el corrector no té cap argument per combatre-la. (Dir que ja tenim el mot *cofoisme* i que no cal inventar-ne un altre no és vàlid, perquè entrariem en el terreny dels matisos i del gust personal.)

Després d'aquest breu recorregut, suposo que els qui han seguit el meu discurs ja s'han adonat que no tinc respostes contundents, taxatives, a les dues preguntes del títol.

Què cal corregir? Depèn. Hi ha coses clares, com l'ortografia, però d'altres no ho són tant. Una paraula o una expressió que són adequades en un context poden no ser-ho en un altre. Què és millor, *ferrocarril* o *tren*? Depèn del registre. Són equivalents *dentífrici* (o *dentífric*) i *pasta de dents*? Sí i no, ja que en certs contextos el tecnicisme pot semblar pedant.

El corrector, davant d'un text d'especialitat, ha d'anar, doncs, amb peus de plom: ha de corregir allò que hi desentona, que és clarament inadequat —l'especialista pot tenir inseguretats en l'escriptura, vacil·lar en qüestions ortogràfiques o gramaticals—, però al mateix temps ha de ser molt prudent en la terminologia, que l'especialista sol dominar.

Quant a l'altra pregunta —*per què cal corregir?*—, sembla tenir una resposta més clara. En efecte, cal corregir perquè la comunicació entre l'autor del missatge i el receptor operi adequadament, sense equívocs sobreposats. Tot el «soroll» o la «brutícia» que acompanyen un missatge oral o escrit poden entrebancar la comunicació, o, si més no, no la faciliten.

Segurament que aquestes respostes són encara massa esquemàtiques. Però no voldria entretenir-vos més, perquè el programa és força atapeït, i al capdavant tindreu ocasió d'enriquir i aclarir les idees, que jo potser he deixat massa embastades i en algun cas nebuloses i tot.

La col·laboració del professional de la correcció en la fixació terminològica

Xavier Fargas

Cap de l'Àrea de Normalització Terminològica
del TERMCAT, Centre de Terminologia

1. Introducció: objectiu i contingut de la ponència

Em proposo descriure en aquesta ponència quins mecanismes de col·laboració hi ha a disposició del professional de la correcció en el marc del procés que condueix a la fixació de les propostes terminològiques. He estructurat el text preveient una part inicial molt breu en què oferiré un ràpid resum de com planteja la seva activitat el TERMCAT, quins són els seus àmbits d'actuació i quins productes i recursos ofereix, entenent que els assistents a aquestes jornades probablement ja coneixeu almenys una bona part d'aquesta informació, si més no com a usuaris avançats i fidels, i que no és objecte d'aquesta sessió la presentació del Centre. En segon lloc, i entrant ja en matèria, farem una descripció del procés que se segueix al TERMCAT per donar resposta a l'encàrrec que el Centre ha rebut, i que els estatuts defineixen com «Organitzar la revisió dels termes catalans i la normalització dels neologismes que ho requereixin». Finalment, i aquesta serà la part nuclear de l'exposició, tornarem a recórrer el mateix procés de fixació terminològica, però mirant d'identificar-hi els moments en què pot intervenir el professional de la correcció, i descrivint en què pot consistir aquesta intervenció.

Us convido, doncs, a iniciar aquest recorregut, i confio que hi trobareu prou elements d'interès per acompanyar-m'hi durant tot el trajecte.

2. El TERMCAT: línies d'actuació, productes i recursos

Quan ens proposem descriure breument què és i què ofereix un centre de terminologia com el TERMCAT podem seguir almenys dues vies. Podem posar l'accent en

els aspectes organitzatius, estatutaris, formals, i per tant indicar el caràcter públic de l'organisme, les entitats que el constitueixen, els òrgans de govern que el dirigeixen, els documents legals que el suporten, l'estructura organitzativa interna, i altres elements similars. Aquesta aproximació, formalment impecable, comporta sovint el risc de caure en un excés d'automatització i de fredor, i de passar per alt o de deixar en un segon terme els aspectes que, en una organització com el TERMCAT, són realment més importants.

La segona via de descripció, doncs, que és la que avui us proposo de compartir, pretén partir precisament d'aquells elements que hem considerat que són realment més importants per donar sentit a l'activitat del Centre. Partint d'un treball d'anàlisi del que és i del que volem que sigui el TERMCAT, hem determinat que aquests elements bàsics es poden formular com els sis valors següents:

1. Compromís amb la llengua catalana. El TERMCAT té com a finalitat el desenvolupament de recursos terminològics en català per contribuir a la normalització de la llengua en tots els àmbits socials. Aquest compromís amb la llengua es fonamenta en el respecte per la unitat lingüística de la llengua catalana i en el reconeixement de l'autoritat normativa de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

2. Servei a l'usuari. El TERMCAT és un centre públic creat per atendre les necessitats dels sectors especialitzats pel que fa a la terminologia científica i tècnica. S'orienta, per tant, a la prestació de serveis, fonamentalment d'assessorament i de fixació terminològics, però també d'informació sobre la terminologia. El TERMCAT vol fer arribar a tots els agents implicats en aquest terreny la informació terminològica que els és d'interès.

3. Treball terminològic de qualitat. El TERMCAT vol garantir uns estàndards de qualitat pel que fa a processos i mètodes de treball, i en relació amb el nivell lingüístic de tots els seus productes. Uns estàndards que vol posar a disposició dels usuaris.

4. Participació social. La terminologia és un punt de confluència entre lingüistes, especialistes, professionals, docents, mediadors lingüístics, professionals de la comunicació... El TERMCAT considera que el desenvolupament i la fixació de la terminologia no es pot fer al marge de tots aquests col·lectius, i per això vol que en els seus processos de treball s'hi integrin representants dels diversos àmbits en què la terminologia té incidència, a fi de garantir el consens i la legitimitat social de les propostes que fa.

5. Integració en un context multilingüe. Actualment, la majoria de les comunicacions especialitzades es desenvolupen en més d'una llengua. Si es vol que el català

tingui presència en escenaris internacionals, és imprescindible garantir l'accés al coneixement i la informació que es produeixen en la nostra llengua. Els productes del TERMCAT, elaborats en català, volen facilitar aquest accés amb la incorporació d'equivalències en les principals llengües de comunicació internacional.

6. Projecció internacional. El TERMCAT ha estat pioner en l'àmbit de la planificació terminològica i això li atorga un paper referencial per a altres comunitats lingüístiques. La cooperació internacional i la projecció de les activitats del Centre fora de l'àmbit de la llengua catalana consoliden el seu valor com a centre de referència i contribueixen alhora al reconeixement i al prestigi de la llengua catalana arreu.

Si la primera aproximació que esmentàvem corria el risc de caure en la fredor, aquesta segona ens acosta potser perillosament a la imprecisió, si no la complementem adequadament amb els elements estructurals i concrets que hi donen suport. Per tant, ara és el moment de presentar les línies concretes d'actuació i els recursos que es posen a disposició dels usuaris, sense perdre de vista que precisament aquests elements concrets es desprenen d'una determinada concepció del Centre.

Les tres grans línies d'actuació del TERMCAT són la producció de recursos terminològics, l'assessorament i la normalització terminològica.

Molt breument, podem assenyalar que la producció de recursos terminològics, és a dir, l'elaboració de tota mena de diccionaris, terminologies, lèxics, reculls, etc., respon a la voluntat d'oferir materials que facilitin l'ús de la llengua catalana en els sectors especialitzats i contribueixin a la normalització d'aquesta llengua en tots els àmbits.

La segona línia d'actuació és l'activitat d'assessorament, que entenem com la voluntat de donar resposta a qualsevol usuari de la terminologia, ja sigui atenent una consulta puntual, ja sigui col·laborant en la creació d'un material terminològic específic, ja sigui oferint ajuda metodològica, ja sigui donant suport a empreses de traducció de productes informàtics, etc. L'assessorament és potser la cara més coneguda del TERMCAT, com certifiquen el nombre sempre creixent de consultes que s'atenen; la bona rebuda que en general mereix el Cercaterm, el servei de consultes multilingüe que des de fa quatre anys resol els dubtes dels usuaris a través d'Internet, o el nombre també creixent de visites que rep el web del TERMCAT (més de catorze milions d'accessos durant l'any 2003).

Finalment, la tercera línia d'actuació és la normalització terminològica, entesa com el procés que condueix a la determinació de la proposta denominativa per designar en català els conceptes que responen a noves realitats o que no tenen denominacions prou ben establertes, sempre dins de l'àmbit del llenguatge especialitzat tèc-

nic, científic o humanístic. Aquesta tercera línia d'actuació és la que avui ens proposem d'aprofundir, perquè sens dubte és la que caracteritza específicament el TERM-CAT i perquè admet, i fins i tot podem dir que necessita indefugiblement, la participació del professional de la llengua.

3. El procés de fixació terminològica

Entrem, doncs, a descriure el procés de fixació terminològica, i posteriorment mirarem d'identificar-hi els punts en què l'assessor lingüístic pot intervenir. D'entrada, potser serà útil una precisió terminològica, prou coneguda per un bon nombre de professionals, però que sovint és font de malentesos: el qui hagi seguit fins aquí l'exposició es deu haver adonat que utilitzem l'expressió *normalització terminològica* amb el mateix valor aproximat que podrien tenir expressions com ara *fixació terminològica* o *estandardització terminològica*. Per tant, és un procés diferent del que seria la *normalització lingüística*, terme aquest d'ús més general.

La normalització terminològica pretén, com hem dit abans, establir la forma dels neologismes catalans dels àmbits especialitzats. Aquí resulta pertinent una observació prèvia: no totes les propostes terminològiques són objecte de normalització. Un alt percentatge de la terminologia es crea per mitjà de recursos propis de la llengua, com ara la sintagmació, la restricció o el canvi de significat, la derivació, la composició, etc. Aquests recursos els tenim tan integrats com qualsevol altre aspecte funcional de la llengua, de manera que la majoria dels parlants usen i creen terminologia sense ser-ne conscients. Per exemple, és poc probable que a un parlant mínimament format li provoqui cap estranyesa un mot com ara l'adjectiu *interreligiós* -osa, i en canvi és evident que som davant d'una formació relativament recent, formalment prou complicada, però tan transparent que ja s'ha incorporat al cabal lèxic, fins i tot més enllà dels usos especialitzats dels sociòlegs de la religió, forma part del nom de diverses associacions, i se'n poden documentar més de vint mil ocurrences a Internet.

El procés de normalització terminològica, doncs, no pretén formalitzar totes les incorporacions neològiques al sistema de la llengua. Això seria impossible, fins i tot restringint l'àmbit d'actuació als llenguatges d'especialitat. La normalització és pertinent en els casos en què es dona alguna de les condicions següents:

- cal preveure una denominació nova per a una realitat conceptual també nova;
- hi ha dificultats gràfiques en una forma que ja s'està difonent;

- hi ha dificultats conceptuals per a un determinat terme o conjunt de termes;
- es difón una forma manllevada com a denominació d'un nou concepte;
- es vehicula per mitjà d'una marca comercial una determinada novetat conceptual;
- és necessari col·laborar en la implantació en àmbits especialitzats d'una determinada forma lingüística considerada preferent respecte d'altres;
- i, en general, tots els casos neològics i terminològics en què la proposta catalana no resulta fàcilment deduïble a partir dels recursos habituals del sistema de la llengua.

La normalització terminològica es desenvolupa a l'entorn del Consell Supervisor del TERMCAT, un òrgan permanent i col·legiat en el qual participen representants de l'Institut d'Estudis Catalans, del TERMCAT i especialistes dels àmbits tècnics i científics.

La presència de membres designats per l'IEC —un membre de la Secció Filològica ocupa la presidència del Consell Supervisor— garanteix que la normalització terminològica s'integri harmònicament en el conjunt de l'activitat codificadora de la llengua. Les necessitats denominatives dels àmbits especialitzats superen els límits del que recullen els diccionaris normatius generals, però hi ha força zones de contacte, de manera que sovint l'activitat normativitzadora i la normalització terminològica poden coincidir en el tractament de determinades peces lèxiques. És a dir, formes denominatives pròpies d'àmbits especialitzats poden generalitzar-se i, en conseqüència, l'IEC pot considerar necessari incorporar-les al diccionari normatiu. Per això el Consell Supervisor informa de tots els seus estudis de normalització i de totes les seves resolucions la Secció Filològica de l'IEC i, si es dóna el cas, adequa aquestes resolucions a les indicacions que rep des de l'acadèmia.

La Secretaria del Consell Supervisor, integrada en l'Àrea de Normalització del TERMCAT, s'ocupa de l'elaboració i de la coordinació dels estudis previs a cada cas terminològic, i de la redacció dels dossiers i de les actes corresponents. Els termes que es tracten arriben des de vies molt diverses: del Servei de Consultes o de l'Àrea de Recerca Sectorial del Centre, de peticions o propostes d'especialistes, de productes terminològics elaborats per altres organismes...

En els estudis de normalització es tenen en compte tots els aspectes lingüístics, terminològics i sociolingüístics que afecten cada cas. La descripció detallada de tots aquests aspectes seria motiu d'una altra exposició, i dedicar-hi atenció ara ens desviaria de l'objectiu central de la comunicació d'avui.

Sí que és pertinent observar que totes les propostes terminològiques del Consell Supervisor del TERMCAT són sistemàticament sotmeses a l'opinió de tants experts

com és possible de consultar. Si es considera adequat pel nombre de termes que s'estan estudiant d'un àmbit determinat, aquesta consulta s'organitza per mitjà del que anomenem «sessions de normalització».¹ En qualsevol cas, mai no es pren una decisió sense tenir en compte la perspectiva de les persones que efectivament hauran de fer ús dels termes. Això també explica per què en el Consell Supervisor hi ha una representació permanent d'especialistes, al costat de la dels lingüistes. I això explica, o pot ajudar a explicar, per què de vegades la resolució adoptada s'aparta d'allò que probablement es produiria si el Consell Supervisor només tingués en compte el parer dels lingüistes. Avui ens reunim precisament un bon nombre de professionals de la llengua, i potser és un bon moment per fer una reflexió sobre la perspectiva aplicada amb què em sembla que ens convé enfocar la nostra feina: les propostes de fixació terminològica són propostes adreçades a qui ha de fer ús d'aquella terminologia, i han de ser precisament aquests especialistes (químics, advocats, historiadors, periodistes, informàtics, etc.) els qui validin l'adequació de les nostres propostes per als usos reals dels termes. La terminologia, allunyada de les seves aplicacions reals, és una pura entelèquia, una simple especulació intel·lectual que, com a màxim, pot oferir un entreteniment agradable als lingüistes.

Un cop s'ha fet l'estudi i el Consell Supervisor pren una resolució (ja sigui en forma de criteri, ja sigui amb l'aprovació d'entrades terminològiques concretes), s'inicia la tasca de difusió de la decisió adoptada. Tan important és mirar d'assegurar la màxima qualitat en el treball d'estudi com mirar d'aconseguir la màxima difusió i generalització de les propostes aprovades. Els termes normalitzats, doncs, es difonen per mitjà dels diccionaris que elabora el TERMCAT, per mitjà dels seus serveis de consultes i d'assessorament, per mitjà d'articles i de col·laboracions en revistes especialitzades dels diversos àmbits del coneixement, i també per mitjà del web, amb dos recursos principals: la Neoloteca, que és la base de dades que recull tots els termes normalitzats, i el Cercaterm, el servei de consultes multilingüe en xarxa. Els ter-

1. Les sessions de normalització són reunions de treball a les quals es convoca especialistes d'un determinat àmbit perquè, conjuntament amb els lingüistes del TERMCAT, proposin les denominacions més adequades per als conceptes de l'àrea que presenten alguna dificultat (termes que es designen habitualment amb un manlleu, termes amb problemes conceptuals, etc.), informin sobre l'adequació dels conceptes i de les definicions que els representen, sobre les relacions de sinonímia entre els termes, sobre l'ús dels termes i sobre la viabilitat que atorguen a les noves propostes. Les formes acordades en les sessions de normalització són ratificades, si ho considera adequat, pel Consell Supervisor. Se n'han organitzat per tractar termes d'àrees tan diverses com ara el màrqueting, la recerca clínica de medicaments, el golf, la informàtica, l'arqueologia, etc.

mes es difonen amb la definició terminològica que permet identificar el concepte, i amb els equivalents d'altres llengües que s'han pogut documentar.

A més de la difusió, l'Àrea de Normalització del TERMCAT es preocupa també d'estudiar la implantació dels termes aprovats en els contextos especialitzats, i de valorar les possibles reconsideracions de termes.

4. La intervenció del professional de la correcció en el procés de normalització

Si heu tingut l'amabilitat d'acompanyar-me fins a aquest punt del recorregut, és probable que ja us hagin anat sorgint idees sobre en quins punts seria possible, desitjable o fins i tot imprescindible la intervenció del corrector en tot aquest procés. Això és el que ara assajarem de perfilar.

4.1. Col·laboració en la identificació de necessitats de normalització i proposta de nous termes

Una primera intervenció, de fet, es produeix constantment, i potser per això pot arribar a passar inadvertida. Ens referim a la col·laboració establerta en la identificació de necessitats de normalització terminològica. Sense cap mena de dubte, l'assessor lingüístic és la persona que millor pot identificar usos terminològics que demanen una intervenció de fixació. Sovint, l'especialista d'un determinat àmbit no és ni tan sols conscient que està utilitzant una forma manllevada, o que fa servir dues denominacions diferents per referir-se exactament al mateix concepte, o que hi ha problemes de fixació conceptual entre diversos termes. D'això se'n sol adonar amb molta més precisió el corrector, la persona que revisa aquell text sense ser-ne l'autor i que, per tant, llegeix o escolta realment allò que hi ha escrit o allò que s'ha dit, i no, com fa inevitablement l'autor, allò que es *volia* escriure o que es *volia* dir.

Quan això s'esdevé, quan el professional identifica en un text un manlleu, o un terme que presenta algun dels problemes que abans comentàvem, sol emprendre dues accions, sovint paral·leles: per una banda, si en té ocasió, parla amb l'autor per identificar amb més exactitud quin és el problema; per una altra banda, engega un procés de recerca en diccionaris generals i especialitzats per trobar resposta a aquella dificultat. Aquest procés de recerca pot incloure, o sol incloure, la consulta als mate-

rials elaborats pel TERMCAT o al Cercaterm. I si en aquestes fonts no hi ha una solució satisfactòria, adreça una consulta al Centre, ja sigui per mitjà del mateix Cercaterm, ja sigui per telèfon o per correu electrònic.

Efectivament, aquesta és una de les vies més habituals i alhora precises d'identificació de necessitats de fixació terminològica. Les consultes dels professionals solen fer referència a elements del discurs que plantegen un problema comunicatiu real, i per tant tenen també una aplicació real inqüestionable. Tanmateix, és imprescindible apuntar que no totes les consultes que rebem acaben en un procés de normalització: els recursos són els que són, i generalment cal prioritzar les necessitats i dedicar els esforços als casos que es consideren més representatius, ja sigui perquè apareixen amb una certa freqüència, o perquè es preveu que tindran una difusió molt general, per exemple. Altres vegades, en canvi, des del Servei de Consultes es fa una proposta que pot tenir un caràcter més o menys provisional, sempre considerant que la capacitat de preveure el futur encara no entra dins de les habilitats necessàries per esdevenir terminòleg, i que, per tant, no se sap mai si un element terminològic que avui sembla molt específic demà serà d'ús absolutament general. Quan ara fa quatre anys es va començar a parlar d'una rara afecció pulmonar que es donava en una província xinesa, difícilment algú es podia arribar a imaginar que la forma *SARS*, la *síndrome respiratòria aguda greu* o, més precisament, la *pneumònia per coronavirus*, arribaria a ser una forma de coneixement tan general.

I ara que el discurs ens acosta a un cas molt específic elevat a coneixement general per l'actualitat informativa, resulta oportú comentar una altra via de col·laboració establerta entre el TERMCAT i el professional de la llengua: l'Antena de Terminologia. Com potser ja sabeu, l'Antena de Terminologia és un projecte de col·laboració amb els mitjans de comunicació en català que pretén:

- a) fer més fàcil la identificació de necessitats concretes de normalització terminològica;
- b) afavorir la màxima difusió possible dels termes;
- c) contrastar les possibilitats reals d'èxit dels neologismes que s'han d'aprovar;
- d) tractar amb la màxima immediatesa possible els dubtes terminològics dels mitjans;
- e) oferir garanties que es difon la forma més adequada des del punt de vista tècnic o científic, i
- f) compartir la informació sobre les propostes emprades per la resta de mitjans.

Com veieu especialment en el primer dels objectius exposats, la identificació de les necessitats de normalització és una de les pretensions d'aquest projecte, en què participen periodistes i, sobretot, els professionals lingüístics que treballen en els mitjans de comunicació en català, i que des de fa més de dos anys ens estan ajudant a identificar i tractar casos amb una alta incidència social: *burca*, *pírcing*, *teleporqueria*, *mobbing* i *bullying*, *embedded journalist*, etc.

I encara dins del que seria la col·laboració en la identificació de necessitats de normalització, esmentarem l'ajuda que rebem dels professionals de la llengua que revisen o intervenen en projectes terminològics d'altres organismes, especialment de les universitats, i també de col·legis professionals i altres associacions. Per exemple, entre molts altres casos, podem esmentar la col·laboració que rebem des del Servei de Terminologia de la Universitat de les Illes Balears, i que es va concretar ara fa poc en l'estudi de tot un conjunt de termes propis de l'àmbit de l'art contemporani (*body art*, *happening*, *performance*, etc.) que tenien entrada dins d'un diccionari de les arts que revisava aquest servei.

Però la col·laboració del professional no es limita a l'ajuda en la identificació de necessitats, sinó que molt sovint pot complementar aquest aspecte amb la proposta de formes concretes. Efectivament, especialment en els casos en què el corrector està treballant sobre un recull lèxic i terminològic, la identificació d'una determinada necessitat pot anar acompanyada ja d'una determinada proposta denominativa alternativa. El corrector conjuga sovint un cert coneixement de l'àmbit concret del terme amb els coneixements lingüístics necessaris per a la seva feina, de manera que esdevé una bona font de propostes denominatives adequades.

Al TERMCAT, doncs, tractem les propostes que arriben des d'àmbits professionals lingüístics d'una manera especial, perquè solen tenir argumentacions prou sòlides. En aquest sentit, sempre insistim en la necessitat que aquesta mena de propostes ens arribin argumentades, i per això posem a disposició, per mitjà del web, el dossier de normalització, perquè se'ns puguin adreçar les propostes amb tota la informació que fa al cas, és a dir, amb equivalències en altres llengües, amb definicions documentades en materials específics, amb contextos d'ús real, amb les observacions lingüístiques i pragmàtiques que justifiquen o desaconsellen una determinada proposta, amb espai per recollir les observacions i opinions d'especialistes consultats, etc. Si una proposta ens arriba sense altre suport que l'opinió o el gust del corrector, també és valorada, però, evidentment, té molt més pes una proposta que arribi contrastada per un treball d'anàlisi de la informació ja existent i pel parer de més d'un especialista.

4.2. *Col·laboració en els estudis de normalització*

Som conscients, tanmateix, que elaborar com cal una d'aquestes propostes terminològiques és realment complex, i demana temps i dedicació. Segurament no hi ha ningú que en pugui ser més conscient que nosaltres, que ens dediquem a fer precisament això de manera contínua. I sabem molt bé que el temps sol ser un bé escàs entre els qui us dediqueu a la correcció. Per tant, no se'ns amaga que és difícil trobar l'estona necessària per elaborar una proposta raonada, però el fet és que hem rebut propostes d'aquest tipus, i la majoria han estat confirmades posteriorment pel Consell Supervisor.

Però, si és difícil elaborar tot un dossier, no ho és tant participar en algun dels aspectes que es tenen en compte en aquests estudis previs. Per exemple, un tipus de col·laboració que el professional de la llengua pot oferir en el procés de normalització és afavorir i facilitar el contacte entre el TERMCAT i el màxim nombre possible d'especialistes. Aquesta mena d'ajudes són molt agradables, perquè així assegurem que l'especialista amb qui ens posarem en contacte ja sap quin és l'aspecte que està en discussió i quin és el problema que presenta la forma que s'està tractant. I fins i tot, ens serveix per facilitar una cosa que sembla poc important, però que ens fa perdre molt de temps en cadascun dels contactes que establim amb experts: si el contacte amb l'especialista ens arriba per mitjà d'un corrector, és altament probable que aquest ja li hagi explicat què és el TERMCAT i quina funció desenvolupa, i per què considerem important el seu parer.

Un altre aspecte en què la participació de l'especialista en la correcció de textos pot ser important és la identificació de possibles propostes denominatives alternatives documentades en textos d'especialitat que a nosaltres ens poden passar desapercebudes. Intentem consultar i manejar un ampli conjunt de documentació per a cada cas, però l'exhaustivitat és impossible i sempre s'agraeix l'ajut.

Una ajuda que també podem rebre des dels àmbits professionals mentre s'elaboren estudis de normalització és la identificació de propostes d'àmbits dialectals més o menys restringits que poden esdevenir una alternativa denominativa vàlida per a certs casos terminològics. És un recurs poc utilitzat, perquè presenta un inconvenient important: els llenguatges d'especialitat tendeixen a una alta estandardització, i els trets marcadament dialectals no hi solen tenir cabuda, però en certs casos més o menys propers al llenguatge d'ús més general, o en casos de denominació de certes espècies naturals, per exemple, pot tenir aplicació. Per a això cal, evidentment, disposar de la informació, i no sempre resulta fàcil o possible, de Barcelona estant, conèixer o tenir presents totes les alternatives geolectals.

4.3. Col·laboració en la difusió de les formes normalitzades

Fins aquí, doncs, hem estat veient possibilitats de col·laboració del professional de la correcció en la identificació de necessitats de normalització terminològica, per una banda, i en l'estudi de les propostes catalanes més adequades, per l'altra. Hi ha un tercer aspecte que té tanta importància com aquests, i en què la col·laboració del professional és indispensable. Em refereixo a la difusió de les propostes un cop han estat aprovades.

El corrector és un dels elements clau a l'hora d'estendre les formes normalitzades. Per formació, el corrector està al cas de les noves propostes, dels nous materials que es difonen, i per tant és qui pot ajudar a difondre les alternatives més adequades. Per posar un exemple prou evident, és ben probable que tingui més poder difusor de qualsevol proposta terminològica el fet que la digui un locutor de TV3 durant les notícies que tots els altres mecanismes de difusió junts. Per això, si l'assessor aconseguix introduir en el text l'alternativa terminològica aprovada, podem gairebé assegurar-ne la difusió. En la informació meteorològica, per exemple, és molt considerable la càrrega terminològica ben específica, i l'ús adequat que generalment en fan els locutors ha permès generalitzar formes com *maregassa*, *cirrus*, *cumulonimbus*, etc. Aquest enorme efecte multiplicador és un més dels motius que ens impulsen a treballar amb la màxima col·laboració possible amb els professionals que corregeixen en els mitjans de comunicació, perquè l'efecte invers (o sigui, que a partir d'un ús inadequat d'un sol locutor es passi a la generalització d'aquest ús) també és lamentablement cert.

Una altra de les col·laboracions relacionades amb la difusió de les formes aprovades es vincula amb els canvis que experimenta des de fa uns anys l'activitat de l'assessorament lingüístic. Tot i que, per comoditat, encara parlem sovint de *correcció* d'una manera bastant general —com de fet es fa en el títol d'aquestes jornades—, el fet és que cada vegada més la intervenció en els textos, especialment quan les condicions ho permeten, es pretén que sigui més aviat un ajut a l'autor que no pas un munt d'esmenes. És a dir, tendim, quan es pot, cap a l'assessorament, la mediació; en definitiva, la formació de la persona que ha produït el text, per mirar d'evitar la perpetuació dels mateixos errors. En editorials i altres àmbits, aquest tipus d'intervenció és més difícil o impossible, però en l'Administració pública, en els mitjans de comunicació, etc., es tendeix cap aquí. En aquests casos, la col·laboració del corrector (del mediador o assessor, si volem ser més precisos) en la difusió de les formes normalitzades és extraordinàriament interessant, perquè no sols consisteix en la substitució

de l'element que es considera menys adequat, sinó que es fonamenta en la formació del productor dels textos, amb el qual es procura entrar en un diàleg que permet explicar per què s'ha fet un determinat canvi. Aquest tipus d'intervencions, que a curt termini semblen poc eficaces, tenen en canvi una importància cabdal, perquè acostumen el productor de textos a preocupar-se per un conjunt d'aspectes del seu text als quals abans potser no donava cap importància, com ara la precisió i la coherència denominatives. I aquests aspectes, de fet, són a la base de qualsevol preocupació terminològica. És molt més probable que faci un ús de la terminologia normalitzada un escriptor format i sensibilitzat en aquest sentit que no pas un que no tingui aquesta formació. Per això, encara que no sigui una col·laboració immediata, la capacitat *educativa*, si ho podem dir així, del professional de la llengua per a nosaltres és també una ajuda indispensable.

Finalment, un altre tipus de col·laboració que els correctors poden oferir es relaciona amb els llocs que solen ocupar aquests professionals dins d'organismes, empreses, universitats, administracions, etc. El corrector pot incentivar, afavorir, proposar, suggerir (que cadascú faci servir el verb que s'adigui més amb la seva situació professional) l'elaboració de materials de divulgació de mena molt diversa (tríptics, lèxics, pòsters, reportatges, etc.), i en aquests materials es pot fer un cop més difusió de les formes que es pretén implantar.

4.4. *Col·laboració en la reconsideració i ampliació de propostes*

Finalment, un altre punt en què la col·laboració del professional de la correcció resulta imprescindible és el que afecta la necessària retroalimentació del procés de normalització, el qual, de manera substancial, demana també un treball d'anàlisi de la viabilitat de les propostes i de la seva aplicació real. De fet, els especialistes en teoria de la terminologia indiquen que la pedra de toc per valorar l'adequació d'una intervenció de planificació en l'àmbit de la terminologia és precisament l'anàlisi de la implantació de les formes que es proposen. El corrector ocupa una posició perfecta per ajudar a dur a terme aquesta valoració, perquè fa de pont entre el productor de textos i el TERMCAT. Per tant, des de la seva posició pot contribuir a valorar adequadament si una determinada proposta està experimentant una difusió prou general, si una alternativa proposada és realment coneguda, i fins i tot pot arribar a identificar els possibles motius que fan que una proposta no sigui ben acceptada pels usuaris finals.

En aquest punt, tanmateix, és pertinent fer una observació sobre la dificultat del mateix concepte de *implantació* de la nova terminologia. Quan es pot considerar que realment una determinada proposta neològica està implantada socialment en l'àmbit que li és propi? De manera intuïtiva, diríem que una forma es pot considerar realment implantada quan l'especialista, de manera espontània, l'ha incorporada al seu ús habitual. Però aquesta incorporació d'una proposta és una tasca molt lenta, que demana com a mínim elements com ara formació, mitjans de difusió generals, altaveus potents i de prestigi, i sobretot temps (i paciència). És un aspecte prou conegut per un auditori d'especialistes en llengua: incorporar un nou terme en els usos lingüístics és relativament senzill, perquè el parlant és especialment sensible a la novetat i a la sensació de precisió que ofereix un nou mot; ara bé, aconseguir un canvi en els usos d'un parlant és molt més complicat. Aprendre que una nova malaltia es diu *anisostomatorínia*, malgrat l'estranyesa de la forma, és relativament fàcil, especialment si com a especialista de la llengua o de la medicina descompones el mot i a partir dels formants en dedueixes el significat (*aniso-* 'desigual', *stoma-* 'orifici' i *-rínia* 'nas'; és a dir, malaltia de tenir desiguals els forats del nas). Però sobretot és fàcil perquè el mot és absolutament nou (de fet, me l'acabo d'inventar). Però en canvi, quan algú ja s'ha après que un nou accessori dels automòbils es diu *airbag*, resulta molt més difícil que faci el canvi cap a una alternativa catalana. El poder d'atracció del manlleu, a més, és molt gran, i això encara dificulta més les coses.

Precisament perquè les formes normalitzades sovint entren en concurrència amb formes manllevades o amb formes menys adequades, la incorporació efectiva dels termes normalitzats en els usos espontanis dels especialistes és una tasca lenta, difícil i que necessita tots els suports possibles (incloent-hi, per descomptat, el suport dels correctors de textos). I per això mateix s'ha de ser especialment prudent a l'hora de considerar que una forma no s'ha implantat i que convé replantejar-la. En primer lloc, perquè és contraproductiu, i molest per al corrector, que l'encarregat de fixar formes canviï les proposades amb excessiva freqüència. En segon lloc, perquè l'experiència de cadascú és forçosament limitada, de manera que del fet que en els textos que un mateix corregeix o sent no es faci servir una determinada forma no es pot deduir que aquella forma no es faci servir en cap altre àmbit. (És allò que tan sovint diuen —o diem— els lingüistes: «això no ho diu ningú», sense que darrere aquesta afirmació hi hagi gairebé mai un estudi real d'ocurrències.) I en tercer lloc, perquè el temps i la difusió en llocs clau poden ser un factor clarament determinant. Per exemple, si una determinada proposta terminològica s'incorpora en l'ús dels mestres d'escola o d'institut, i esdevé d'ús general entre la canalla, és especialment possi-

ble que la proposta acabi tenint un ús general a la llarga. O, en un altre àmbit, si els periodistes que retransmeten partits de tennis es mantenen en l'ús de la forma *punt directe* com a alternativa al manlleu anglès *ace*, és prou probable que aquesta alternativa s'acabi implantant, com de fet està succeint actualment.

Per tant, el corrector que ens fa arribar una observació indicant que hi ha un determinat terme aprovat que no s'ha implantat en l'ús haurà de permetre'ns que al TERMCAT ens prenguem un cert temps per contrastar aquesta informació. Si anem massa de pressa a canviar una determinada proposta, transmetem una impressió de provisionalitat que deixa molt insatisfet l'usuari, i, pensant específicament en el corrector, que el fa quedar en una situació molt incòmoda davant dels autors a qui prèviament ha esmenat aquella forma.

Aquesta mena de consideracions que estic fent, però, no pretenen en cap cas desanimar els correctors a l'hora de fer aquesta mena d'observacions. Ben al contrari, pretenen donar tots els elements de judici necessaris perquè aquestes observacions cada vegada estiguin més ben fonamentades. Per la banda del Centre de Terminologia, podem assegurar que aquesta mena d'observacions ens ajuden, i ens estimulen a fer la feina cada dia amb un renovat esforç i amb una inequívoca voluntat de màxim rigor.

També en relació amb l'anàlisi de la implantació real dels termes aprovats, convé tenir en compte la utilitat del treball que fan els professionals, especialment de l'àmbit universitari, que ens resulta d'un gran ajut, des de la tasca constant i sistemàtica de l'Observatori de Neologia de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra, fins a les observacions i les ajudes que rebem dels serveis lingüístics integrats en la xarxa d'universitats Joan Lluís Vives, per posar dos exemples ben actuals i productius.

5. Conclusions

Ben segur que he deixat coses al tinter que podien haver interessat, i ja des d'ara me'n disculpo. He intentat oferir una panoràmica de quin és el procés que se segueix per gestionar la normalització terminològica en català, i he intentat anar destacant els punts principals en què el corrector i la correctora poden intervenir. O potser, en aquest moment de l'exposició, ja no sorprendrà si en lloc de dir «els punts principals en què *poden* intervenir», dic «els punts principals en què *han* d'intervenir», perquè em sembla que ja ha quedat prou clar que si algun missatge es vol transmetre amb

aquesta ponència és que el paper del professional de la correcció en la normalització terminològica és no sols important, sinó imprescindible.

He mirat, doncs, de sistematitzar aquests punts d'intervenció, però sóc conscient que una de les virtuts d'aquesta mena de congressos és que faciliten l'intercanvi, i per tant espero que em feu arribar totes les propostes de col·laboració que no hagi sabut recollir prou bé.

En qualsevol cas, no voldria acabar l'exposició sense insistir en un dels punts que, a l'inici del text, em servien per caracteritzar el Centre de Terminologia TERM-CAT. Recordareu que llavors he esmentat la voluntat de servei com un dels punts que considerem nuclears de la nostra activitat. Hi ha unes paraules de Carles Riba en el prefaci del 1954 al diccionari de Fabra que podem recordar avui. Hi deia: «Un dels motius pels quals Pompeu Fabra mereix més la nostra admiració, i no vacil·lo a dir la nostra gratitud, és el coratge amb què renuncià a l'èxit fàcil; perquè també un filòleg és temptat a fer demagògia [...]. Així, no desdenyà mai cap avinentesa de declarar el caràcter provisional de la seva obra. No es tracta d'una modèstia de protocol, ni tan solament d'una actitud tàctica, sinó d'un concepte bàsic, adoptat sobre un coneixement rigorós del que és un període de fixació d'una llengua en unes circumstàncies determinades. Diria, precisant més, que tota la seva obra de gramàtic i de lexicògraf és una grandiosa, detallada, raonada proposta als escriptors i, amb ells, a la massa parlant culta.»

Crec que aquest esperit de proposta s'adiu molt bé amb el caràcter que forçosament té el treball d'estandardització terminològica, que és, indiscutiblement, una feina constant d'actualització. I lliga també molt bé amb unes altres paraules que podem llegir al pròleg de la *Gramàtica del català contemporani*, que Joan Solà ha codirigit amb Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya, en què diuen: «Però voldríem que el lector no hi busqués [en aquesta obra] una realització acabada i definitiva, dos adjectius que la ciència no hauria d'usar mai, encara que formin part de la mitologia popular.» I continuen indicant que plantejar-se cada nova troballa, cada nou avenç, com un punt d'arrencada de noves possibilitats d'aprofundiment és una perspectiva «prou més engrescadora per a tots els professionals de la llengua catalana».

Confio, per tant, que l'exposició d'avui sobre les possibilitats de col·laboració del professional de la correcció amb el TERMCAT serveixi per trobar encara nous punts de cooperació. La perspectiva, almenys per a nosaltres, és realment engrescadora.

La necessitat de la terminologia

Paquita Sanvicén

Centre de Normalització Lingüística de Lleida
del Consorci per a la Normalització Lingüística

Mercè Viladrosa

Centre de Normalització Lingüística de la Segarra
del Consorci per a la Normalització Lingüística

1. Introducció

Maria Teresa Cabré, quan parla de les funcions de la terminologia, precisa que hi ha diferents aproximacions a aquesta matèria segons el punt de vista i la finalitat dels agents que la tracten. Per als uns, la terminologia és un element i un recurs de la comunicació i per a la comunicació, i per als altres, un objecte de treball. Tanmateix, el concepte *terminologia* i el treball terminològic són popularment més associats al treball científic de recerca i l'elaboració de termes i productes terminològics molt específics duts a terme per professionals amb formació molt especialitzada en la matèria.

No és habitual que en les jornades específiques en què es debaten temes com el que avui ens reuneix aquí, «La necessitat de la terminologia», hi participin professionals no terminòlegs que hi treballen d'una manera diferent, més des de la perspectiva de l'aplicació que de la recerca protocol·litzada i especialitzada. És justament per aquesta situació que veiem molt interessant que s'hagi convidat representants del Consorci per a la Normalització Lingüística per tal que aportin la seua experiència, perquè expliquin perquè els cal la terminologia en la seua tasca quotidiana, des de la seua visió de planificadors i tècnics de normalització lingüística.

Maria Teresa Cabré ja planteja que per als planificadors lingüístics «la terminologia és un àmbit del llenguatge en què s'ha d'intervenir per reafirmar l'existència, la utilitat i la pervivència d'una llengua i per garantir [...] la seua continuïtat com a mitjà d'expressió» (Cabré, 1992, p. 31).

Per als planificadors lingüístics el treball amb la terminologia es fa, per l'objectiu concret que té la seua tasca quotidiana —més orientada a la dinamització i l'extensió de l'ús de la llengua (el català, en el nostre cas) que al desenvolupament del corpus—, des d'una òptica de comunicació i divulgació. Aquesta òptica de vegades també inclou una tasca de recerca determinada que sovint porta a l'elaboració de productes terminològics de format molt operatiu per cobrir buits i necessitats terminològics de sectors determinats.

L'objectiu de la nostra intervenció, orientada des de l'experiència d'un dels centres de normalització lingüística, el de Lleida, en la feina del qual, per la seua situació territorial, hi intervé també un altre element important, que és la varietat lingüística que es parla en el territori que abasta, que ahora és un element que cal tenir en compte a l'hora d'elaborar termes, és mostrar de quina manera els centres de normalització treballen amb els termes com una eina de la planificació i els programes que desenvolupen.

L'esquema de la intervenció que farem, breu per força, té dos grans apartats: primerament, per contextualitzar els assistents a aquestes jornades en la tasca sovint poc coneguda que es desenvolupa des d'aquest ens, farem una succinta introducció a la missió, composició i finalitat del Consorci per a la Normalització Lingüística i dels centres de normalització lingüística. Segonament, explicarem el tractament i l'ús que es fa de la terminologia des del Centre de Normalització Lingüística de Lleida. Farem aquesta explicació aportant diversos exemples d'actuacions concretes, que són, val a dir-ho ja d'entrada, només una petita mostra, local, de tot un ampli ventall d'accions, actuacions i iniciatives que, d'acord amb les necessitats i possibilitats de cada cas, es dissenyen i desenvolupen de manera diferent en els vint-i-dos centres de normalització lingüística que hi ha a Catalunya.

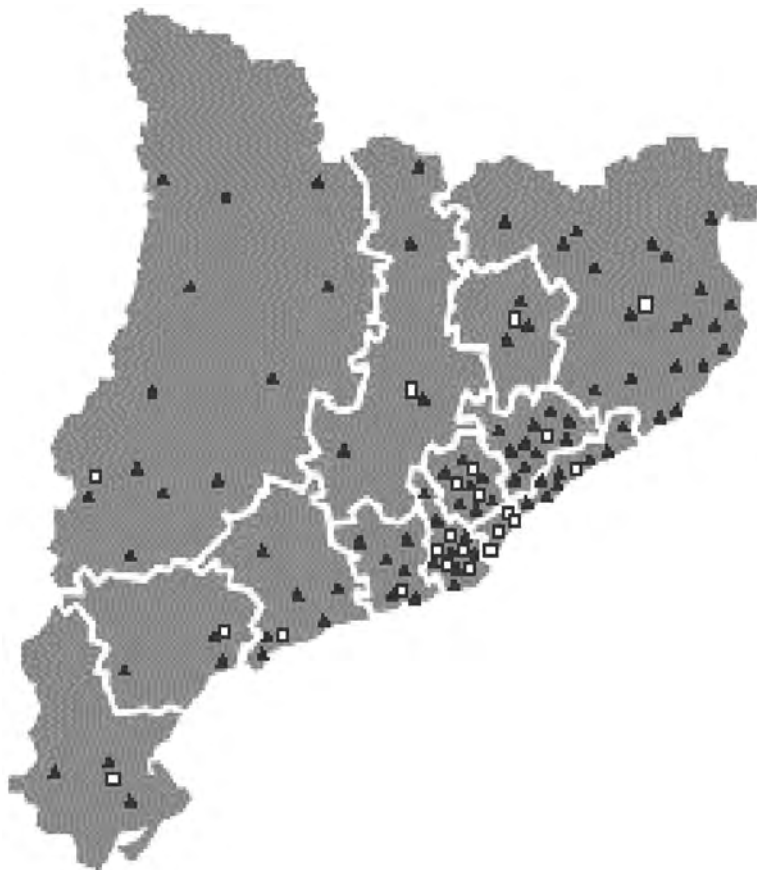
2. Què és i quines feines fa el Consorci per a la Normalització Lingüística?

El Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL) és un ens públic amb personalitat jurídica pròpia, format per la Generalitat de Catalunya i per diferents ajuntaments i ens locals. És l'òrgan territorial d'aplicació de la política lingüística del Govern de la Generalitat de Catalunya. Formen el Consorci la Generalitat de Catalunya, més de vuitanta ajuntaments, trenta-set consells comarcals i les diputacions de Girona, Lleida i Tarragona.

Val a dir que és també un dels membres del Consorci TERMCAT, justament l'organisme designat oficialment com a especialista i garant de la recerca i fixació de la terminologia a Catalunya i amb el qual els professionals del CPNL tenen una relació constant.

L'objectiu del Consorci és la difusió del coneixement i l'ús del català en tots els àmbits. Per fer-ho, està estructurat en una xarxa de vint-i-dos centres de normalització lingüística que actuen a tot el territori, amb més de cent trenta punts d'atenció, en el conjunt dels quals treballen més de quatre-cents professionals especialitzats en planificació lingüística (fig. 1).

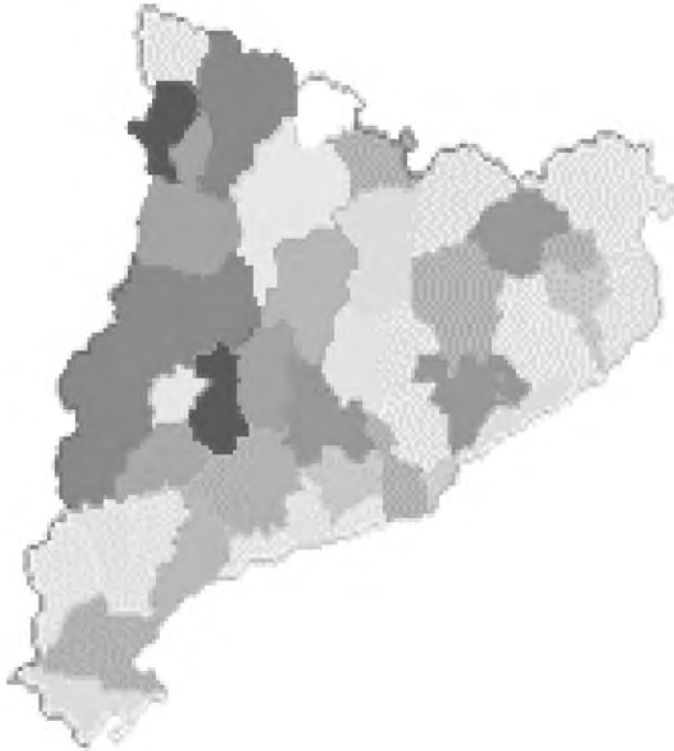
FIGURA 1

2.1. Què és i quines feines fa el Centre de Normalització Lingüística de Lleida?

El Centre de Normalització Lingüística de Lleida és un d'aquests vint-i-dos centres. És integrat per dotze serveis desplegats per tot el territori. La seu central és a Lleida ciutat. A cada capital comarcal hi ha un servei que actua per a totes les poblacions de la comarca: l'Alt Urgell, l'Alta Ribagorça, les Garrigues, la Noguera, el Pallars Jussà, el Pallars Sobirà, el Pla d'Urgell, la Segarra, el Segrià, el Solsonès i l'Urgell (fig. 2).

FIGURA 2

Hi treballen dinou tècnics de normalització lingüística de manera estable. Aquests tècnics desenvolupen tasques i serveis de caràcter general, com ara l'assessorament i l'ensenyament, i tasques més específiques, com les lligades a programes

d'actuació en sectors determinats de la societat, com ara l'Administració local, l'àmbit socioeconòmic, les organitzacions i entitats socials i culturals, etc.

Hi treballen també diversos professionals de suport que imparteixen formació de llengua catalana, de diferents nivells i programacions, de tipologia general i/o específica, presencial i/o virtual, per a les persones i/o col·lectius que tenen mancances en el coneixement del català.

3. La terminologia com a eina d'acció i intervenció en la tasca dels centres de normalització

Pel que fa a la terminologia, des dels centres es dóna resposta a les demandes locals i a les inquietuds concretes dels usuaris, ja siguin professionals de sectors de treball determinats o la població en general. Els centres se serveixen de la terminologia; fan la recerca corresponent quan hi ha una mancança evident, per difondre-la i divulgar-la en els diferents camps on treballen i amb actuacions contextualitzades en els programes d'actuació sectorials que desenvolupen. També detecten els buits existents en sectors determinats de la societat —per exemple, l'àmbit de l'alimentació macrobiòtica— i estableixen un pla de treball per elaborar terminologies específiques, que desenvolupen ja sigui amb els recursos interns o, segons el grau de dificultat o abast del projecte, conjuntament amb el TERMCAT. En aquest sentit, els centres fan sovint de pont entre la tasca del TERMCAT i les necessitats de la població en una col·laboració de retroalimentació constant.

En l'àmbit de l'ensenyament que s'ofereix, els termes específics són una de les eines mestres dels cursos dissenyats per a col·lectius professionals específics que necessiten i demanen llenguatges d'especialitat. Podem posar com a exemples en aquest cas els programes dels continguts dels quals s'han adequat especialment al llenguatge del món del comerç, les autoescoles, els joiers, els conductors d'autobús, el món jurídic o el món administratiu.

En l'àmbit de la promoció de l'ús, en general, i sintetitzant-ho molt, els centres de normalització lingüística es plantegen treballar amb la terminologia quan detecten una mancança en algun àmbit, quan hi ha una demanda concreta d'algun sector professional i/o quan hi ha un interès a dinamitzar algun àmbit sectorial determinat. També molt en síntesi, cal dir que es fa una doble tasca de difusió i de fixació. Difusió, en la mesura que es divulguen i comuniquen a la població els termes que ja existeixen, que ja estan fixats, però que no estan difosos o no han arribat prou als usuaris

que en principi en són els destinataris. Fixació, en la mesura que hi ha àmbits en els quals els termes que s'usen són en castellà o en anglès i no estan encara fixats en català.

En l'àmbit de l'assessorament, la terminologia apareix en les recomanacions de termes correctes o d'ús correcte dels termes que els usuaris sol·liciten per la via de les consultes, ja sigui en documents escrits o en demandes orals. També és present quan s'informa dels recursos de consulta que existeixen en el mercat o a la Xarxa. Val a dir que els usuaris d'aquest servei són usuaris no especialitzats, no són professionals de la llengua, i consulten i demanen l'ús quotidià dels termes en la seua vida laboral o social. El tipus de destinatari i l'objectiu determina el mitjà i la manera de treballar en cada cas. Des dels centres donem resposta amb els mitjans propis: amb el web, edicions sectorials lligades a programes d'actuació, l'elaboració de materials didàctics, vocabularis, cartells terminològics, etc. Donem resposta també servint-nos dels mitjans aliens, com ara els webs, les publicacions i altres recursos de diferents organismes i institucions, com ara les universitats o el TERMCAT.

3.1. Exemples d'accions de difusió. Objectius, destinataris i col·laboradors

En aquest apartat d'exemples concrets, en presentem dos del que en diem «ús de la terminologia amb l'objectiu de difusió»: l'elaboració de terminologies per ser divulgades oralment en un mitjà d'àudio i l'elaboració de terminologies per ser inserides en revistes sectorials.

3.1.1. Terminologies ràdio

Els objectius eren la difusió de termes ja existents, de manera que es facilités una lectura àgil i una comprensió contextualitzada; la correcció d'errors d'ús i la fixació de l'ús correcte, i la sensibilització lúdica d'un sector de públic molt determinat, en una franja horària determinada, tot i que l'abast general del mitjà fa impossible dirigir i acotar absolutament els destinataris. Uns destinataris que eren els comerciants de Balaguer. El mitjà en el qual es van difondre aquests flaixos terminològics va ser Ràdio Balaguer, en un programa patrocinat per l'Associació de Comerciants de la població (fig. 3 i 4).

FIGURA 3

TERMINOLOGIES RÀDIO

En primer lloc parlarem de la denominació d'alguns productes tèxtils que habitualment no designem amb el terme adequat. Així, hem de recordar que hem de comprar **pitets**, i no ***baberos**, per a evitar que la criatura s'embruti a l'hora de menjar. I si el que necessitem és una peça de roba especial perquè els llençols i el matalàs es mantinguin sempre eixuts el que hem de demanar és un **absorbidor**. A més a més, com que habitualment els bebès ploren i els hem de bressar per a tranquil·litzar-los, també adquirirem una **bressadora**. Aquesta peça habitualment és coneguda amb el nom de ***arrullo**, que és el terme castellà. Si fem una mica d'història trobem que tradicionalment aquesta peça de roba es denominava **bolquer**, però actualment aquesta paraula s'utilitza per a designar les calces d'un sol ús que utilitzen els bebès.

En segon lloc tenim els productes de neteja i higiene: les **tovalloletes humides**, un **escovilló**, que és el raspall petit amb mànec llarg que fem per a netejar l'interior del biberó, i un **esterilitzador de biberons**, que n'assegura la desinfecció. D'altra banda, ja sabem que de vegades els nadons ploren: un **somet** o una **pipa** ens poden ajudar a consolar-los. I si el que tenen és que els fan mal les dents, podem proporcionar-los un **mossegall**, que també podem anomenar **anell de dentició**.

El món del nadó

FIGURA 4

De vegades passa que una marca es popularitza molt, i aleshores és habitual usar o sentir usar el nom de marques registrades com a noms comuns. Per exemple, tots hem sentit o hem dit expressions com:

«Hem comprat un sofà d'escaï», o «Passa'm el tìpex, que m'he equivocat», o «Tens un clínex?».

Ara bé, totes aquestes denominacions són noms propis registrats legalment, per la qual cosa no és incorrecte utilitzar-les, però està bé saber que podem utilitzar les formes catalanes corresponents, perquè gairebé sempre hi ha mots genèrics que permeten designar el mateix. En cas que utilitzem aquests noms per escrit, els hem d'escriure amb majúscula inicial i amb el símbol ®.

Vegem-ne alguns exemples:

Buff: **tapaboques**

Cel·lo: **cinta adhesiva**

Discman: **CD de butxaca**

Kleenex: **mocador de paper**

Les marques registrades

3.1.2. Terminologies fulls sectorials (fig. 5-12)

FIGURA 5

FIGURA 6

FIGURA 9

TERMCAT

Fulls sectorials

Recursos lingüístics

Català multimèdia

Català multimèdia CD-Rom d'autoaprenentament multimèdia. Preu aproximat: 6.595 plus.

Aquest CD-ROM per aprendre català pot ser instal·lat directament a la pantalla que té el dispositiu apuntador a un disc de català, però també pot ser instal·lat per usar les dades multimèdiques.

Es tracta d'un mètode destinat a persones que ja parlen català i més que volguin aprendre els aspectes escrits de la llengua. D'altra banda, *Català multimèdia* també prepara per als usuaris nivells dels nivells B1 i C de la Junta Parlamentària de Català.

El requisit tècnic indispensable per instal·lar amb el català multimèdia són dispositius d'una PC: IBM PC 386 amb el sistema Windows 3.1 o de Windows 95, que disposi de 16 Mb de memòria RAM, amb targeta gràfica de 256 colors, lèctric de CD-ROM i targeta de so i altaveus. Es pot adaptar a qualsevol plataforma.

Terminologia

L'e-mail

Un dels formats més desenvolupats i accessibles a més força és l'anglès «e-mail», amb les seves variants «e-mailing» i «e-mailer», que designen el sistema per mitjà del qual es poden enviar i rebre missatges des d'un ordinador a un altre o a una sèrie de diversos usuaris.

L'alternativa catalana a aquest missatge electrònic és el **correu electrònic** (e7e).

Per fer referència a l'adreça utilitzada per enviar un missatge per correu electrònic a una destinació específica, se proposa el terme **adreça electrònica** (e7e).

Així, doncs, ens podem fer arribar el nostre suggeriment sobre l'Acció, per correu electrònic a l'adreça electrònica: info@terminologia.org.

@ Per designar el separador en les adreces de correu electrònic, el Consell Superior del TERMCAT proposa l'ús de la nova versió i l'ús que són les noves convencions que utilitzen aquest símbol en l'aportat electrònic. Els tècnics de terminologia o terminologia més propera d'un registre informàtic.

El web / La web

El **web**, substantiu masculí, es refereix al sistema basat en l'Internet que permet cercar informació a la xarxa informàtica, accedir-hi i visualitzar-la. Aquesta paraula també actua com a adjectiu per formar altres sentències, com ara la **pagina web** (de web), o el **servidor web** (de web). Per tant, en aquest context, el terme, masculí o femení, el que ens indiqui el tipus de l'usuari d'un navegador o d'un altre. Per això, és important usar correctament l'artícle.

Extrat de l'Informe de la Junta Parlamentària de Català sobre el llenguatge català.

Per obtenir més informació d'interès terminològic, es pot consultar la web del TERMCAT, accessible a l'adreça següent: <http://www.terminologia.org/>

FIGURA 10

TERMCAT

Fulls sectorials

Parlem de... gelats
(ni polos, ni gelats de corte, ni barquillos...)

L'estiu és, per excel·lència, l'època de l'any en què menjar gelats ve més de gust. Hi ha gelats de tota mena i per a totes les ocasions; segur que els més llaminers se'n llepen els dits!

A la galaderia (o galateria) hi trobem gelats d'avel·lana, de cafè, de crema, de festuc (o pistatxo), de fruita (o turti fruiti), de gord, de llet, de llimó (o llimona), de maduixa, de nata, de plàtan, de stracciatella, de vainilla, de xixona, de xocolata (o xocolata) i també amb nous.

A més, tenim l'anomenat **arlequí**, que és un gelat fet de dos substàncies de colors diferents; la **caixeta**, gelat d'origen italià compost d'una envoltant de nata o xocolata, i d'una pasta de xandri o de merenga borraça; el **crocant**, gelat cobert d'ametlles trossejades, i el **partai**, gelat fet amb nata batuda, entre altres.

Un element que sol acompanyar el gelat és el **cucurull** o **cucuruxo**, galatà en forma de paperina cònica destinada a contenir-lo.

De la família dels gelats, hi ha el **sorbet**, que és un gelat poc consistent aromatitzat amb licors, amb sucres de fruita, etc.

I qui no ha tastat mai el famós gelat de corte, o algun que altre **pola** i cruixents **barquillos** per acompanyar les copes de gelat?

Per al gelat de corte, la forma normativa catalana és **gelat de barra**. Als coneguts **polos**, als hem d'anomenar **gelats de pal** i la galatà en forma de ventall que sol acompanyar les copes de gelat la denominem **ventall**.

Que vagin de gust! i durant tot l'any!

FoncTERMCAT, Centre de Terminologia Catalana

11

e

CONSORCI PER A LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

Centre de Normalització Lingüística de Lleida

Governador Amatador, 13, 7a 7a
08011 Lleida
Tel. 973 29 79 67
Fax. 973 29 78 31
www.11e.org

Els objectius són la difusió dels termes ja existents, la correcció d'errors d'ús freqüents i la fixació del terme correcte en un context escrit, i el foment de l'autonomia i el costum d'usar les formes correctes en qualsevol àmbit. Els destinataris són sectors professionals i socials determinats, i el mitjà són les revistes especialitzades d'associacions, organitzacions i institucions.

3.2. Exemples d'accions de fixació i difusió. Objectius, destinataris i col·laboradors

En aquest apartat presentem un parell d'iniciatives d'elaboració i aplicació terminològiques en cartells, vocabularis i un camp que tot just hem començat a desenvolupar lligat a les necessitats de comunicació detectades en les relacions quotidianes entre les persones estrangeres que no parlen català —i de vegades tampoc castellà— i les persones catalanoparlants que treballen en el sector socioeconòmic (fig. 13-18).

FIGURA 13

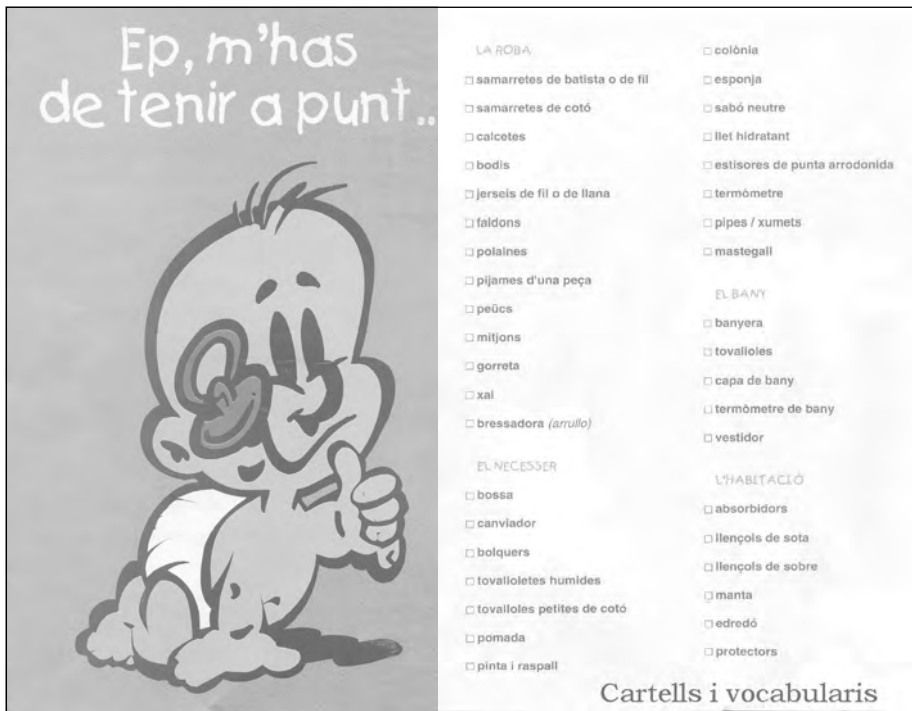

FIGURA 14

☐ cabàs amb anses	☐ termo
☐ moisés	☐ trona
☐ llit de baranes	☐ pitets
☐ llit plegable	
☐ matalàs	PER JUGAR
☐ intercomunicadors	☐ sonall
☐ mòbil	☐ tossut
	☐ ninots de peluix
EL PASSEIG	☐ manta didàctica
☐ cotxet	
☐ llençols, manta i vànova	ALTRES
☐ sac	☐ ganduleta
☐ cadireta de seguretat per al cotxe	☐ parc
☐ cadireta de passeig	☐ carrutxes
☐ motxilla	☐ caminador
EL MENJAR	☐ orinal
☐ biberó	☐ _____
☐ tetina	☐ _____
☐ escalfabiberons	☐ _____
☐ esterilitzador de biberons	☐ _____
☐ escombreta netejadora	☐ _____
☐ vaixela	☐ _____

Cartells i vocabularis

FIGURA 15

Vocabularis plurilingües

Ep, m'has de tenir a punt...
هَيَّا، لِزِمْرُ أَنْ تَسْعِدِي

FIGURA 16

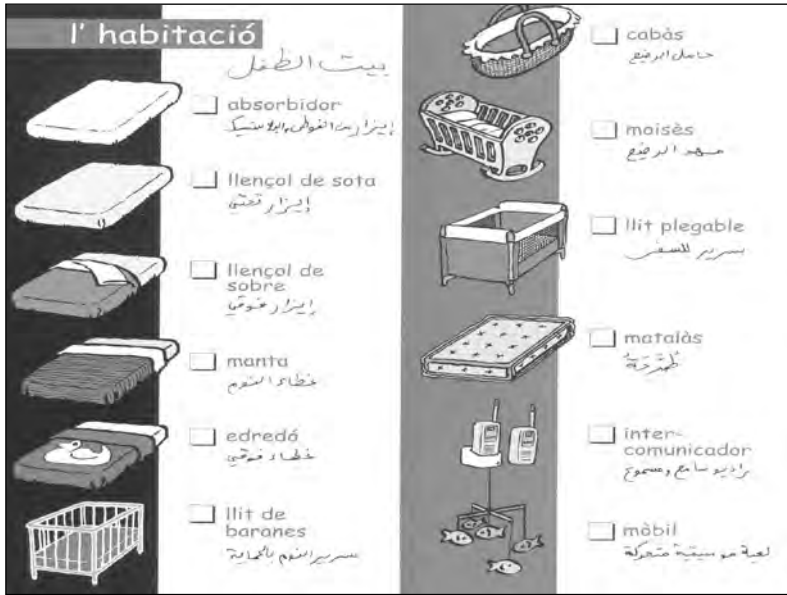
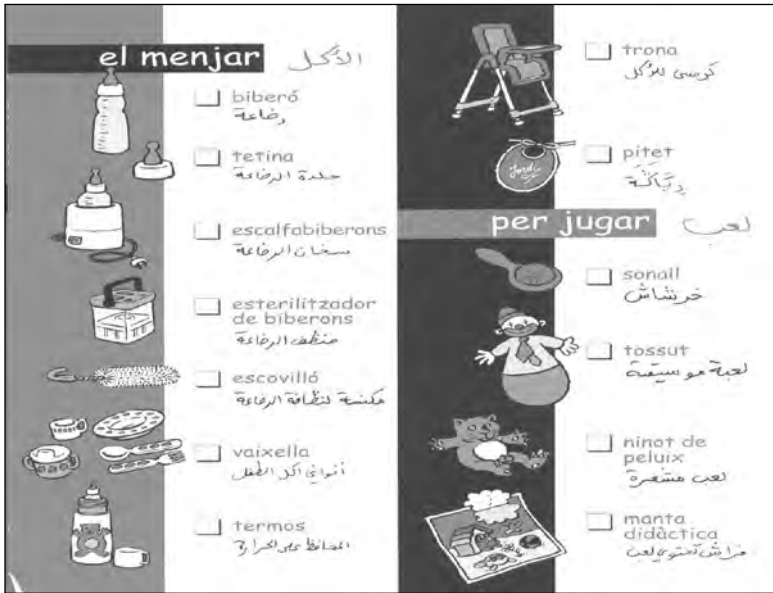

FIGURA 17

FIGURA 18

L'objectiu general d'aquests productes terminològics, lligats als objectius dels programes sectorials en els quals s'insereixen, és donar resposta a les necessitats sectorials per a usos específics. En el cas de la terminologia dels castells, es tractava de fixar una sèrie de termes específics i divulgar-los entre el col·lectiu de visitants i usuaris dels castells, col·lectiu que tan sols trobava els productes explicatius de les parts d'un castell en castellà o en anglès (fig. 19).

En tots els casos, però en especial en els productes multilingües, es pretén, donant el referent en la llengua d'ús del nouvingut i amb el suport de les imatges que fan més comprensible la situació comunicativa, afavorir la comprensió de les persones no catalanoparlants. També es vol potenciar l'ús del català entre els usuaris potencials i treballar la comprensió per tal de minimitzar el pas directe a l'ús de la llengua castellana com a llengua d'interrelació.

Els destinataris de les actuacions són, en un cas, el sector turístic d'un determinat context: la Fundació Castells, organització que va impulsar la realització d'aquest material, i els usuaris dels diferents consells comarcals de les comarques que tenien castells en els seus municipis. Pel que fa als vocabularis multilingües d'imat-

ges, els destinataris principals eren en aquest cas les mares magribines, les usuàries d'un dels programes d'atenció maternoinfantil de la Regidoria de Salut de l'Ajuntament de Lleida; en segon terme, els professionals dels comerços de roba especialitzada en nadons de la ciutat, i, en darrer terme, els professionals de la sanitat, en l'apartat de l'atenció prematernal i postmaternal.

Al marge d'aquests exemples, val a dir que el Centre de Normalització Lingüística de Lleida té en aquests moments diversos projectes terminològics en procés de gestació, bona part dels quals es duen a terme amb la col·laboració del TERMCAT, que s'aniran materialitzant al llarg dels propers anys, a mesura que es vagin desenvolupant els programes concrets en els quals s'insereixen.

FIGURA 19

The figure consists of three main parts:

- Top Left:** A technical architectural drawing of a castle, showing its walls, towers, and internal courtyards. Various parts are labeled with numbers from 1 to 25.
- Top Right:** The title page of a book titled "El Castell" with the subtitle "Terminologia bàsica". Below the title is a black and white photograph of a castle wall and tower.
- Bottom:** A multi-column glossary table with headers in different languages: "Terminologia bàsica", "Terminologia bàsica", "Terminologia bàsica", and "Terminologia bàsica". Each column lists terms in that language, corresponding to the numbered parts of the castle drawing.

4. Conclusions

Prèviament a les conclusions, voldríem deixar anotats, per tal que en algun moment hi puguem reflexionar tots plegats, dos aspectes importants: per una banda, la distància que hi ha entre els estàndards terminològics i els usos col·loquials fixats sectorialment o territorialment, que sovint són un dels factors que fan que hi hagi recomanacions terminològiques que no s'usin perquè són molt allunyades dels termes amb què popularment els professionals del sector coneixen les coses. Dos casos paradigmàtics d'això serien el sector de la mecànica i el de l'alimentació. Aquest darrer especialment incorpora especificitats terminològiques locals no incorporades a les terminologies estàndard. Per una altra banda, i lligat amb l'anterior, cal plantejar seriosament la incorporació de determinats usos dialectals als reculls terminològics.

A banda d'aquest parell de consideracions generals, podem concloure el breu repàs que hem fet a una part de l'activitat terminològica d'un centre dient que aquest hi incorpora una visió diferent de la del professional terminològic, una visió d'utilitat més lligada amb la quotidianitat, una visió útil i necessària que li confereix immediatesa i fluïdesa en la transmissió i difusió terme-usuari.

El paper dels centres de normalització lingüística és molt important en el procés de difusió, familiarització i fixació dels usos correctes dels termes específics del català. Una tasca que fa, i ha de continuar fent, de manera coordinada. La darrera de les conclusions —potser una conclusió òbvia, però com tantes altres obvietats val la pena de dir-la— és, doncs, que és imprescindible el treball interrelacionat entre les institucions i organitzacions que treballem directament o indirectament en aquest camp.

5. Bibliografia

CABRÉ, M. T. (1992). *La terminologia: La teoria, els mètodes, les aplicacions*. Barcelona: Empúries.

Metodologia i recursos en la correcció i l'assessorament

Laia Castanyer

Assessora lingüística de l'OCAL

Núria Roma

Correctora de l'OCAL

1. Introducció

El propòsit d'aquesta ponència és, tal com el títol de la sessió apunta, comentar els recursos i la metodologia emprats en l'anàlisi de la terminologia en els àmbits que ens són propis: el de la correcció i l'assessorament lingüístics.

Així, doncs, en primer lloc, farem una breu introducció teòrica al camp de la terminologia: una introducció bàsica, no gaire aprofundida, però totalment necessària per a ubicar la nostra situació respecte d'aquesta àrea i per a palesar la vinculació entre l'activitat correctora i assessora i la terminologia.

També presentarem què és l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics i les tasques que hi duem a terme, i veurem quina relació tenim amb la terminologia en la feina de cada dia.

A continuació, analitzarem les possibles situacions de partida dels problemes terminològics amb què ens trobem; és a dir, comentarem la tipologia de dubtes terminològics que ens poden ser plantejats com a correctors i assessors.

Tot seguit, revisarem alguns dels passos que hem de seguir per a fer un tractament fonamentat de la terminologia que ens porti a acceptar o refusar un terme determinat. No pretenem, en cap cas, fer una anàlisi exhaustiva de materials ni establir una relació interminable de passos. El que pretenem en aquest punt és, d'una banda, comentar alguns dels recursos més habituals de què ens servim a l'hora d'avaluar la terminologia, i, de l'altra, donar una possible pauta metodològica referida al tractament de termes d'especialitat, i, per fer-ho, ens ajudarem d'exemples reals amb què

ens hem trobat en el nostre treball diari i d'altres d'extrets de diferents obres terminològiques, que ens serviran per a il·lustrar les explicacions.

Després, analitzarem la situació a la qual hem arribat de resultes de l'aplicació dels materials i el procediment esmentats.

I acabarem comentant el contingut i el funcionament del Portal de Dades Lingüístiques, una eina que ens ofereix l'Institut d'Estudis Catalans, la qual també ens pot ser útil en la resolució de qüestions relacionades amb la terminologia.

2. Breu apunt teòric

Un abordament teòric de la terminologia ha de començar, lògicament, per la definició del concepte *terminologia*. De fet, abans de res, hauríem de fer notar que aquest mot pot tenir almenys dos usos clarament diferenciats. El mateix diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans recull dues accepcions per a aquest article. Segons la primera, la *terminologia* és l'«estudi de les nocions pròpies de les llengües d'especialitat i de llurs denominacions», és a dir, una disciplina o, com a mínim, un àmbit teòric; i segons la segona accepció, aquesta denominació també es pot referir al «conjunt de termes propis d'un àmbit d'especialitat».

En aquesta anàlisi que presentem, ens referirem en la major part dels casos a aquest últim sentit al·ludit; és a dir, a la concepció de *terminologia* com un conjunt de termes; això sí, intentant de precisar una mica més aquesta definició. Partint d'aquesta percepció, volem fer notar que tot sovint sentim parlar de *terminologia*: d'un diccionari que conté molta *terminologia*, d'un recull de *terminologia* sobre un camp temàtic concret..., però ben poques vegades es parla directament de què s'entén per *terminologia*, i se'n fixen clarament els límits.

Certament, *a priori*, és molt difícil de delimitar a què fa referència exactament aquest concepte. Teòricament, i de manera molt general, podríem considerar que *terminologia* és el conjunt d'unitats que tenen unes característiques concretes des dels punts de vista lingüístic, cognitiu i comunicatiu, que les diferencien d'altres unitats, aquestes últimes, evidentment, no terminològiques. A grans trets, podríem dir que, lingüísticament, un *terme* és una unitat lèxica; cognitivament, un *terme* té un significat concret, fixat i reconegut, i, comunicativament, un *terme*, el trobem en un discurs especialitzat. Així, doncs, i segons aquesta breu pinzellada teòrica, convenim que la noció de *terminologia* queda delimitada per la consideració que és *terminologia* el conjunt d'unitats lèxiques amb un significat concret que trobem en un discurs especialitzat.

En aquest sentit, i si estirem una mica més el fil, podríem dir que la terminologia permet a una llengua donar compte d'una realitat especialitzada. I és precisament això el que vincula la tasca de la correcció i l'assessorament a la terminologia: la llengua se serveix de terminologia per a expressar conceptes especialitzats, i nosaltres, en la correcció d'obres especialitzades o en l'assessorament de persones que treballen en àrees especialitzades, entrem en contacte amb aquestes unitats; unes unitats que no sempre són fàcils de valorar i de tractar, i que sovint requereixen una anàlisi exhaustiva precisament pel fet de tractar-se d'unitats especialitzades, i, per tant, amb poca tradició o poca documentació al darrere que les avalin i que en garanteixin l'adequació.

El concepte de *terminologia* ha anat evolucionant al llarg del temps paral·lelament a l'evolució de la societat, cada vegada més abocada a les noves tecnologies, i, alhora, més àvida de fer-nos partícips d'aquest nou coneixement científic. La ciència i la tècnica han evolucionat d'una manera vertiginosa durant les últimes dècades. I no tan sols això: també podríem dir que s'han «socialitzat», de manera que hi ha molts termes d'aquestes àrees que han passat a formar part de la nostra vida quotidiana. Un exemple que ho demostra, potser l'exemple més paradigmàtic, podria ser el de la informàtica, que ens ha fet familiaritzar, en pocs anys i sense que nosaltres mateixos ens n'adonéssim, amb xarxes, arxius, fitxers, antivirus, programaris, ratolins, enllaços, webs, etc.

És per això que si podem considerar que anteriorment la terminologia era competència exclusiva de l'àmbit científic i tècnic, en la mesura que eren els científics qui en regulaven l'establiment i el control, ja no podríem fer aquesta mateixa afirmació en la situació actual. Amb el temps, el concepte de *terminologia* s'ha ampliat i el seu abast ha arribat més enllà de l'àmbit purament científic. Han aparegut necessitats socials relacionades amb la ciència que han propiciat que la terminologia hagi transcendit els àmbits especialitzats, i que han fet possible que, actualment, es pugui afirmar que la gestió de la terminologia correspon a l'àmbit científic (que n'és el productor originari), però també a tots els àmbits que la difonen: a planificadors, dinamitzadors, mitjans de comunicació i, de retruc, també a correctors i assessors. La terminologia, doncs, entesa en aquest cas com a anàlisi d'alguna qüestió terminològica, ha passat a englobar tots els professionals que d'una manera o d'una altra col·laboren en la difusió d'un tema especialitzat concret, o, almenys, que estan en contacte amb alguna fase d'aquest procés de difusió. I és en aquesta ampliació de la noció de *terminologia* on neix la relació entre aquesta disciplina i l'àmbit de la correcció i l'assessorament: una relació que no és sempre fàcil, i sovint presenta situacions difícils de tractar i de resoldre.

3. La terminologia i l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics

L'OCAL, l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics de l'Institut d'Estudis Catalans, s'estructura en dues àrees de treball principals: la correcció de textos, de la qual s'ocupa el Servei de Correcció Lingüística, i l'assessorament, que porta a terme el Servei d'Assessorament Lingüístic. A banda, aquesta Oficina s'ocupa també de mantenir una base de dades terminològica, anomenada TERMIÉC, que recull els neologismes terminològics que apareixen en algunes publicacions de l'Institut, i de la qual ja parlarem més àmpliament quan fem referència als recursos lingüístics.

De manera general, podem dir que en el Servei de Correcció Lingüística, i més concretament en l'àrea de correcció editorial, ens ocupem de corregir i preparar per a la impremta les publicacions que edita l'Institut.

En el Servei d'Assessorament, atensem consultes dels serveis lingüístics institucionals i universitaris (de la Secretaria de Política Lingüística, dels centres de normalització lingüística i dels serveis lingüístics d'universitats dels Països Catalans, entre d'altres). També atensem consultes de persones relacionades amb el sector de l'ensenyament, de professionals de la llengua, de mitjans de comunicació, d'institucions diverses (com ara ajuntaments, diputacions, departaments de la Generalitat, col·legis professionals, etc.) i, en alguns casos, de particulars. El que fem en aquesta àrea, doncs, és resoldre les consultes que arriben, vehiculant-les, en els casos en què sigui necessari, a les oficines de la Secció Filològica (Oficina d'Onomàstica, Oficina de Gramàtica i Oficines Lexicogràfiques).

De les obres que corregim a l'OCAL, la major part són obres que contenen terminologia. Cal relacionar amb aquest fet l'especificitat de les fonts que generen aquestes obres: les cinc seccions de l'Institut (Secció Històrico-Arqueològica, Secció de Ciències Biològiques, Secció de Ciències i Tecnologia, Secció Filològica i Secció de Filosofia i Ciències Socials), així com també les vint-i-sis societats filials i algun òrgan intern de l'IEC. Per tant, en la nostra tasca diària de correcció, hem de treballar amb terminologia i resoldre els dubtes d'aquest tipus que se'ns plantegin.

En el cas de l'assessorament, el grup emissor de les consultes que arriben a aquest servei és més ampli (ja ho hem dit, des de serveis lingüístics institucionals fins a particulars). Això fa que les consultes rebudes afectin diversos aspectes de la llengua catalana: poden ser consultes de lèxic general, de fraseologia, d'ortografia, de morfosintaxi, de fonètica o de sociolingüística, entre moltes d'altres. Tanmateix, cal remarcar que una gran part són consultes sobre algun problema terminològic. En

aquest cas, doncs, el contacte amb la recerca terminològica amb la finalitat de trobar una solució a la qüestió plantejada també és molt habitual.

4. Metodologia

Pel que fa pròpiament a la metodologia, hem de començar dient que el procés que descriurem a continuació, a grans trets, és el que seguim quan ens trobem amb un problema terminològic: després de delimitar el problema, tasca que no sempre és fàcil, i de concretar-lo de manera clara i concisa, fem una recerca de tota la informació que se'n pot recopilar i en sintetitzem els resultats obtinguts. Un cop arribats a aquest punt, analitzem tots aquests materials i prenem una decisió (que pot ser provisional) o bé trasludem la consulta a un servei específicament terminològic, perquè ens orientin i ens aportin un element més a tenir en compte a l'hora de prendre una determinació.

4.1. *El problema terminològic*

Tal com ja hem dit, tot i que la nostra tasca és corregir i assessorar lingüísticament i no pas fer terminologia, molt sovint hem de resoldre consultes que tracten de qüestions terminològiques o corregir textos especialitzats farcits de termes.

En aquests casos, el primer que cal fer és definir quin és exactament el problema terminològic que se'ns presenta i que ens fa actuar com a terminòlegs.

En la correcció, en la major part de casos el problema terminològic consisteix en l'anàlisi d'un terme que trobem dins una seqüència concreta. La situació de partida és, doncs, un text amb un terme del qual s'han de valorar qüestions com ara si és normatiu, si està ben format, si és el terme escaient pel context i d'altres que tractarem més endavant.

En el cas de les consultes que afecten la terminologia, el problema ens sol ser plantejat per un professional de la llengua, és a dir, traductors, correctors, redactors o professors, entre d'altres. En aquesta situació, l'usuari planteja el problema terminològic en forma de consulta, i nosaltres, des de l'àrea d'assessorament, passem a fer-nos-en càrrec.

Una vegada concretat el problema terminològic, cal analitzar el contingut de la consulta, que molt sovint no inclou totes les dades necessàries per a fer una anàlisi

del problema: cal situar de manera precisa la consulta del terme en el camp temàtic a què pertany i la subàrea concreta dins d'aquest camp; cal precisar el context lingüístic en què apareix; cal identificar-ne la llengua de procedència; cal determinar-ne la categoria gramatical; cal aclarir, tant com sigui possible, el concepte que representa una denominació..., i així fins a poder recopilar tota la informació que ens pot ajudar a analitzar el problema terminològic del consultant.

Si fem una classificació de les qüestions que arriben al Servei d'Assessorament Lingüístic, la majoria solen abastar un sol concepte i demanen un terme: a partir d'una caracterització conceptual o d'una denominació en una altra llengua es vol saber quina és la denominació catalana.

Per exemplificar això que diem, podríem esmentar consultes com aquestes:

Com se'n diu, en català, de la cinta d'acer laminat o de material sintètic que es fa servir per a subjectar embalatges?

Com se n'ha de dir, en català, de l'*iron hoop*?

Aquestes dues preguntes afecten, des d'un punt de vista diferent —en el primer cas a partir d'una definició, i en el segon, d'una locució en anglès—, un mateix terme: el *fleix*.

Un altre cas és quan la consulta parteix d'un terme: el consultant treballa amb textos d'especialitat i es troba amb un terme del qual desconeix el significat. Si continuem amb l'exemple anterior, la consulta seria la següent:

Què és o bé a què fa referència el terme català *fleix*?

Ara bé, en moltes ocasions, el problema terminològic que és objecte de la consulta inclou diversos aspectes del terme: la situació normativa, la categoria gramatical, les equivalències en altres llengües, el camp d'especialitat en què es fa servir i l'àmbit geogràfic en què s'usa, entre d'altres.

Així trobem consultes com ara:

Ha estat normalitzat el terme *chili*?

S'ha acceptat l'adjectiu *viral* com a sinònim de *víric*?

Si parlem d'una malaltia que es manifesta de manera intensa, puc fer servir l'adjectiu *severa*? O n'he de dir *greu*?

Com podem observar, les consultes poden demanar-nos senzillament un terme o un significat o bé poden incloure altres aspectes que les fan més complexes. Per aquest motiu, tal com ja hem dit, el que cal fer a l'hora d'iniciar la recerca és precisar quin és el problema terminològic, quina informació tenim i quina és la finalitat de la consulta.

4.2. *La recerca*

Els passos que exposem a continuació volen ser una guia molt general de les fonts de recerca d'informació que ens poden ser d'utilitat en la nostra feina en el procés de resolució d'un problema terminològic. De cap manera no volem establir una estratègia universal per a afrontar tots els casos de consulta i tots els dubtes que se'ns poden plantejar a l'hora de corregir, ja que cada cas pot requerir un procés de treball específic.

Així, doncs, el que proposem són una sèrie de punts que cal tenir en compte a l'hora de prendre una decisió per a resoldre un problema de l'àmbit de la terminologia. En primer lloc, cal veure quina informació podem obtenir dels diccionaris, tant generals com especialitzats, tant monolingües com bilingües o plurilingües, tant estructurats onomasiològicament (ordenats per conceptes) com semasiològicament (ordenats alfabèticament), tant normatius com descriptius. També cal no oblidar les bases de dades, que són una de les fonts més importants de consulta, ni els vocabularis i lèxics temàtics.

En segon lloc, cal tenir en compte l'opinió dels especialistes, perquè són precisament ells qui fan servir habitualment la terminologia com a mitjà d'expressió i de comunicació entre professionals; per a ells la terminologia representa l'organització conceptual d'una especialitat. Per tant, cal tenir molt present la seva opinió, perquè ens poden ajudar a comprendre nous conceptes especialitzats i alhora ens poden ajudar a avaluar propostes terminològiques en funció de criteris d'economia, de precisió i d'adequació.

Finalment, hauríem de revisar tots els criteris de creació i manlleu de termes que ens poguessin ser d'utilitat. En aquest sentit, en l'apartat corresponent, esmentarem algunes de les característiques bàsiques del català a l'hora de formar noves paraules, tant si pertanyen al lèxic general com a l'especialitzat.

4.2.1. Recerca als diccionaris, a les bases de dades terminològiques i als lèxics i vocabularis temàtics

El primer pas que s'ha de fer en l'anàlisi d'una unitat terminològica dubtosa o desconeguda és comprovar si apareix documentada en alguna obra normativa de l'Institut d'Estudis Catalans i si, per tant, es tracta d'un terme normatiu. Arribats a aquest punt, potser caldria diferenciar entre el concepte de *normatiu* i *normalitzat*, i establir que considerem que són *normatius* els termes aprovats explícitament per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, i que parlarem de termes *normalitzats* per referir-nos als termes que són fruit d'un consens d'alguna comissió de tècnics o especialistes de la llengua (com ara el TERMCAT o bé la ja desapareguda CALA), però no de la Secció Filològica.

Així, doncs, en primer lloc, s'ha de consultar si el terme apareix en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC, el diccionari normatiu. Aquest diccionari es pot consultar en paper, en CD-ROM, però també es pot consultar en línia. De fet, el nou web de l'Institut permet d'accedir-hi directament a partir de la pàgina inicial, o bé clicant a l'apartat de llengua, i triant a continuació l'opció de Portal de Dades Lingüístiques (PDL). Com veurem més endavant, aquest sistema ofereix a l'usuari un ventall d'opcions molt més ampli que la consulta en paper del diccionari, les quals ens poden ser de molta utilitat en l'avaluació de la terminologia.

També consultarem, si cal, els *Documents de la Secció Filològica, I, II, III i IV*, els *Documents normatius 1962-1996: (Amb les novetats del diccionari)* o les propostes per a un estàndard oral de la llengua catalana de l'IEC, per assegurar-nos que l'acceptació del terme no va en contra de cap acord pres per la Secció Filològica recentment.

Si no documentem aquest terme dins l'àmbit de la norma, entrem en el camp de la normalització, de manera que les formes que documentem en els recursos d'aquesta àrea no tindran l'aval normatiu de la Secció Filològica de l'IEC, però, tot i això, seran el resultat de l'estudi i l'avaluació d'una comissió de tècnics que ha optat per aquella forma i no per cap altra.

Així, després de la consulta al DIEC, és recomanable consultar altres obres generals, en aquest cas, ja no pròpiament normatives, però sí molt importants dins l'àmbit que hem anomenat «normalitzador», com ara el *Gran diccionari de la llengua catalana* i la *Gran enciclopèdia catalana*, consultables també per Internet, o el *Gran Larousse català*.

Segons el problema que se'ns plantegi, també podem utilitzar diccionaris enciclopèdics, diccionaris bilingües o plurilingües, o diccionaris onomasiològics, si el que volem és obtenir un terme partint d'un concepte. També cal recordar que en alguns casos ens poden ser molt útils els diccionaris d'abreviacions.

Si deixem de banda els recursos normalitzadors d'àmbit general i ens centrem en els d'especialitat, hem de començar establint dos grans grups: d'una banda, els diccionaris, vocabularis o lèxics temàtics, i, de l'altra, les bases de dades terminològiques.

Els *diccionaris* o *vocabularis temàtics* són reculls de termes o d'expressions d'una àrea d'especialitat concreta que solen aparèixer ordenats alfabèticament. En funció de la tipologia de l'obra, podem trobar els termes sols, és a dir, només la forma de l'entrada, o acompanyats de la definició corresponent, de l'equivalència en altres llengües, etcètera.

En alguns casos, els termes s'agrupen en diferents capítols o apartats de l'obra, cadascun referit a una especificació de l'àrea general a la qual pertany el diccionari.

La major part d'aquestes obres es poden consultar en paper, algunes en CD-ROM i d'altres també per Internet.

L'IEC, per exemple, ha editat en suport de paper obres terminològiques científiques com ara el *Diccionari de l'utilitat química*, el *Codi Internacional de Nomenclatura Zoològica* i, en col·laboració amb Enciclopèdia Catalana, el *Diccionari de geologia*. També ha publicat diversos compendis de nomenclatura de la IUPAC (Unió Internacional de Química Pura i Aplicada), així com molts altres diccionaris i vocabularis de temàtiques tan variades com ara física, luminotècnia, dansa, eines agrícoles, etc., obres que poden ser de molta ajuda en la correcció de textos d'aquestes àrees i en l'assessorament a usuaris d'aquests àmbits terminològics.

Si fem referència ara als diccionaris o vocabularis d'especialitat que també són consultables en línia, podem començar esmentant dos vocabularis que es troben a la pàgina web del Departament de Justícia i que tracten l'un de terminologia jurídica i administrativa i l'altre, específicament, de dret penal i penitenciari. En el primer, trobem indexades alfabèticament les formes castellanes de les locucions i els termes més utilitzats en aquests àmbits amb les equivalències en català. El segon (fruit de la col·laboració entre aquest Departament i el TERMCAT) conté gairebé tres mil entrades, en aquest cas, indexades en català i classificades segons l'àmbit concret al qual pertanyin (dret penal, dret processal penal, dret penitenciari i dret penal militar), de les quals es dona l'equivalència en castellà. Cal dir que ambdós reculls contenen expressions sinònimes en llengua catalana.

També podríem esmentar diversos vocabularis de llenguatges específics que es poden consultar a les pàgines web de diferents universitats dels Països Catalans. Per exemple, els vocabularis referents a quatre de les branques de la ciència jurídica (dret civil, dret penal, dret mercantil i dret processal) elaborats per la Comissió de Política

Lingüística de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona, que donen l'equivalència en castellà i els sinònims de les entrades que recullen. O els lèxics i vocabularis del Servei de Llengües i Terminologia de la Universitat Politècnica de Catalunya, de temàtiques tan diferents com ara la construcció, la mecànica i l'òptica, algun dels quals no tan sols ofereix l'equivalència en castellà del terme indexat, sinó també en anglès. I també caldria esmentar els vocabularis de llenguatges específics que es poden consultar a la pàgina web de la Universitat Jaume I. Aquests vocabularis de la universitat valenciana recullen la forma catalana de termes administratius, d'economia, de medicina, d'arquitectura, d'agricultura i de física, amb la definició corresponent, i també la correspondència castellà-valencià d'aquestes formes.

Sense moure'ns dels recursos en línia, hem de fer esment de les *bases de dades terminològiques*, i referir-nos-hi com l'altra gran eina de consulta en terminologia. Es tracta de reculls estructurats i automatitzats d'informació sobre unitats d'una àrea especialitzada, que permeten l'accés a un gran nombre de termes, normalment agrupats en camps, i que, en alguns casos, inclouen informació complementària com ara el significat del terme, la categoria gramatical, etc. A més, l'actualització permanent d'algunes d'aquestes bases de dades esdevé un factor molt important que cal tenir en compte en aquesta societat de canvi i evolució constant a la qual ens referíem al principi de la ponència.

Si parlem de bases de dades terminològiques, hem de parlar, en primer lloc, de la TERMIEC. Es tracta d'una base de dades gestionada per l'OCAL que té per objectiu recollir els termes que figuren en forma de glossari o vocabulari en publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans editades d'ençà de 1980, i on també es donen d'alta els neologismes terminològics que són detectats durant la correcció de les edicions a cura de l'OCAL. Cal aclarir que de moment, atès que es tracta d'un projecte que fa poc que ha començat, és de consulta estrictament interna. De tota manera, s'ha arribat a un acord amb el TERMCAT perquè, quan aquesta base de dades estigui més avançada, periòdicament s'incorporin els termes que conté al Cercaterm.

I aprofitant aquesta referència al Cercaterm, hem de dir que, juntament amb la Neoloteca, són dues de les eines més utilitzades en l'anàlisi de qüestions terminològiques. Tots dos recursos són gestionats pel TERMCAT, Centre de Terminologia, que té com a finalitat coordinar i potenciar les iniciatives en el camp de la terminologia: planificar la recerca terminològica, normalitzar els termes, difondre la terminologia aprovada, establir criteris metodològics per a l'elaboració de diccionaris i vocabularis, etc. El Cercaterm és un banc de dades que permet fer cerques de termes en diverses llengües i restringir la cerca, si es vol, per àrees temàtiques: arts, botànica, esports,

química... La Neoloteca, per la seva banda, és una base de dades que recull els neologismes aprovats pel Consell Supervisor del TERMCAT, un organisme format per membres del TERMCAT i en el qual també participa l'Institut d'Estudis Catalans, que determina criteris lingüístics i terminològics i treballa en la normalització de la terminologia catalana. La Neoloteca permet també fer cerques en diverses llengües, tot i que amb condicions diferents que el Cercaterm. A més, permet la visualització conjunta de tots els termes normalitzats, o, si restringim per àrea temàtica, només dels que pertanyin a l'àmbit seleccionat.

A més del Cercaterm i la Neoloteca, imprescindibles per a un terminòleg en la mesura que provenen del TERMCAT, un organisme capdavanter en l'estudi i la recerca terminològica, en trobem també d'altres, com ara la base de dades del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, que permet buscar un mateix terme en quatre diccionaris d'aquesta àrea (el *Diccionari de ports i costes*, el *Vocabulari d'hidrologia subterrània*, el *Diccionari visual de la construcció* i el *Diccionari de carreteres*), restringint, si es vol, la cerca per llengua. També cal destacar la base de dades del Departament d'Indústria, Comerç i Turisme, que ofereix la possibilitat de consulta d'un terme a diferents lèxics de la indústria, com ara el d'arts gràfiques i edició, el d'electrònica, el de fotografia i el de productes químics, entre molts d'altres, restringint la cerca per llengua d'origen i destinació. I la base de dades del Departament de Medi Ambient, que permet la consulta de termes en català, castellà i anglès al *Diccionari de sanejament*. I encara dins del domini de *gencat.net*, hauríem de parlar del Justiterm, una base de dades del Departament de Justícia que permet fer cerques del català al castellà i del castellà al català de termes jurídics i administratius. A més de la possibilitat de cerca bàsica, ofereix també la de cerca avançada, mitjançant la qual es poden restringir encara més els resultats a partir de la tria d'àrea temàtica i categoria gramatical.

I com a últim exemple de bases de dades terminològiques, també caldria referir-nos, encara que sigui breument, a les dels serveis terminològics de les universitats catalanes, com ara el Terme SL, del servei lingüístic d'ESADE, especialitzada en els àmbits econòmic, jurídic i informàtic, o la UBTerm, que, tal com el seu nom indica, és la base de dades terminològica de la Universitat de Barcelona, i que conté els termes dels vocabularis i diccionaris publicats per membres d'aquesta universitat i coordinats pel Servei de Llengua Catalana, i que ofereix l'opció de cerca simple o de cerca avançada. També hem de mencionar la UPFTerm, formada per bases de dades que agrupen treballs terminològics que tenen característiques comunes, i on cada registre dona informació sobre l'autoria, el títol i la procedència de cada treball, i la base de dades del Servei de Llengües i Terminologia de la Universitat Jaume I, que permet

la cerca a diversos vocabularis (un per un), que també es poden consultar, com hem vist, no com a base de dades, sinó com a recull terminològic en línia, amb tots els termes que en formen part disposats per ordre alfabètic. I, per acabar, el Cercamots, que es defineix a si mateix com un «motor de cerca terminològic multilingüe que conté els termes dels vocabularis bàsics elaborats pels serveis lingüístics de la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat Politècnica de Catalunya».

4.2.2. Consulta als especialistes

A banda de la recerca que puguem fer servint-nos de tots aquests recursos descrits, en l'anàlisi i la valoració d'un terme també és necessària la *consulta als especialistes*.

Els especialistes de cada domini específic es podrien definir, segons el DIEC, com les persones que es dediquen a alguna branca especial de la ciència, de l'art, etc., com ara un metge que es dedica especialment a cert ordre de malalties. Per aquest motiu, els especialistes són, en realitat, els usuaris directes de la terminologia. Per a ells, la terminologia és un instrument de comunicació del tot necessari i, alhora, un element per a conceptualitzar la pròpia disciplina.

Les necessitats comunicatives dels especialistes parteixen del coneixement del concepte i de la necessitat de transmetre'l en la comunicació. Aquesta és la raó per la qual s'interessen, per damunt de tot, pel concepte i per la manera de denominar-lo inequívocament.

Per tot això, cal recordar que els especialistes són una de les fonts més eficaces de resolució de problemes terminològics, sobretot, tal com ja hem dit, quan aquests problemes estan relacionats amb els nous conceptes d'especialitat.

4.2.3. Criteris de creació i manlleu de termes

4.2.3.1. CRITERIS GENERALS

Després d'haver comentat dos dels passos per a afrontar un problema terminològic —la consulta d'obres generals o específiques i la consulta a l'especialista—, hem de fer referència als *criteris de creació i manlleu de termes*.

I hem de començar referint-nos als tres criteris que Pompeu Fabra va establir que s'havien de tenir en compte a l'hora de fixar la grafia definitiva d'un mot: l'eti-

mologia, la fonètica i la tradició. Uns criteris que van ser creats pensant en mots d'àmbit general, però que també podem aplicar als termes, atesa la seva condició d'unitat lèxica.

En l'adaptació d'aquests criteris en un àmbit d'especialitat, comprovem que el criteri decisiu en l'anàlisi de formes terminològiques és l'*etimologia*. Aquesta branca de la filologia que estudia l'origen i l'evolució formal i semàntica dels mots serà el recurs que més ens ajudarà a l'hora de valorar la bona formació i l'adequació d'un terme. Sembla, doncs, que el seguiment de l'evolució del llatí al català, o, en molts casos, de l'evolució del grec al català a través del llatí, ens serà de molta utilitat per a escatir la forma més adequada d'una unitat terminològica concreta.

EXEMPLE

Les consonants gregues κ i χ (kappa i khi) han arribat al català amb la forma *c* i *qu* davant de *e* i de *i*, respectivament. És per això que, en català, els derivats i compostos de la forma grega ΚΥΣΤΙΣ («bufeta») es construiran a partir de la forma *cist*, i, en canvi, els provinents de l'arrel ΧΙΤΩΝ («túnica») tindran el lexema *quit*. D'aquesta manera, sentirem a parlar de *cistitis*, *cistografia* i *cistoscopi*, però de *quitina*, *quitinasa* i *quitonitis*, i sabrem, per si hem de decidir la grafia de termes de la mateixa família, que tots els derivats de la primera forma s'hauran d'escriure amb *c*, i els de la segona, amb *qu*.

EXEMPLE

Els cultismes o pseudoderivats del tipus *junciforme*, *sulciforme*, *colúbrid* i *urticària* conserven la *u* etimològica llatina:

<i>Junciforme</i>	IUNCU	<i>jonc</i>	<i>jonquera</i>
<i>Sulciforme</i>	SULCU	<i>solc</i>	<i>solcar</i>
<i>Colúbrid</i>	COLUBRA	<i>colobra</i>	<i>colobrina</i>
<i>Urticària</i>	URTICA	<i>ortiga</i>	<i>ortigós</i>

De fet, si ens hi fixem, els tecnicismes que en llatí tenien una lletra *u* en posició àtona conserven aquesta *u* en català. Seria el cas de termes com ara *lotus* (en llatí LOTUS), *simus* (en llatí SINŪS) i *cirrus* (en llatí també CIRŪS).

En l'aplicació d'aquest criteri ens pot ser de molta ajuda la consulta de diccionaris etimològics, com ara el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Co-

romines, i el *Diccionari català-valencià-balear*, d'Alcover i Moll, aquest últim consultable a partir del web de l'IEC. Si fem la prova i consultem, per exemple, en aquest diccionari en línia dos altres mots, un que comenci amb kappa i l'altre amb khi, seguits de *e* o *i*, veurem com, efectivament, l'adaptació al català d'un terme que en grec era ἐγκέφαλος i que volia dir 'interior del cap', és *encèfal*, amb *c*, mentre que un terme derivat del grec χελώνειον, que significa 'tortuga', en català presentarà la forma *queloni*, amb *qu*. La consulta del diccionari etimològic, per tant, pot ser molt profitosa en casos com aquest, en què la forma final d'un terme es pot deduir sense gaires complicacions a partir del rastreig de l'evolució que ha tingut una seqüència concreta al llarg del procés de formació d'una llengua.

Tal com hem dit, la *fonètica* té també un paper important en la valoració que puguem fer de la terminologia amb què treballem, ja que en alguns casos, tot i que l'etimologia ens portaria a convenir que tal mot ha de tenir una forma concreta, la pronúncia habitual i sistemàtica de la majoria de parlants d'una llengua d'una altra forma (semblant, però no idèntica a la primera) fa que, finalment, l'establiment de la grafia s'hagi produït d'acord amb la segona solució. En aquests casos, doncs, diríem que ha prevalgut el criteri fonètic.

EXEMPLE

Els termes *àlies*, *bòrees*, *càrdies*, *pàncrees* i altres d'anàlegs s'han d'escriure amb *-es*, d'acord amb la norma adoptada el 1984 per la Secció Filològica de l'IEC, segons la qual, «d'acord amb la pronúncia dels parlants que diferencien *a* i *e* àtones» s'ha d'escriure «*-es* en les terminacions dels mots apel·latius plans o esdrúixols l'etimologia dels quals fineix en *-as*».

I per acabar, i tornant als postulats fabrians, caldria parlar del criteri de la *tradició*, que potser seria el que sortiria més malparat de l'aplicació dels tres criteris generals esmentats en l'àmbit terminològic, atesa la manca de documentació dels termes d'especialitat en la nostra llengua, precisament pel fet inevitable que, en molts casos, es tracta de neologismes.

De totes maneres, de vegades, i en els casos en què efectivament hi ha una tradició escrita d'algun terme concret, ens pot servir d'ajuda a l'hora de fixar-ne la grafia. Seria el cas, per exemple, de termes que seguint el criteri etimològic haurien donat lloc a una forma concreta, però en què la documentació trobada en diverses fonts ens mostra que la forma avalada per l'ús tradicional dels usuaris de la llengua és una altra, i es manté, per tant, la forma no etimològica.

EXEMPLE

Reprement el cas comentat quan parlàvem del criteri etimològic, caldria afegir-hi que, tot i que la κ inicial del terme grec $\kappa\epsilon\sigma\tau\iota\zeta$ s'ha convertit en la consonant catalana *c* de *cist* (i derivats), existeix el cas de *quist*, amb etimologia idèntica, que el mateix Fabra considerà que calia mantenir amb aquesta forma, i no pas amb la forma que etimològicament li hauria correspost, és a dir, *cist*, perquè el terme amb *qu* ja tenia una gran tradició d'ús.

EXEMPLE

El terme *genocidi*, com a forma prefixada que s'anteposa a una forma sufixada llatina que comença en consonant, hauria d'haver adoptat la vocal de transició *i*. Això és el que succeeix habitualment en català: *ignífug*, *homicida*, *caducifoli*, etc., tret de comptades ocasions. Sembla, per tant, que segons el criteri etimològic, la forma d'arribada hauria d'haver estat *genicidi* i no pas *genocidi*. L'ús, però, ha consolidat la forma amb *o*, que és la que trobem documentada a tot arreu.

4.2.3.2. CRITERIS ESPECIALITZATS

Un cop tenim presents els criteris generals que va establir Pompeu Fabra per a fixar la grafia d'un mot (l'etimologia, la fonètica i la tradició), cal que coneguem alguns dels criteris que s'apliquen específicament en el procés de creació i manlleu de termes.

Així, doncs, el que us proposem de fer ara mateix és recordar unes consideracions generals que creiem que s'han de tenir en compte a l'hora de plantejar-nos problemes terminològics i, a partir de la informació que hàgim pogut recollir i dels criteris terminològics que es puguin aplicar, decidir quin tipus de resposta podem donar a la qüestió plantejada.

En primer lloc, cal que estudiem la *necessitat del terme*, ja que ens podem trobar en casos en què alguna proposta neològica no sigui adequada senzillament perquè ja hi ha altres termes que expressen el significat del terme proposat, o perquè la proposta neològica designa un concepte diferent i, per tant, no és adequada.

EXEMPLE

La forma *atalatge* seria desestimada com a terme per a fer referència al «conjunt de peces de cuir que porta, a l'interior, el casc antiavalots i que s'adapta al

cap, utilitzat per a ajustar el casc i per a amortir els cops que pugui rebre», perquè en català ja existeix el terme *capçana*, el qual, tot i que en el DIEC tingui un significat més genèric, en la Neoloteca apareix precisament amb aquesta accepció pròpia de l'àrea de protecció civil, i que, de fet, no és res més que una especificació d'una de les accepcions del diccionari normatiu de l'IEC.

En aquest punt, a més, caldria tenir molt en compte el context, que en alguns casos pot ser determinant a l'hora d'acceptar o rebutjar l'ús d'un terme en una seqüència concreta.

EXEMPLE

El terme *paridora* es podria utilitzar per a fer referència al compartiment d'un corral o d'un estable on es reclouen les femelles que han de parir. I també podríem parlar d'una dona paridora, fecunda. Ara bé, en un context com el següent, «durant la paridora s'aconsella que hi hagi un veterinari a disposició del pagès o de l'explotació ramadera», en què el terme *paridora* no fa referència a cap dels sentits descrits, sinó al període de l'any durant el qual pareixen la majoria de femelles d'un ramat, *paridora* no s'hauria d'acceptar. En aquest cas, s'hauria de recórrer a una solució com ara «època de parts».

Si considerem que el terme proposat sí que és necessari, cal comprovar que estigui ben format. Tal com hem dit, l'etimologia i els criteris de formació de termes són les raons que ens donaran la base per a decidir la validesa de la forma que s'estudia.

EXEMPLE

Formes com ara *deconstrucció* o *decodificar* serien inacceptables, si observem que, en català, el prefix per a formar un mot contrari és *des-*, i que *de-* no és un al·lò-morf possible d'aquest prefix. Ens ho demostren casos com ara *desfer*, *desmuntar*, *desinhibir*, construïts amb el prefix *des-* i no pas el prefix *de-*.

EXEMPLE

L'aprovació de la forma *fibrocromatologia* en detriment de *fibrocromologia* seria justificable pel fet que la primera d'aquestes formes manté intacta l'arrel, mentre que la segona no. Tal com estableixen les regles de formació amb elements cultes que trobem descrites en diverses obres sobre terminologia, cal donar preferència a la for-

ma plena de l'arrel a l'hora de formar nous termes. Per aquest motiu, ens decantàrem cap a la forma *fibrocromatologia*.

Esmentarem tan sols un parell de criteris sobre la *bona formació* de neologismes. Per una banda, la preferència per adoptar la forma llatina en els mots i formants d'origen grec. Per l'altra, la recomanació de prioritzar les formacions homogènies cultes (formant grec + formant grec; formant llatí + formant llatí; formant grec + formant llatí, o viceversa) sobre les híbrides (formant culte grec o llatí + formant del lèxic comú o d'una altra llengua, o viceversa).

EXEMPLE

En català tindriem la forma prefixada *clist[o]*- i no *cleist[o]*- en els termes que s'han originat amb aquesta forma, com ara *clistogàmia*, *clistògam*, *clistocarp*, *clistocàrpic*.

EXEMPLE

La proposta del terme *viatgeteca* per a fer referència al centre de documentació que conté una col·lecció de llibres, guies, mapes i material audiovisual sobre viatges s'hauria de desestimar perquè és lingüísticament poc adequada, atès que la forma sufixada *-teca* normalment s'adjunta a altres formants cultes, preferentment grecs (*biblioteca*, *hemeroteca*, *ludoteca*, etc.), i no a mots catalans; i perquè és semànticament poc adequada, tenint en compte que no es tracta d'una 'col·lecció o dipòsit de viatges', sinó d'un centre de documentació que conté informació diversa relacionada amb els viatges.

Un tercer punt que cal tenir en compte són els derivats. És evident que cal mantenir una *coherència derivativa*, i ens podem trobar casos en què la sèrie derivativa d'una proposta terminològica sigui difícilment adaptable. Aquest criteri s'hauria de valorar, sobretot, en l'adaptació dels manlleus.

EXEMPLE

L'adaptació al català d'un cas com el de *disquet*, en què la forma originària en anglès americà era *diskette*, ha facilitat enormement la grafia de la sèrie derivativa, que ha seguit el patró de la forma adaptada, és a dir, només amb una *t*.

EXEMPLE

L'adaptació al català del terme *flaix*, provinent de l'homòfon anglès *flash*, però acabat amb *-ix*, ha inhibit els problemes que s'haurien generat si no s'hagués do-

nat aquesta adequació de la grafia al sistema del català, i que trobem, per exemple, en casos de mots acabats amb grafies impròpies de la nostra llengua, com ara *whisky* o *playboy*, tots dos acabats amb *y*.

També cal no oblidar que s'han de comparar les *solucions adoptades per altres llengües*. Un criteri per a rebutjar una proposta neològica pot ser la manca de paral·lelisme en llengües de gran difusió.

Cal recordar que, sobretot en l'àmbit de la terminologia científica i tècnica, sol prevaler el criteri favorable a l'adopció de formes que siguin identificables internacionalment.

EXEMPLE

El terme *píxel* és en realitat un acrònim que prové de l'anglès i que està format per *pix*, és a dir, 'imatge', més *el*, d' 'element'; és a dir, 'element d'imatge'. La forma catalana d'aquest terme, en comptes d'escriure's amb *-cs-*, manté la grafia de la *x* per qüestions d'analogia amb les altres llengües de més difusió científica i tècnica i per qüestions de reconeixement internacional, però, en canvi, hi afegeix l'accent.

EXEMPLE

El terme anglès *spike*, que pertany a l'àmbit de la microbiologia, té com a equivalent català la forma *espícula*, que, a part de ser adequada lingüísticament i semànticament, atès que en les obres lexicogràfiques catalanes designa un concepte semblant ('estructura orgànica petita i prima en forma d'agulla') i que és d'ús general entre els especialistes de l'àrea, es documenta paral·lelament en altres llengües (tant en castellà com en francès). A més, altres formes alternatives que s'havien proposat (*espina*, de l'àmbit de la zoologia, i *esperó* i *punxa*, del de la botànica) ja designen altres conceptes en àrees afins, i podrien comportar confusions en els textos d'especialitat.

Tanmateix, també cal anar amb compte, perquè de vegades l'adaptació que es fa d'un terme en català difereix de la solució adoptada en altres llengües, com passaria en el cas ja comentat de termes com ara *desconstrucció*, que en castellà ha donat el terme *deconstrucción*, i en francès, *déconstruction*; o bé el cas de *descodificar*, que en castellà també ha originat el terme *descodificar*, mentre que en francès i en anglès tenen *décoder* i *to decode*, respectivament. S'ha de vigilar, doncs, que l'aplicació d'aquest cri-

teri de component internacionalitzador no atempti contra la genuïtat de la llengua.

Un altre grup que també exigeix que es conservin similituds amb la grafia de la llengua d'origen són els manlleus de base toponímica o antropònica.

EXEMPLES

El nom del mineral *goethita* s'ha d'escriure amb *th* perquè prové de l'antropònim Goethe, el mateix cas d'un altre mineral, la *smithsonita*, que també manté la grafia de l'antropònim Smithson.

Ara bé, tot i que hi ha l'acord internacional de no modificar la grafia original dels antropònims i topònims, en algun cas, si la tradició ho fa aconsellable, s'han mantingut, per exemple, els noms procedents de topònims amb la grafia adaptada al català.

EXEMPLE

En el camp de la geologia, concretament de la mineralogia, trobem el cas de la *filadelfita*, que prové del topònim Filadèlfia, topònim que per tradició ha estat adaptat al català i ha perdut la grafia *ph* inicial i intermèdia. Així, mentre que la forma més internacional és *philadelphita*, amb *ph*, en català s'ha optat per escriure aquest terme amb dues *f*: *filadelfita*.

Pel que fa a l'adaptació de termes amb signes diacrítics, tan sols se suprimeixen aquests signes quan entren en conflicte amb les convencions ortogràfiques del català, la qual cosa podria induir a pronúncies errònies.

EXEMPLES

A partir de l'antropònim francès Gèdres hem fet el terme català *gedrita* i no *gèdrita*, perquè aquesta segona forma podria comportar confusions a l'hora de pronunciar-lo. En canvi, en el cas de l'antropònim Haüy, s'ha mantingut el signe diacrític, la dièresi, perquè no interfereix amb les convencions gràfiques del català, i així tenim *haiÿna*.

I, encara, per acabar aquest grup de manlleus de base toponímica o antropònica, cal recordar que, contràriament a la pràctica habitual en anglès, en català s'ha establert que s'eliminen els apòstrofs dels termes que provenen de noms propis que sí que en duen.

EXEMPLES

De l'antropònim alemany O'Daniel, faríem *odanielita*, i de l'antropònim també alemany D'Ans, faríem *dansita*, ambdós termes sense apòstrof.

Finalment, cal comprovar l'*adequació* de les formes proposades a l'àrea temàtica a la qual pertanyen o al registre en què han de funcionar, i assegurar-nos que designen amb precisió el concepte que s'està tractant.

EXEMPLE

En el camp del dret, el terme *imputat -ada* s'utilitza des que s'observen indicis que el delictes pot ser atribuït a algú fins que no se'n fa l'acusació formal, moment en què l'*imputat* passa a ser *acusat*. Per aquest motiu, cal anar amb molt de compte de fer servir el terme que correspon al concepte que es vol expressar: *denunciat*, *acusat*, *processat* i *inculpat* designen conceptes diferents.

Amb totes aquestes explicacions i amb els exemples que hem esmentat per intentar d'il·lustrar-les, volem fer palès que cal conèixer els criteris de formació i d'adaptació dels termes que regeixen cada àmbit terminològic i que, per sobre de tot, la terminologia proposada ha de mantenir una línia de sistematicitat i de coherència amb la resta, a fi de no perdre de vista l'objectiu de la terminologia, que és transmetre coneixement i fer possible la comunicació.

4.3. La decisió

Així, després de tot aquest procés, el que cal és decidir si amb tota la informació que hem recollit sobre l'aspecte del problema terminològic que ens interessava, és a dir, si amb els resultats que hem obtingut de totes les fases de recerca esmentades —la informació que hàgim aconseguit dels diccionaris generals i especialitzats i de les bases de dades terminològiques, l'opinió dels especialistes i la revisió dels criteris de formació i manlleu de termes en català— podem prendre una decisió, la qual, en alguns casos, és provisional.

Per exemple, en cas que tinguéssim una consulta en què se'ns pregunta com se n'ha de dir de la seqüència de caràcters, continguda en un fitxer, que desa informació sobre els hàbits, les preferències i els comportaments dels internautes que visiten una pàgina web, és a dir, del que en anglès se'n diu *cookie*, no hi hauria cap dubte a

l'hora d'elaborar la resposta: caldria dir al consultant que se n'ha de dir *galeta*, que és la forma que sortirà en la segona edició del DIEC i també la que ha aprovat el Consell Supervisor del TERMCAT.

Ara bé, també es pot donar el cas que, disposant de tota la informació recollida de les fonts consultades, no ens vegem prou segurs per a prendre cap decisió, perquè la qüestió és massa complexa i demana un estudi terminològic aprofundit, que ha de ser dut a terme per terminòlegs. En aquests casos, el procediment que adoptarem per garantir una solució fonamentada és passar la consulta —amb tota la informació que s'hagi pogut recopilar— als centres especialitzats de terminologia. Així, doncs, passem de ser els consultats a ser els consultants i encarreguem l'estudi terminològic del problema a terminòlegs. La resposta que ens n'arribi, juntament amb la resta d'informació que hàgim reunit sobre la qüestió, es tindrà en compte a l'hora de respondre a la consulta.

5. Recursos: el Portal de Dades Lingüístiques (PDL)

I com a apunt final, voldríem parlar amb una mica més de deteniment del Portal de Dades Lingüístiques, un recurs lingüístic que ens ofereix l'IEC per a poder consultar en línia, d'una banda, el diccionari normatiu, i, de l'altra, el Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana, dues fonts que considerem que val la pena d'analitzar amb més profunditat, sobretot la primera, per veure en quin sentit ens poden ser útils en el tractament de qüestions terminològiques, tot i tractar-se de recursos d'àmbit general.

Efectivament, si entrem en el PDL, mitjançant l'opció «Llengua», veiem que ens ofereix la possibilitat d'accedir al DIEC i al Corpus. Hem d'afegir, però, que arran del canvi en el disseny del web de l'Institut d'Estudis Catalans, ara també podem accedir al diccionari normatiu des de la pàgina inicial.

5.1. El Diccionari de la llengua catalana (DIEC)

El DIEC, tal com es diu en el pròleg, és un *diccionari general*, atès que recull les unitats lèxiques tenint en compte la variació lingüística. Per això conté paraules pròpies del lèxic comú (no marcades) al costat de paraules clarament marcades per la localització geogràfica (variants dialectals), per l'ús que se'n fa en un grup social diferenciat (variants socials) o per la pertinença a una determinada àrea del saber (paraules de lèxics especialitzats).

És un *diccionari monolingüe* perquè tant les entrades que recull com les definicions i els exemples estan escrits en la mateixa llengua, el català.

I és un *diccionari normatiu* perquè els mots, les locucions i els sintagmes que conté han estat estudiats i, finalment, aprovats per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

Si volem parlar ara dels avantatges que ens pot aportar la consulta del DIEC en línia, és a dir, a partir del PDL, haurem de fer una incursió en el funcionament del Portal, i dir, per començar, que s'hi pot accedir com a *usuari visitant* o com a *usuari enregistrat*.

L'entrada com a usuari visitant és l'opció per defecte i no requereix cap acció especial per part del consultant. Cal tenir en compte, però, que l'usuari enregistrat té més possibilitats de consulta que el visitant.

El DIEC permet dos tipus de consultes: la consulta d'*articles* i la consulta mitjançant *filtres*.

Per a buscar un mot en el diccionari mitjançant la consulta per articles s'ha de seleccionar una condició de cerca («Coincident» o bé «Començada per») i escriure a la casella «Entrada a cercar» la unitat que es vulgui consultar.

Així s'obté la llista d'entrades que compleixen la condició de cerca determinada, la qual, en el cas de l'usuari visitant no contindrà mai més de cinquanta resultats, i en el de l'usuari enregistrat, a tot estirar, en tindrà cent.

L'opció de filtres, com la mateixa paraula indica, ofereix la possibilitat de fer un filtratge en la cerca, que ens permet fer una consulta més complexa sobre les dades del diccionari i obtenir, per tant, uns resultats més específics.

Tal com veiem, mitjançant el filtratge, les opcions de «Condició de cerca» són més específiques, de manera que ja no tan sols tenim la possibilitat de buscar els articles del DIEC coincidents amb la forma que introduïm, o que hi comencin, sinó que ara podrem buscar els termes del diccionari normatiu començats per una seqüència concreta, que tinguin aquesta seqüència en qualsevol posició o que hi acabin.

A més, i en comparació amb la consulta d'article directa (sense filtres), veiem que l'opció de filtratge ens ofereix l'accés a tres paràmetres (categoria gramatical, llengua d'origen i àrea temàtica) que ens permetran aconseguir una cerca més restringida.

Amb referència al funcionament del PDL, només ens quedaria comentar la idea damunt dita que l'usuari enregistrat té més possibilitats de consulta que l'usuari visitant. Efectivament, si ens enregistrem al Portal (emplantant una fitxa que es troba en l'apartat «Informació», en la pàgina inicial del PDL) i fem ús del nostre codi d'accés

per a fer la consulta, comprovem que la cerca mitjançant filtres ens ofereix encara més possibilitats.

D'aquesta manera, com a usuari enregistrat, podem seleccionar fins a tres variables de cadascun dels paràmetres de restricció (categoria gramatical, llengua d'origen i àrea temàtica). A més, també se'ns permet fer la cerca d'un element concret dins l'enunciat d'una subentrada i també dins la definició d'una entrada. Vegem-ne un exemple.

Si, en un text o en una consulta, ens hem de plantejar un terme com ara *mensuliforme*, podem començar buscant-lo en el *Diccionari de la llengua catalana* mitjançant l'opció de cerca bàsica per articles amb la condició de «Coincident».

El resultat que obtindrem serà que aquesta forma no apareix en el diccionari normatiu.

Si som usuaris enregistrats, també podrem mirar si aquest terme apareix en alguna definició d'algun article del diccionari —la resposta és que no—, o si forma part d'alguna subentrada —la qual cosa veiem que tampoc no es compleix.

Tanmateix, si anem més enllà i busquem la forma *mensul* amb la condició de cerca «Començada per», trobarem que el DIEC no recull *mensuliforme*, però sí que recull *mènsula* (que vol dir 'cartel·la', és a dir, 'peça que, fixada a una paret, serveix de suport a una estàtua o un cos volat'). Sembla força probable, per tant, que la paraula *mensuliforme* sigui un compost de *mènsula* més el sufix *-forme*.

Si fem un pas més en aquest sentit i consultem quins tipus d'articles conté el diccionari normatiu acabats en *-forme*, obtenim el nombre màxim de resultats possibles, o sia cent: noranta-nou són adjectius el primer formant dels quals és una arrel culta acabada en *-i*, i el que resta és el substantiu *uniforme*. Sembla, per tant, que el DIEC recull moltes construccions paral·leles al terme *mensuliforme*. La recerca en el PDL, en aquest cas, ens hauria donat una informació molt valuosa a favor de l'ús d'aquest neologisme.

La consulta del DIEC, doncs, i més encara a partir del PDL, ens pot ser de molta utilitat, sobretot a l'hora d'aplicar criteris com ara els que afecten la formació dels termes, ja que tot i que de vegades no reculli el cas concret que estem buscant —no es pot perdre de vista que es tracta d'un diccionari general—, sí que ens permetrà, en alguns casos, actuar per analogia amb altres formes recollides en aquesta obra.

5.2. *El Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana*

A part del diccionari normatiu, ja hem dit que el PDL ens permet també la consulta al Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana (CTILC), que és la font prin-

principal del diccionari descriptiu de la llengua catalana que està elaborant l'Institut, i que conté textos escrits en català des dels volts del 1833 (data simbòlicament representativa de la represa de l'ús literari de la llengua catalana en l'època moderna) fins al 1988 (data de tancament de l'últim grup cronològic en el moment en què se'n féu la selecció).

Aquest corpus conté obres de caràcter literari (narrativa, teatre, poesia, assaig), i també de caràcter no literari (tractats i manuals sobre les més variades disciplines, articles en publicacions especialitzades i de divulgació, textos legals, premsa diària i publicacions periòdiques diverses, fullets, prospectes, etc.).

Per tot això, a l'hora d'utilitzar-lo com a eina de correcció i assessorament, haurem de tenir sempre present que es tracta d'una obra descriptiva, no pas normativa, i valorar els resultats que en puguem obtenir considerant que la cerca s'ha fet, com el mateix nom del recurs indica, sobre un corpus textual.

Comentem a continuació, encara que sigui breument, el funcionament del CTILC.

El Corpus es pot consultar per *mots, autors i obres*.

Amb les consultes per mots, es pot obtenir informació sobre la freqüència i la distribució de la forma que estiguem cercant, és a dir, sobre quantes vegades surt i en quines ocurrencies, ja es tracti d'un lema, d'una forma gràfica o d'un nom propi.

Les consultes per autors i obres permeten conèixer la constitució del Corpus i ofereixen també informació quantitativa de les obres que el formen.

Així, per exemple, si busquem el terme *mensuliforme* en el Corpus (la cerca per mots), veiem que obtenim un resultat.

Si mirem les característiques d'aquest resultat podem comprovar quina és la distribució de freqüències d'aquest terme, tant en textos literaris com en textos no literaris. Com podem observar, el terme *mensuliforme* només apareix en textos no literaris, concretament en l'àmbit de belles arts, oci, esports i jocs.

Pel que fa a la freqüència de la forma, veiem que el terme que trobem és en plural, que la freqüència absoluta és dos i que s'ha localitzat en el subcorpus no literari.

En l'apartat que ens ofereix informació de les remissions del mot consultat, comprovem que no n'hi ha cap.

L'altra opció a la qual podem accedir des d'aquesta pantalla de resultats és el *Diccionari de la llengua catalana*, en el qual, tal com hem comentat fa un moment, no apareix l'entrada *mensuliforme*.

En canvi, en la consulta de contextos d'aquest terme trobem que els dos contextos en què s'ha documentat pertanyen a la mateixa obra: *L'escultura romànica a Catalu-*

nya I, de Josep Puig i Cadafalch, en què el terme *mensuliforme* acompanya totes dues vegades, en plural, el mot *capitells*.

Tal com podem veure, la consulta per mots ofereix, a més, l'opció de filtratge, que permet definir subcorpus. Així, es pot anar restringint la consulta sobre un determinat període (des del 1833 fins al 1988), un determinat autor o una determinada obra.

Finalment, només cal dir que els filtres també ens permeten d'establir els criteris de presentació dels resultats. En el nostre cas, atès que el terme *mensuliforme* només el trobem documentat dues vegades, no cal fer aquesta tria, però, en altres casos, pot ser molt útil tenir l'oportunitat de demanar que els resultats s'ordenin alfabèticament per autor i obra, cronològicament, per subcorpus (literari o no literari), alfabèticament de les formes concurrents o bé agrupats per formes. I la darrera remarca que caldria fer és que també es pot indicar la posició de la forma concurrent a partir de la qual es volen ordenar els resultats.

6. Conclusió

Amb aquesta breu i ràpida incursió en el Portal de Dades Lingüístiques, hem arribat al final d'aquesta ponència. Una ponència que pretenia, per damunt de tot, descriure una realitat: la relació que molt sovint s'estableix entre l'àmbit de la correcció i l'assessorament i altres disciplines, i que, tot i que no l'hàgim buscada, no la podem negligir, sinó al contrari. Una ponència que tenia com a objectiu analitzar quin és el nostre paper en aquesta relació i donar, a grans trets, unes línies d'actuació, unes pautes de treball, un procediment i unes eines que els usuaris de la terminologia puguin prendre de referència, o, com a mínim, en consideració, per a afrontar qualsevol problema terminològic i arribar a una solució plausible.

Quan les paraules són llei

Margarida Sanjaume

Cap de l'Àrea d'Assessorament Lingüístic del Departament de Serveis Lingüístics
Parlament de Catalunya

1. Introducció

Amb aquesta ponència intentaré fer una aproximació a les lleis del Parlament de Catalunya des del punt de vista de l'assessorament lingüístic, és a dir, pel que fa a la llengua, al llenguatge legislatiu i, especialment, la terminologia, entesa com a conjunt de termes propis d'un àmbit especialitzat, si és que podem parlar pròpiament d'una terminologia específica de les lleis, d'una terminologia legística.

Les lleis, com a textos especialitzats que són, fan servir una llengua especialitzada, sobretot amb una fraseologia pròpia i un estil formal i lingüístic característic, però no podem dir que tinguin una terminologia fàcilment identificable, com veurem més endavant. De fet, podríem dir que hi ha tantes terminologies com matèries regulades per llei. Perquè dins la producció legislativa del Parlament podem trobar, per exemple, les lleis de finances públiques, les lleis del dret civil, les lleis de protecció del medi, les lleis declaratives o de principis, etc. Aquesta diversitat legislativa implica, doncs, una diversitat terminològica.

Pel que fa al procés d'elaboració dels textos legislatius, hem de recordar que les lleis són l'expressió de la voluntat del poble, i a vegades així ho proclamen emfàticament en el preàmbul:

Si sempre s'ha considerat, arreu del món, que la bandera i l'himne són els símbols més representatius d'un poble, sembla lògic i convenient d'atorgar a tots dos símbols un reconeixement legal específic. [...] Per tant, **el poble de Catalunya estableix, per la potestat del seu Parlament, aquesta Llei.**

El destinatari de les lleis és el mateix poble de Catalunya, és a dir, els ciutadans en general, i específicament les persones i els grups afectats directament per les regulacions. No cal dir que les lleis, des del punt de vista tècnic, afecten d'una manera directa els especialistes que les han de complir o aplicar en procediments administratius i judicials (els advocats, els jutges, els polítics).

2. El llenguatge legislatiu: característiques

La llengua que es fa servir per a redactar les lleis, és una llengua d'especialitat que parteix del llenguatge jurídic. Com a llengua d'especialitat, doncs, el llenguatge legislatiu té una sèrie de trets que el caracteritzen, especialment una terminologia pròpia, que és bàsicament jurídica, però també d'altres llenguatges especialitzats o tecnolèctes, segons la matèria que reguli la llei.

Pel que fa a l'establiment del llenguatge legislatiu a Catalunya, recordem que l'any 1980, quan es va restablir el Parlament de Catalunya, va començar una nova etapa legislativa, després de quaranta anys de dictadura. En aquell moment es partia de la tradició dels anys trenta, molt breu en el temps (1932-1939) i força influenciada pel llenguatge legislatiu espanyol. I amb la represa del Parlament es va presentar l'oportunitat d'elaborar i consolidar un llenguatge legislatiu propi i de modernitzar i fer menys feixucs els textos normatius, seguint també la tendència de simplificar el llenguatge jurídic i normatiu que ja havia començat al Canadà (*The plain language: Clear and simple / Pour un style clair et simple*) i a Europa, concretament a Anglaterra (*Plain English*) i a Alemanya.

A Catalunya, un grup de juristes i lingüistes, el Grup d'Estudis de Tècnica Legislativa (GRETEL), fundat el 1984, també havia fet propostes innovadores per a redactar els projectes de llei.

La consciència, doncs, que els textos legals sovint eren textos obscurs només per a iniciats i la preocupació perquè fossin ben comprensos pels destinataris es pot dir que es van materialitzar precisament els anys vuitanta, en forma de manuals, guies i directrius de tècnica legislativa per a millorar la qualitat i la comprensibilitat de les lleis.

El Govern de la Generalitat, per mitjà del Comitè Assessor per a l'Estudi de l'Organització de l'Administració, també va dictar, el 1992, unes directrius per a elaborar les normes i altres recomanacions de tècnica legislativa, *Elaboració de les normes*, seguint l'exemple de les directrius alemanyes:

La columna vertebral de la tècnica normativa és el principi de seguretat jurídica [...]. El principi de seguretat jurídica [...] obliga que la norma persegueixi la claredat normativa, de tal manera que els operadors jurídics i els ciutadans sàpiguen a què atènyer-se en relació amb la matèria sobre la qual es regula.

Pel que fa al llenguatge legislatiu espanyol, que es caracteritza per l'ampul·lositat i el barroquisme, amb abús de nominalitzacions i de verbs buits i locucions similars (*practicar, proceder a, en su caso*, etc.), també han sortit veus crítiques i intents de simplificació. Així, el 1990 el Ministeri per a les Administracions Públiques va publicar el *Manual de estilo del lenguaje administrativo*, que pretén precisament simplificar el llenguatge emprat per l'Administració pública. I l'octubre del 2003 es va nomenar la Comisión para la Modernización del Lenguaje Jurídico Español, integrada per professionals dels àmbits lingüístic i jurídic.

L'objectiu comú de totes les guies i directrius de tècnica legislativa és, doncs, que els preceptes es formulin de la manera més ordenada, clara, precisa, simple i actual possible, sense trair-ne el contingut.¹

Pel que fa al Parlament de Catalunya, al llarg d'aquests darrers vint-i-quatre anys de funcionament, amb més de quatre-centes lleis aprovades, es pot dir que s'han consolidat uns usos formals i estilístics que configuren el llenguatge legislatiu, un model lingüístic i formal per als textos legals, seguint també aquesta tendència de la simplificació del llenguatge en les lleis i d'acostament als destinataris.

Aquest model lingüístic i formal es basa, a grans trets, en els principis següents:

claredat
 precisió
 concisió
 neutralitat
 formalitat
 vigència

1. J.-L. BERGEL, «De quelques procédés d'expression normative», a Charles-Albert MORAND (dir.), *Légistique formelle et matérielle / Formal and material legistic*, Ais de Provença, Presses Universitaires d'Aix-Marseille, 1999.

Tots aquests principis, que estan molt relacionats entre ells, són vàlids, sobretot, per a la part dispositiva de la llei, és a dir, els articles i les disposicions. Pel que fa al preàmbul, tot i que l'estil pugui ser el mateix pel que fa a la formalitat i la claredat, s'hi permeten, però, «licències literàries», perquè no és un text dispositiu, pròpiament, sinó explicatiu, justificatiu; de fet, en el projecte de llei aquesta part s'anomena *exposició de motius*, és a dir que introdueix la llei, n'explica els motius i l'objectiu i en fa un resum.

2.1. La claredat

No només han de ser els professionals del dret els que tinguin accés a la comprensió de la norma, sinó que també l'haurien de poder comprendre la majoria dels ciutadans. La claredat expositiva del text legal implica seguretat jurídica, que és el principi bàsic de qualsevol norma. El text ha de ser, doncs, intel·ligible.

La llei ha de tenir també, amb aquest objectiu, una estructura formal lògica que en faciliti la lectura i la comprensió. Així, els preceptes s'han de presentar ordenats en articles i disposicions, i és freqüent la divisió d'un article en llistes o «lletres», on s'enumeren tots els elements compresos en el mateix supòsit; per exemple, la composició i les funcions d'un òrgan, les infraccions i les sancions aplicables, el compliment de funcions, etc.

L'Institut és integrat pels òrgans següents:

- a) El Consell Rector.
- b) El president o presidenta.
- c) El director o directora.
- d) El Consell Assessor.

És convenient, també, que les disposicions identifiquin sempre l'agent:

S'ha de donar compte a l'Administració de l'Estat de la creació del municipi [...].

El Govern ha de donar compte a l'Administració de l'Estat de la creació del municipi [...].

Es tracta, doncs, d'evitar l'ambigüitat de la norma, encara que això sembli una contradicció quan es tracta de lleis que són fruit de debats polítics, perquè sovint aquesta possible ambigüitat és precisament el que ha facilitat els pactes. En la pràctica, els textos que han de ser llei solen ser enrevessats perquè són el resultat de moltes hores de debats i d'aportacions de procedència diversa. Aconseguir un text que pugui convèncer els uns i els altres, que es pugui interpretar d'una manera o d'una altra (dins uns límits, és clar), sovint va en detriment de la redacció de la norma, que a vegades s'ha de deixar «oberta», com en el cas de les expressions que fan referència a futures reglamentacions. Hi ha determinats preceptes, però, com el de la tipificació d'infraccions i el règim sancionador, que han de ser tancats, és a dir, no es poden deixar mai oberts a diverses interpretacions, perquè això pot perjudicar els destinataris:

<p><i>Es consideren infraccions lleus totes aquelles que no és procedent qualificar com a greus o molt greus.</i></p>	<p>Són infraccions lleus: a) Fer actuacions [...]. b) Cometre inexactituds [...]. c) Incomplir les obligacions [...].</p>
---	---

2.2. La precisió

La precisió semàntica del text i, per tant, la claredat i la comprensibilitat també van unides a la seguretat jurídica de la mateixa norma. La imprecisió d'un sol terme pot afectar els drets d'una persona, per tant, la llei ha de ser precisa. Cal tenir en compte que les repeticions o les reiteracions, que estilísticament podrien ser inadequades en un altre tipus de text, en les lleis, però, resulten sovint convenients i imprescindibles:

<p>L'organització interna i les normes de funcionament de la <i>Comissió esmentada</i> s'han d'establir per reglament.</p>	<p>L'organització interna i les normes de funcionament de la Comissió de Coordinació de les Polícies Locals s'han d'establir per reglament.</p>
--	--

No és adequat, així, emprar expressions d'inconcreció com ara *etcètera* o els punts suspensius en les enumeracions. La llei ha d'evitar també els recursos expressius i retòrics, com les exclamacions o les majúscules per a indicar èmfasi:

La violència de gènere és un problema greu de <i>LA SOCIETAT</i> [...].	La violència de gènere és un problema greu de tota la societat [...].
---	--

Igualment, la fraseologia del text articulat ha de ser constant i de tipus formulari, és a dir que les lleis han de fer servir unes fórmules recurrents per als mateixos conceptes (objecte de la llei, definicions, composició dels òrgans, tipificació d'infraccions i règim sancionador, etc.). Per exemple, la formulació de l'entrada en vigor de la llei ha de seguir el mateix model, i només ha de variar, si cal, en l'expressió de la data en què entra en vigor:

Aquesta Llei entra en vigor l'endemà d'haver estat publicada en el <i>Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya</i>.
Aquesta Llei entra en vigor al cap de deu mesos d'haver estat publicada en el <i>Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya</i>.
Aquesta Llei entra en vigor el dia 1 de gener de 2005.

2.3. *La concisió*

La llei ha de ser concisa perquè el text legal sigui funcional. Per tant, són preferibles, si pot ser, les oracions breus i d'estructura simple (subjecte-verb-complements); s'ha d'evitar l'excés de subordinades i les construccions massa recargolades o excessivament literàries. En aquest sentit, la llei no pot fer servir perífrasis innecessàries (com *procedir a*) i connectors que relacionin apartats i articles (*en general, així mateix, a més, igualment, tanmateix*, etc.), perquè no són gens necessaris per a la comprensió del text. La llei ha d'emprar només els mots imprescindibles.

2. <i>A més, en el supòsit d'infraccions molt greus, el Govern pot acordar el tancament de la instal·lació.</i>	2. En el supòsit d'infraccions molt greus, el Govern pot acordar el tancament de la instal·lació.
---	--

2.4. *La neutralitat*

El punt de vista d'una llei ha de ser impersonal i distanciat: en les lleis, per tant, s'ha de fer servir termes neutrals, no marcats, i evidentment no es pot emprar usos del llenguatge que puguin resultar humiliants o discriminatoris per a algun sector de la societat.

Així, en les lleis cal recórrer a la duplictat de les formes masculines i femenines pel que fa als càrrecs unipersonals. Per exemple:

Els cinc vocals per raó del càrrec són el **conseller o consellera** d'Economia i Finances, que actua com a **president o presidenta**, el **secretari o secretària** general del Departament d'Economia i Finances, el secretari o secretària de Programació Econòmica i el **director o directora** general de Política Financera.

En els casos en què sigui possible, la llei ha d'emprar substantius col·lectius (*el funcionariat, la població, el personal, l'alumnat, la gent gran, la joventut, etc.*) o bé termes epicens (*ensenyant, agent, persona, infant, ésser humà, etc.*):

Col·legi Professional de <i>Dissenyadors Gràfics</i> de Catalunya.	Col·legi Professional de Disseny Gràfic de Catalunya.
--	--

En altres casos, cal entendre el plural masculí com un terme genèric, referit tant a les persones de sexe masculí com a les de sexe femení:

L'objecte d'aquesta llei és assegurar la protecció dels drets i els interessos legítims dels **productors agraris**, dels **operadors econòmics**, dels professionals del sector agroalimentari i dels **consumidors** finals [...].

2.5. *La formalitat*

La voluntat de fer un text que sigui comprensible no ha d'anar en detriment, però, de la formalitat que caracteritza el registre lingüístic dels textos legislatius. Les lleis

són l'expressió més formal d'un poble, d'un país, i com que van adreçades a tota la població, s'han de servir de les formes preferents de l'estàndard lingüístic.

Han d'evitar, per tant, expressions d'ús restringit com els arcaïsmes i els llatinismes gratuïts, o els col·loquialismes i els dialectalismes, llevat de l'ús d'algunes formes concretes (el pronom *hom* i el possessiu *llur*) que poden ser arcaïques en un altre context però que són característiques del registre elevat de la llengua de les lleis.

2.6. La vigència

El present és el temps preferible en la formulació dels preceptes, el present d'indicatiu per a les definicions i les prescripcions absolutes i el present de subjuntiu per a les prescripcions hipotètiques (com la descripció de les possibles infraccions de la llei, per exemple). El present és el que dóna actualitat a la llei, i no pas el futur:

L'assemblea general <i>es reunirà</i> en sessió extraordinària [...].	L'assemblea general es reuneix en sessió extraordinària [...].
---	---

Per a expressar l'obligació cal recórrer a les formes habituals d'obligació, i no pas al futur simple amb valor d'obligació, un tret característic del llenguatge jurídic espanyol:

Els edificis d'ús privat <i>compliran</i> els requisits mínims d'accessibilitat següents [...].	Els edificis d'ús privat han de complir els requisits mínims d'accessibilitat següents [...].
---	--

Igualment, la llei no pot contenir expressions o referències que només tenen sentit en els tràmits previs a l'aprovació del text definitiu:

És en el marc d'aquestes normes bàsiques que <i>s'elabora l'avantprojecte</i> de llei reguladora de les policies locals.	És en el marc d'aquestes normes bàsiques que s'aprova la Llei reguladora de les policies locals.
--	---

Una norma, per seguretat jurídica, no pot introduir tampoc termes temporals genèrics o imprecisos. Per tant, no són permesos en llenguatge normatiu expressions o mots temporals com *ara*, *d'ara endavant*, *actualment*, etc.; cal precisar el moment concret a què es refereix el terme temporal en qüestió.

<p>Les categories <i>existents avui</i> en els cossos de policia local <i>s'equiparen a les noves categories</i> segons les correspondències següents: [...].</p>	<p>Les categories existents fins a l'entrada en vigor d'aquesta Llei en els cossos de policia local s'equiparen a les que aquesta fixa segons les correspondències següents: [...].</p>
---	---

3. La terminologia de les lleis

Tal com diu el lingüista Dietrich Busse, «fer comprensible una norma jurídica per a un cercle ampli de destinataris requereix sempre la transmissió de coneixements jurídics especialitzats».²

Així, per exemple, les lleis de l'àmbit del dret civil parlen de l'*any de plor*, de l'*hereu premort*, de la *delació*, de l'*hereu abintestat*, de l'*herència jacent*, etc., tots termes jurídics únics, que faciliten l'aplicació de la llei pels anomenats «operadors jurídics», és a dir, els notaris, els jutges, els advocats i altres especialistes.

A vegades les lleis també inclouen definicions de conceptes jurídics, com la primera llei del Codi civil català, quan diu:

<p>La prescripció extingeix les pretensions relatives a drets disponibles, tant si s'exerceixen en forma d'acció com si s'exerceixen en forma d'excepció. S'entén com a pretensió el dret a reclamar d'altri una acció o una omissió.</p>
--

La dificultat en la comprensió i la interpretació de les lleis, però, ve del fet que la voluntat dels legisladors sovint xoca, precisament, amb aquest principi d'univocitat que hauria de seguir la terminologia legística, com tota terminologia de llenguatge d'especialitat, perquè els conceptes jurídics són expressats de maneres diferents en

2. «La comprensibilitat de les lleis: un problema jurídic des del punt de vista lingüístic», *Revista de Llengua i Dret* (Barcelona), núm. 22 (desembre 1994), p. 7-24.

lleis, reglaments i altres normes, de manera que no sempre un concepte determinat té una correspondència unívoca. El corpus interpretatiu de les lleis, com ara les sentències dels tribunals, que creen una jurisprudència pel que fa a la interpretació i l'aplicació de les lleis, posa en evidència que un mateix terme jurídic pot tenir interpretacions diverses segons el moment i segons la norma.

Des del punt de vista de la redacció i la correcció dels textos legislatius, pel que fa estrictament a la terminologia, la complexitat, com hem anat veient, ve del fet que són textos escrits amb una fraseologia i uns trets estilístics propis del llenguatge jurídic, amb una terminologia jurídica, però que inclouen també terminologia especialitzada de les matèries que regulen, és a dir, d'altres llenguatges d'especialitat.

Per exemple, la Llei 15/2002, del 29 de juny, d'ordenació vitivinícola, utilitza fórmules del llenguatge jurídic, a més dels tecnicismes propis del sector regulat per la norma, que aporten precisió i seguretat:

Els òrgans competents per a la imposició de les sancions de caràcter pecuniari poden exigir-ne el compliment per la **via de constrenyiment**.

Els **veedors** dels consells reguladors que fan funcions inspectores tenen les mateixes atribucions que els inspectors de l'Administració pública.

3.1. Coherència i precisió

Una llei, però, cal que sigui coherent en l'ús de la terminologia, tant al llarg del mateix text legislatiu com també pel que fa a l'àmbit que regula; és a dir, totes les lleis i els reglaments del mateix àmbit haurien de fer servir els mateixos termes especialitzats, d'acord també amb els especialistes o els tècnics de l'àmbit o la matèria corresponents.

Per una qüestió de precisió, les lleis han de fer servir sempre el mateix terme per al mateix concepte, malgrat que hi hagi sinònims. Per exemple, els centres escolars per als infants menors de tres anys són coneguts amb diferents noms: *llar d'infants*, *guarderia*, *jardí d'infants*, *escola bressol*. Però hi ha una forma preferent, *llar d'infants*, que és el terme adoptat a l'Administració de la Generalitat. Així, les lleis no es poden referir a aquest concepte amb diferents sinònims, sinó que sempre han d'emprar la forma establerta com a preferent.

Un concepte que ha suscitat iniciatives parlamentàries és, malauradament, el de la violència contra les dones; doncs, bé, les iniciatives presenten una diversitat de termes per al mateix concepte: *violència domèstica*, *violència familiar*, *violència de gènere*, *violència en les relacions de parella*, *violència contra les dones* o *violència a la llar*. Aquesta vacil·lació, tot i que pot ser acceptable en un altre context, en un altre tipus de text, no pot tenir lloc en una llei, que ha de fer servir un terme únic.

Els termes en les lleis no poden ser tampoc equívocs ni polisèmics. Cal evitar, així, els coreferents (*cambra* per *Parlament*, *autonomies* per *comunitats autònomes*, *conselleria* per *departament*, etc.):

<p>[...] crèdits destinats a atendre les obligacions derivades de les patologies dels habitatges en funció del conveni amb l'<i>Administració central</i>.</p>	<p>[...] crèdits destinats a atendre les obligacions derivades de les patologies dels habitatges en funció del conveni amb l'Administració de l'Estat.</p>
--	---

3.2. Modernització

Tot i el principi de neutralitat que han de seguir les lleis, ja se sap, però, que la terminologia no és neutra. Però així com la llengua evoluciona i s'adapta lentament als canvis socials, el llenguatge legislatiu també ho ha de fer. Per exemple, la Llei 12/1996, del 29 de juliol, de la potestat del pare i de la mare, afirma en el preàmbul:

<p>S'ha introduït, en el títol i en el contingut de la Llei, el concepte de «potestat del pare i de la mare» com a sinònim de «<i>pàtria potestat</i>», emprant una terminologia que sembla més adequada als temps actuals.</p>

Fins i tot el Projecte de llei que modifica diverses lleis en matèria d'adopció i tutela, actualment en tramitació al Parlament, manifesta també aquesta preocupació per la terminologia i diu que s'ha:

[...] d'harmonitzar el que aquí es disposa amb la regulació de la resta d'institucions, com ara la potestat —que, literalment, encara se segueix referint al model tradicional del pare i la mare—, i d'introduir els pertinents **canvis terminològics** per assolir una major **neutralitat en termes de gènere** que s'adeqüi més a la disciplina de l'adopció que resulta de la present llei, això és, a la **possibilitat que el menor tingui dos pares o dues mares**.

O bé l'ús dels dos termes *pare* i *mare* en contextos en què habitualment deia exclusivament *pares*: «pares i mares adoptius», «pares i mares d'alumnat», etc.

Les lleis també han evolucionat, d'acord amb la progressiva sensibilització de la societat, pel que fa a les denominacions referents a les persones amb discapacitats, seguint les recomanacions que en aquest sentit formulen els experts i les mateixes associacions d'aquests col·lectius:

Les prestacions dels ajuts a la família, la gent gran i les **persones amb discapacitat** [...].
(Llei 6/2004, del 16 de juliol, de pressupostos de la Generalitat de Catalunya per al 2004.)

3.3. Concreció i adequació semàntiques

En la terminologia legística el que s'ha fet és una especialització de termes comuns de la llengua general per a uns conceptes determinats, únics i recurrents, com *ajuda* 'acció d'ajudar' i *ajut* 'auxili dinerari', o *terme* 'fi d'un període de temps fixat' i *termini* 'període de temps fixat per a una acció determinada'.

A més de fer-ho per les causes generals d'extinció de les obligacions, el contracte d'integració s'extingeix pel fet d'haver arribat al **terme** establert en el contracte.

Totes les normes de caràcter reglamentari que aquesta Llei estableix han d'ésser aprovades en el **termini** de divuit mesos.

En aquest sentit, les lleis han d'evitar els usos impropis de determinats termes, com *implementar*, un anglicisme adoptat només per a l'àmbit de la informàtica, 'convertir (una idea, un mètode, un esquema, un algorisme, etc.) en un objecte o en un procés informàtic en estat operatiu', emprat en el sentit d'aplicar, establir, implantar, posar en pràctica':

c) <i>La implementació</i> de mesures per a l'ús racional del vehicle privat.	c) L'aplicació de mesures per a l'ús racional del vehicle privat.
---	--

O l'ús impropï de *preveure* en el sentit d'establir, determinar'.

Per a l'aplicació dels plans directors de mobilitat aquesta Llei <i>preveu</i> els instruments de programació següents: a) El programa d'inversions. b) Els plans de serveis.	Per a l'aplicació dels plans directors de mobilitat aquesta Llei estableix els instruments de programació següents: a) El programa d'inversions. b) Els plans de serveis.
---	--

O l'ús impropï de *contemplar* en el sentit de 'determinar' o 'establir':

Cada consell social ha d'elaborar el seu reglament d'organització i de funcionament, el qual ha de <i>contemplar</i> la periodicitat de les reunions.	Cada consell social ha d'elaborar el seu reglament d'organització i de funcionament, el qual ha de determinar la periodicitat de les reunions.
---	---

Les lleis han d'evitar, així, l'ús impropï de termes com *ostentar* 'mostrar, esp. amb afectació' i *celebrar* 'acomplir segons un ritual, solemnement; fer una festa, un àpat, etc.', que es prefereixen a *tenir* o *establir*, per influència del llenguatge jurídic castellà i perquè poden semblar més solemnes:

El president o presidenta de la Generalitat <i>ostenta</i> la més alta representació de la Generalitat.	El president o presidenta de la Generalitat té la més alta representació de la Generalitat.
---	--

Les reunions del Consell de Direcció s'han de <i>celebrar</i> un cop la setmana.	Les reunions del Consell de Direcció s'han de tenir un cop la setmana.
--	---

Els termes han de ser precisos i adequats al concepte, sobretot en el cas dels d'àmbits especialitzats: *desfeta* 'derrota completa'; *deixalla*, generalment en plural, *deixalles* 'restes que ja no serveixen, deixes'; *cultiu* 'creixement d'una població de micro-organismes en un medi artificial que n'afavoreix el desenvolupament'; *conreu* 'conjunt de treballs destinats a prendre cura de la terra i les plantes per fer-les fèrtils').

El riu ha deixat d'ésser un indret de pesca i d'abocament de residus i <i>desfetes</i> [...].	El riu ha deixat d'ésser un indret de pesca i d'abocament de residus i deixalles [...].
---	--

Granja marina: establiment d'aqüicultura on es desenvolupa el semicultiu o el **cultiu**, amb finalitats d'engreix, d'espècies animals o vegetals.

Zona de producció: l'àmbit territorial que, per les característiques del medi, per les varietats de la vinya i pels sistemes de **conreu**, produeix raïm [...].

Seguint el principi de l'especialització de termes per a designar conceptes freqüents i recurrents (descripció de funcions, tipificació d'infraccions, règim sancionador, etc.), hi ha d'haver una correspondència semàntica. Així, doncs, la llei *estableix sancions* (i no pas *preveu sancions*); les persones poden *cometre infraccions* (i no pas *fer infraccions*); les *funcions*, les *finalitats* i els *requisits* es *compleixen* (i no pas *s'exerceixen* o *es reuneixen*); les *competències*, els *drets* i els *càrrecs* *s'exerceixen* (i no pas *es compleixen*), etc.

La precisió en l'ús d'un terme determinat en les lleis i altres normes, com els reglaments, és, a més, essencial a l'hora d'interpretar-los i aplicar-los.

3.4. Termes d'àmbits especialitzats

A vegades les lleis estableixen en un dels primers articles les definicions dels termes emprats per als conceptes que regulen, seguint el model normatiu de les directives europees. Aquestes definicions poden referir-se a conceptes nous que introdueix la

lleï en un àmbit determinat o poden referir-se a conceptes ja coneguts però que no disposen, abans de la lleï, d'uns termes que el defineixin bé i de manera unívoca. Per coherència i per seguretat jurídica, cal que aquests termes fixats es facin servir de la mateixa manera al llarg de tot el text.

Als efectes d'aquesta Llei, s'entén per *viatge combinat* la combinació prèvia d'almenys dos dels elements següents, venuts o oferts a la venda per un preu global, sempre que la prestació ultrapassi les vint-i-quatre hores o inclogui una nit d'estada i sens perjudici que es puguin facturar per separat els diferents elements d'un mateix *viatge combinat*: [...].

Els textos legislatius generen sovint nova terminologia i la consoliden. Al llarg de la producció legislativa del Parlament hem hagut de revisar termes nous i hem fet aquesta revisió amb l'ajuda dels diccionaris especialitzats, amb consultes al Termcat, a diversos professionals, a l'Institut d'Estudis Catalans, als experts en les matèries de què tracten les lleï i a vegades als mateixos destinataris de la disposició legal, com en el cas de les lleï de creació de titulacions o de col·legis professionals. En el cas dels termes especialitzats, també tenim en compte el que fan altres llengües properes (francès, castellà, italià, portuguès, i també l'anglès) per conèixer els termes que utilitzen per al mateix concepte.

Pel que fa a la fixació de terminologia o a la creació de neologismes, ens hem trobat diversos casos:

a) Termes ja usats que es fan servir per a conceptes nous, per ampliació del camp semàntic. Aquest és el cas de l'adjectiu *pluriennal*, que tenia el sentit de 'perenne' i que es va introduir en les lleï de pressupostos, especialment, amb el sentit de 'que té lloc diversos anys' (per analogia amb els adjectius *biennal*, *triennal*, *quadriennal*, etc.), per a diferenciar-ho de *plurianual* 'que té lloc diverses vegades l'any'.

Els departaments han d'efectuar l'autorització de despeses per l'import dels compromisos **plurianuals** de despesa relatius al funcionament dels serveis el 2003.

En el marc del Pla de recerca de la Generalitat 2001-2004, i amb l'autorització prèvia del Govern, es poden efectuar despeses d'abast **pluriennal** per als programes de beques, ajuts i subvencions que s'hi incloguin.

O com l'adjectiu *lumínic -a*, relatiu a la *llum*, emprat per a qualificar un tipus de contaminació, la *contaminació lumínica*, per excés de llum artificial.

b) Termes arcaics o en desús per a conceptes nous, com ara *forest* 'terreny productiu no conreat, en general de propietat pública', que es va adoptar com a equivalent de l'espanyol *monte* (en la versió catalana de la Constitució espanyola, però, s'empra *espai forestal*).

La Reserva Nacional de Caça del Boumort és constituïda per un conjunt de **forests** de propietat de l'Estat, que són gestionades per la Generalitat [...].

c) Termes nous, com ara *descobert de comptes* 'saldo en contra dels comptes que duen els encarregats dels fons públics', equivalent de l'espanyol *alcançe*, de l'àmbit de les finances públiques, i la locució derivada *incórrer en un descobert de comptes*, com a equivalent de la forma espanyola *alcanzar*, tenint en compte que fa referència a un delicte. Al principi, es traduïa literalment per *abastament i abastar*, i també s'havia proposat un altre terme: *dèficit comptable*. Però en el text normatiu on apareixia aquest concepte va quedar fixat com a *descobert de comptes*:

a) Requerir la compareixença dels presumptes responsables del **descobert de comptes**, tant directes com subsidiaris, i prendre'ls declaració. (Normes de règim interior de la Sindicatura de Comptes, del 19 de març de 1986.)

Pel que fa a la creació de mots derivats, ens hem trobat diversos casos.

En el Projecte de llei de protecció dels animals, que conté també definicions de conceptes coneguts i de conceptes nous, apareixia, en les definicions, un terme nou, *animal periurbà*, referit a l'animal salvatge que comparteix territori amb els humans, però tal com estava format el terme, amb el prefix *peri-*, podia fer pensar que es referia als porcs senglars, per exemple, que s'acosten a la zona urbana però no hi viuen, que són a la perifèria, com si diguéssim, del nucli urbà, i en realitat es referia als animals com el *gavià*, l'*estornell* i el *colom roquer*, o sigui, animals salvatges que també poden viure a la mateixa zona urbana. Al final, després de diverses consultes, el terme triat i pactat va ser un terme descriptiu, *animal salvatge urbà*:

Animal salvatge urbà: és l'animal salvatge que viu compartint territori geogràfic amb les persones, referit al nucli urbà de ciutats i pobles, i que pertany a les espècies següents: colom roquer (*Columba livia*), gavià argentat (*Larus calchinnans*), estornell (*Sturnus unicolor* i *S. vulgaris*), espècies de fauna exòtica i altres que s'han de determinar per via reglamentària.

Fa poc ens hem trobat també amb el terme *família homoparental*, referit a les famílies amb els pares homosexuals. Fins i tot alguns polítics ja parlen de *homoparentalitat*. El prefix *homo-* ara per ara només significa 'igual', 'mateix' (*homofonia*, *homogeneïtat*, etc.), i no és pas un abreujament de *homosexual*. Tot i que ja hi ha *homofòbia*, que sembla que entrarà en la propera edició del diccionari de l'Institut. I per a alguns col·lectius el mot *homo* té el significat d' 'homosexual'. Si hem de fer servir un terme descriptiu, com ara *famílies de pares o mares homosexuals*, també té els seus inconvenients. Per tant, potser s'hauria d'acceptar *homo* com a mot que significa 'homosexual' i com a forma prefixal amb el mateix significat.

d) Manlleus. Sovint ens trobem, pel que fa als termes especialitzats, sobretot d'àmbits científics, que els redactors dels projectes o de les proposicions de llei fan servir preferentment mots manllevats a altres llengües, especialment l'espanyol i l'anglès, en alguns casos adaptats i en altres sense adaptar, és a dir, els estrangerismes directament, més que no pas mots catalans genuïns.

<p>El Col·legi Professional de Disseny Gràfic de Catalunya agrupa les persones que es dediquen a l'activitat professional del disseny gràfic [...] en el camp del disseny publicitari i en els camps de la senyalització i <i>packaging</i>.</p>	<p>El Col·legi Professional de Disseny Gràfic de Catalunya agrupa les persones que es dediquen a l'activitat professional del disseny gràfic [...] en el camp del disseny publicitari i en els camps de la senyalització i l'embalatge.</p>
--	--

Com és el cas també de l'ús del terme *privacitat*, manlleu adaptat de l'anglès *privacy*, un neologisme que fa referència al dret a la protecció de la intimitat. El Termcat va aprovar, per a aquest concepte, el terme *privadesa* 'condició de les informacions que fan referència o pertanyen a una persona física o jurídica, segons la qual no poden fer-se públiques sense el consentiment de l'afectat'. En la Llei 5/2002, del 19 d'abril, de l'Agència Catalana de Protecció de Dades, es va recórrer al terme «protecció de dades de caràcter personal»:

<p>Corresponen a l'Agència Catalana de Protecció de Dades les funcions següents:</p> <p>a) Vetllar pel compliment de la legislació vigent sobre <i>privacitat</i></p>	<p>Corresponen a l'Agència Catalana de Protecció de Dades les funcions següents:</p> <p>a) Vetllar pel compliment de la legislació vigent sobre protecció de dades de caràcter personal.</p>
---	---

Quan les iniciatives legislatives fan referència a qüestions molt específiques i que ja han estat regulades en l'àmbit estatal o europeu, els termes especialitzats que fan servir acostumen a ser els més propers als emprats per aquests altres textos normatius estatals i europeus. Hem de tenir en compte, en aquest cas, que és convenient que els termes especialitzats siguin formats de manera paral·lela als termes que fan servir altres llengües properes en els mateixos àmbits especialitzats. Per exemple, la Llei reguladora dels residus, del 1993, adoptava la terminologia i les definicions de les directives de la Comunitat Europea relatives a aquesta matèria, i establia, en l'article 3, unes definicions. Doncs, bé, aquests termes que es van fixar són els que s'han fet servir després en tot el seguit de reglaments i lleis posteriors, i també en l'àmbit corresponent.

En l'especialització de termes cal procurar evitar els calcs del castellà o d'altres llengües, que és l'escull principal amb què topem a l'hora d'adequar un projecte de llei a l'estil propi del Parlament de Catalunya. Hem de reconèixer, però, que no sempre aconseguim que la terminologia de les lleis segueixi els patrons de concisió, precisió, claredat i genuïtat que serien desitjables. Hi ha tot d'obstacles que ho impedeixen, com ara les presses a l'hora de fer les propostes d'adequació dels projectes a l'estil legislatiu del Parlament i el sacrifici al consens i al pacte polític, entre altres factors.

4. Epíleg

Les lleis de Catalunya, encara que només sigui per a donar exemple, haurien de parlar «clar i català», i per a aconseguir-ho la tria de les paraules i l'adequació semàntica són, com hem vist, molt importants.

Em sembla que tots convindrem, doncs, que quan les paraules són llei han de ser paraules justes, encara que aquesta és una responsabilitat dels legisladors i no pas

dels assessors lingüístics. Sí que és una responsabilitat nostra, però, proposar i recomanar que les paraules escollides siguin almenys les paraules més adequades o pertinents, des d'un punt de vista lingüístic, per a aconseguir els objectius de les lleis que elaboren els representants del poble.

Per acabar, us explicaré una anècdota que pot il·lustrar-ho.

Ja fa uns quants anys, un article d'un projecte de llei que regulava les taxes del Govern disposava el pagament d'un recàrrec per a caçar animals d'espècies protegides, i al costat del *pioc salvatge* apareixia el nom d'un animal desconegut per a nosaltres, l'*ornit*:

Quan l'exercici de la caça es vol fer extensiu a la caça major, a les perdus d'esquivament, a la tirada d'ànecs i a la caça de l'*ornit* i del *pioc salvatge*, els titulars de les llicències de la tarifa primera han d'anar proveïts, a més, d'un segell de recàrrec de l'import següent [...].

Com que no sabíem a quina mena de bèstia es podia referir el projecte (de fet, «ornit» com a nom d'animal concret no apareixia enlloc, a cap diccionari, tot s'ha de dir), vam consultar diversos textos, i vam descobrir que en la llei espanyola de taxes el nostre *ornit* corresponia fil per randa a l'*urogallo*, o sigui, el *gall fer*. En fer la consulta al *Diccionari castellà-català i català-castellà* d'Albertí, vam veure que, efectivament, on deia *urogallo* al costat hi deia «Ornit. Gall fer»:

Urogallo *m.* Ornit. Gall fer, gall de bosc, gall salvatge, indiot salvatge, gall dindi (*Tetrao urogallus*).

Vam deduir que el que era l'abreviatura indicativa de l'especialitat del terme, *ornitologia*, s'havia pres per la forma preferent equivalent de *urogallo*.

Naturalment aquesta anècdota sucosa va córrer, i per postres, al cap dels anys, va tornar com un bumerang al mateix Parlament, quan un diputat, en el seu discurs al Ple durant el debat relatiu a la llei de protecció dels animals, va explicar el cas del famós *ornit*, però capgirant la història, perquè va atribuir l'error als «traductors» (*sic*) del Parlament, quan en realitat havíem sigut els correctors del Parlament, per a ser més precisos, els que ho havíem detectat just a temps; si no, potser ara, del *gall fer*, tothom, o, si més no, les lleis i els reglaments, en dirien *ornit*.

5. Bibliografia

- BUSSE, Dietrich. «La comprensibilitat de les lleis: un problema jurídic des del punt de vista lingüístic». *Revista de Llengua i Dret* [Barcelona], núm. 22 (desembre 1994), p. 7-24.
- CABRÉ, M. T.; DOMÈNECH, M. [ed.]. *Terminologia i serveis lingüístics: I Jornada de Terminologia i Serveis Lingüístics (18 de maig de 2001)*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 2002.
- COMITÈ ASSESSOR PER A L'ESTUDI DE L'ORGANITZACIÓ DE L'ADMINISTRACIÓ. *Norma: Elaboració de les normes*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Governació, 1992.
- Eleaniztasuna eta teknika legegilea = Plurilingüismo y técnica legislativa: Simposio celebrado en la Universidad de Deusto el 14 y 15 de noviembre de 2000*. Vitòria: Eusko Legelbitzarra = Parlamento Vasco, 2001.
- GALIANA SAURA, Ángeles. «La incidència de la tècnica legislativa en el llenguatge jurídic». *Revista de Llengua i Dret* [Barcelona], núm. 31 (setembre 1999), p. 11-34.
- GÉMAR, Jean-Claude [dir.]. *Langage du droit et traduction: Essais de jurilinguistique / The language of the law and translation: Essays on Jurilinguistics*. Mont-real: Éditeur Officiel du Québec, 1982.
- GRUP D'ESTUDIS DE TÈCNICA LEGISLATIVA (GRETEL). *La forma de les lleis: Deu estudis de tècnica legislativa*. Barcelona: Bosch, 1986.
- *La redacció de les lleis*. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya, 1995.
- MINISTERI DE L'INTERIOR DE LA REPÚBLICA FEDERAL D'ALEMANYA. *Manual d'adequació jurídic-formal: Llibre d'estil per a l'elaboració de disposicions jurídiques*. Barcelona: Atelier, 2002. [Edició a cura de GRETEL]
- MORAND, Charles-Albert [dir.]. *Légistique formelle et matérielle / Formal and material legistic*. Ais de Provença: Presses Universitaires d'Aix-Marseille, 1999.
- SPARER, Michel; SCHWAB, Wallace. *Rédaction des lois: Rendez-vous du droit et de la culture*. Éditeur Officiel du Québec, 1980.
- TERMCAT. CONSELL SUPERVISOR. *Manlleus i calcs lingüístics en els treballs de terminologia catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1990.
- VIVER I PI-SUNYER, Carles. «Tècnica legislativa: estat de la qüestió i balanç (provisional) d'una dècada». *Autonomies* [Barcelona], núm. 21 (desembre 1996), p. 15-30.
- WYDICK, Richard C. *Plain English for lawyers*. Durham: Carolina Academic Press, 1998.

Eines informàtiques per al corrector: com se'n pot treure el màxim profit

Lluís de Yzaguirre

Cap del Laboratori de Tecnologies Lingüístiques
Institut Universitari de Lingüística Aplicada (Universitat Pompeu Fabra)

1. Presentació

Les pàgines que segueixen parlaran de tecnologia aplicada a la correcció lingüística, fonamentalment de recursos relacionats amb el tractament de textos. Qui en parla no és un corrector, detall que podria fer minvar l'interès de qui ho llegeixi; ho compensa, i és bo que se sàpiga, que l'autor té àmplia experiència sobre aquests recursos pel fet d'haver contribuït, en diferents mesures, des de l'inici dels anys vuitanta, a la producció de diversos verificadors ortogràfics en català (ADHOC del Programa d'Informàtica Educativa, LocoSpell de LocoScript, PageMaker...), tenir una dilatada experiència docent i haver participat en diversos projectes que d'una manera o altra, com es veurà, tenen relació amb el tema (projecte de creació assistida de documents administratius universitaris del Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona, projectes de lematització i desambiguació a l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra). A tot aquest capital s'hi han d'afegir les consultes fetes entre persones que utilitzen algunes de les eines que es presentaran, amb el resultat que sumem experiències en les diverses fases de generació dels recursos que ens interessa analitzar.

2. Control de la correcció segons les etapes de producció

Diuen que la medicina tradicional xinesa entenia que un metge només havia de cobrar si els seus pacients estaven sans; doncs, el professional més reeixit era aquell que no havia de guarir mai cap pacient per tal com la seva tasca preventiva i educativa els evitava les malalties.

Amb la mateixa idea, aquí no ens limitarem a proposar els recursos que la persona que corregeix té a la seva disposició per a *guarir* els textos, sinó també els que pot usar per prevenir els errors, seus o de les persones a qui ha de corregir els escrits. Sota aquest punt de vista, considerarem que la correcció en un organisme o institució té tres etapes de producció: preventiva, interactiva i pal·liativa.

En l'etapa preventiva, la persona que corregeix pot incidir en els recursos que hi ha a disposició de cadascuna de les persones que li faran arribar textos per corregir, en l'adequació d'aquests recursos a les necessitats productives (llengües, terminologia de l'àmbit professional, onomàstica...), especialment si l'empresa treballa amb aplicacions *groupware* (de treball cooperatiu), i en la familiarització del personal amb aquests recursos.

En l'etapa interactiva (o consultiva), la persona que corregeix ha de proporcionar al personal de l'empresa vies àgils i resolutives d'evacuar consultes sobre la correcció dels textos que produeixen.

Finalment, en l'etapa pal·liativa trobarem els recursos que el mateix professional de la correcció farà servir per esmenar els textos que li arribin en suport electrònic. En aquesta etapa ens preocuparà no només explotar els recursos tecnològics amb la màxima eficiència, sinó també implantar unes pautes d'utilització que generin informació qualitativa i quantitativa sobre els errors que han requerit la seva intervenció per tal de retroalimentar les etapes preventiva i interactiva.

2.1. *Etapa preventiva*

En aquesta etapa, la intervenció tindrà dues línies d'acció: la configuració de les eines lingüístiques i la mediatització de l'ús del tractament de textos (TT).

En la primera línia, hem d'intentar que els usuaris tinguin eines adequades i, sobretot, que les facin servir; hem de conèixer-ne bé les limitacions (doncs, la tasca serà més fàcil si les eines són les mateixes per a tot el personal). Determinades pautes d'intervenció seran impracticables si cada ordinador està instal·lat de qualsevol manera: cal formalitzar per a cada ordinador les diverses carpetes auxiliars del TT, com les que contenen els diccionaris personals o les plantilles. Sense aquesta uniformitat no serà possible implantar una política sistemàtica d'actualitzacions de la configuració o de les eines lingüístiques.

Qualsevol propòsit de superar les limitacions de les eines lingüístiques (de correcció, però també de consulta, com el diccionari de sinònims) requereix haver avaluat el

diccionari general (cobertura de lèxic general, de tecnicismes, cobertura enciclopèdica i onomàstica, suggeriments, sensibilitat geogràfica...), les opcions del diccionari d'usuari, els mòduls de partició de mots, de sinonímia i, en cas que n'hi hagi, l'operativitat de la correcció gramatical. Avaluarem en l'apartat següent els principals verificadors i correctors, que és evident que tenen importància tant en aquesta etapa com en la pal·liativa.

La segona línia, mediatització de l'ús del tractament de textos, cerca un principi bàsic de la història de la humanitat: la mandra com a motor del canvi. Hem d'aconseguir que a la nostra clientela li costi menys fer les coses ben fetes que no pas fer-les malament. Per exemple, si cada vegada que comencen a escriure el nom de l'empresa, després de tres pulsacions el TT els ofereix el nom complet per tal que es limitin a prémer la tecla de retorn (↵), probablement aconseguirem estalviar-nos una correcció freqüent.

Si cerquem a la xarxa Internet una cosa tan imprevisible com «Pompeo Fabra», ens sortiran noranta pàgines que tenen aquesta cadena de caràcters (figura 1), i en trobarem dinou que tenen «Pompeu Favra» (figura 2). En canvi, si la nostra clientela es troba que, en el moment d'haver escrit «Univ» se li desplega el nom complet (figura 3), probablement ens estalviarem col·leccionar errors com els que segueixen:

FIGURA 1

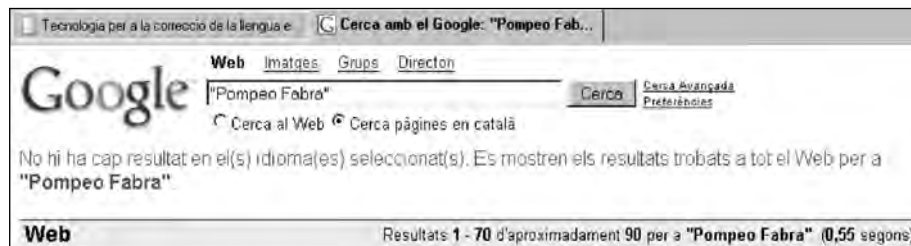

FIGURA 2

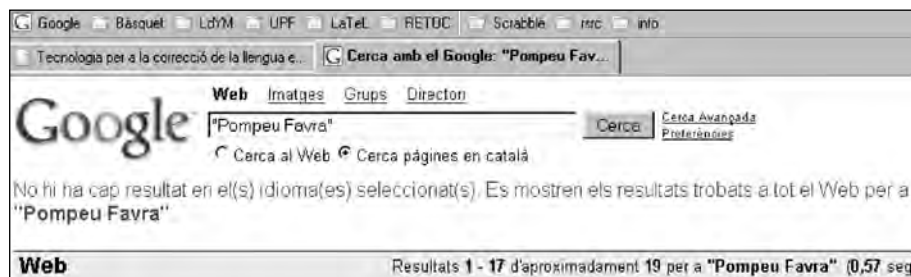
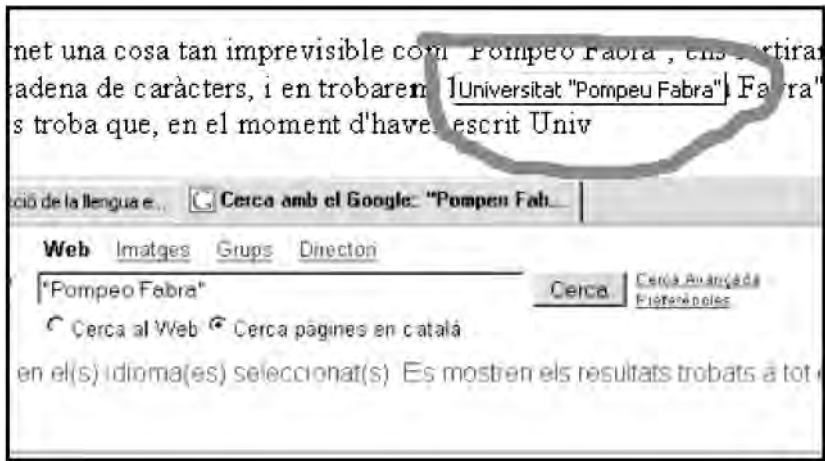

FIGURA 3

Sembla fàcilment argüible que no ens podem equivocar en allò que no fem, de manera que, si la nostra clientela no arriba a escriure «Pompeu Fabra» perquè el TT ja li proposa el nom complet de la universitat, no haurem de corregir ni «Pompeu» ni «Favra».

La llista de recursos a la nostra disposició inclou les plantilles (que poden incorporar macros per al farciment assistit de continguts, caixes de text protegides, predefinició dels idiomes en el cas dels documents multilingües); macros per assegurar l'activació de les opcions de configuració que calgui, per resoldre errors freqüents, per farcir de mots el diccionari d'usuari; l'autotext o l'autocorrecció... Per a qui no estigui familiaritzat amb termes com *plantilles*, *autotext*, *autocorrecció*, *macros*, etc., un glossari al final intenta facilitar una iniciació suficient.

Estic convençut que s'entén molt millor el que es pot esperar d'aquests recursos si es veuen en acció que no a partir d'una presentació teòrica. Per aquest motiu, entre els materials que he preparat per a aquest seminari (que es troben a l'URL <http://terminotica.upf.es/tallerCo/>) he inclòs algunes macros per a la correcció en sentit preventiu (taula 1):

TAULA 1

Verifica mots	Aquesta macro permet eliminar d'un document tots els mots que el verificador ortogràfic accepta. Ajuda a alimentar el diccionari d'usuari sense inflar-lo supèrfluament.
Neteja l'autocorrecció dels valors de fàbrica	Serveix per eliminar de l'autocorrecció els valors predefinitos. Com que la llista és molt llarga, s'ha de dividir en dues macros.
Autocorregeix les sigles i les abreviatures	Serveix per introduir en el Word unes determinades sigles o abreviatures, com ara UPF+, que es desplegaran gràcies a l'autocorrecció.
Afegeix nous valors a l'autocorrecció	Serveix per afegir nous valors per a l'autocorrecció. En aquest exemple apareixen bàsicament els pocs valors inicials de la versió 97 de l'MS Word que es poden aprofitar en català.
Afegeix nous valors a l'autotext	Introdueix uns valors d'autotext (text complet que el TT suggereix a mesura que l'usuari el va introduint).
Marca dubtosos	Destaca certes dificultats acolorint mots susceptibles d'error.
Rectifica guions	Adequa els mots verificats erròniament o no segons les normes anteriors del guionet, de manera que s'ajustin a la norma actual.
Marca manlleus	Passa a cursiva els manlleus acceptables. A més d'influir en l'aspecte del document, orientarà l'usuari en el moment de fer la verificació del document.
Amplia el diccionari personal	Afegeix una llista de mots al diccionari personal.
Prepara la macro precedent	Genera, a partir d'una llista, el codi de la macro que amplia el diccionari personal.
Elimina apòstrofs	Neteja del diccionari personal qualsevol addició errònia d'un element apostrofat a l'inici o a la fi del mot.

Un fet que cal destacar és que, tot i que no siguin idèntiques les solucions concretes que haurien d'habilitar les persones responsables de la correcció en dues seccions o delegacions diferents de la mateixa empresa o en departaments diferents de l'Administració, el noranta per cent de l'esforç d'implantar una política de correcció preventiva es pot desenvolupar conjuntament: cal esmentar en aquest sentit l'experiència DAU (*Documents administratius universitaris*) del Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona (SLCUB), que va aplicar-se a les secretaries de totes les seves facultats amb les especificitats necessàries però a partir d'un esforç coordinat des del SLCUB.

2.1.1. Verificadors i correctors

En català tenim un bona colla de recursos en aquesta categoria, però ens limitarem a avaluar, per raons pràctiques, els que s'utilitzen prioritàriament a la plataforma Windows, majoritària a l'Administració, l'ensenyament i la majoria dels sectors productius. Són quatre: els recursos incorporats al TT de Microsoft (Word), dues eines comercials que interactuen amb l'MS Word (WordCorrect i Maxigramar) i els recursos incorporats al TT de l'OpenOffice. Aquesta darrera *suite* pren protagonisme per mor del pacte de govern del tripartit:

3. Liderar la modernització de les administracions públiques catalanes i implementar plenament l'Administració Oberta de Catalunya transparent, en xarxa, moderna, propera i integrada al servei de la ciutadania.

[...]

3.5. Fomentar la producció de programari lliure i la corresponent documentació d'ús en català.

3.6. Utilitzar per part de la Generalitat de Catalunya, els organismes autònoms públics, les empreses públiques i les de capital mixt sota control majoritari de la Generalitat de Catalunya preferentment en els seus sistemes i equipament informàtic programari lliure en català.

Per materialitzar aquest punt programàtic sense detriment del català, cal incloure el producte líder en *software* lliure, el paquet ofimàtic OpenOffice.

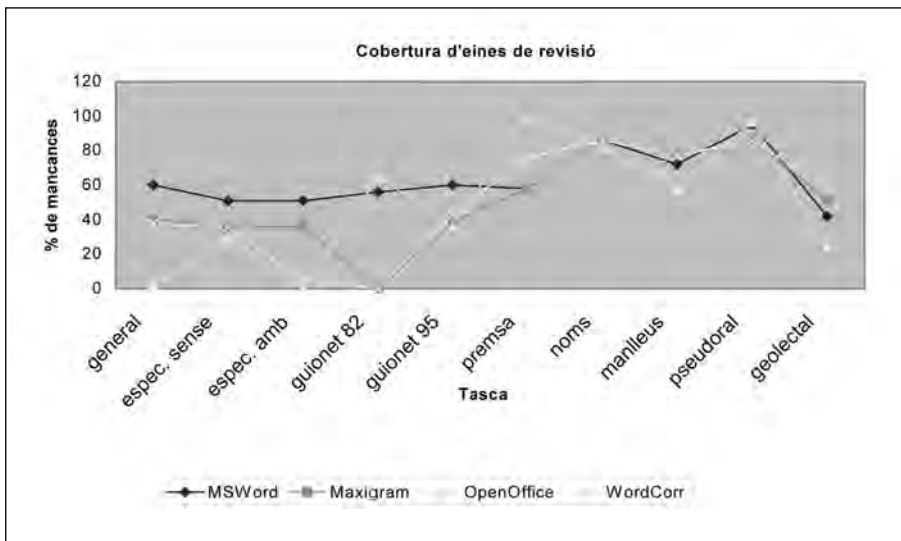
He establert un conjunt de proves més centrades en la verificació que no pas en la correcció gramatical. Això es deu al fet que, tant per la meua pròpia estimació

com per consens en les observacions que he recollit dels usuaris, la part de la correcció gramatical és notablement menys satisfactòria i provoca més feina que no pas n'estalvia, cosa que implica que a un usuari insegur li crea més dubtes que els que li resol, i a un que no dubta li fa més nosa que servei. Entre aquestes proves hi he inclòs també una mesura de la variació dialectal admissible en estàndard (de fet, tots els tractaments de textos i programes que inclouen verificació, com els sistemes de traducció assistida, solen recollir avui en dia les variants regionals de les llengües: castellà de l'Argentina, anglès de Jamaica, francès de Suïssa, alemany de Liechtenstein...), quan encara no sabíem que el nostre Govern ha incorporat el programa valencià de traducció castellà-català Salt 3.0 a les eines que utilitza l'Administració autonòmica.

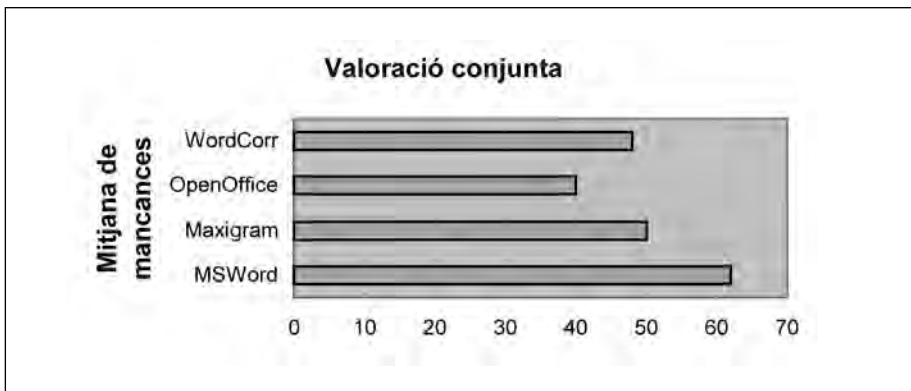
La dificultat d'objectivar el potencial de cadascuna d'aquestes eines rau en diferències relatives a qüestions com ara com validen els mots, com gestionen els diccionaris d'usuari, quants en permeten, quines estratègies segueixen a l'hora de fer suggeriments o fins a quin punt permeten ser manipulades per automatismes com les macros amb vista a mediatitzar-ne el funcionament segons els interessos de l'empresa. La figura 4 resumeix les proves que he fet i que no tinc ocasió de detallar; només en vull destacar que les diferències són en qüestions bones de resoldre.

FIGURA 4

Establint una ponderació combinada dels diversos comportaments avaluats que prioritza els aspectes relacionats amb la controlabilitat de les eines lingüístiques per part dels responsables dels serveis lingüístics, obtinc la gràfica de deficiències següent (figura 5), que deixa l'OpenOffice en la millor posició i l'MS Word en la pitjor, amb diferències importants però que es podrien compensar quasi totalment amb segons quina política de promoció d'aquests recursos.

FIGURA 5

De l'observació d'ambdues gràfiques se'n desprèn que les dues aplicacions comercials que es venen com a complements de l'MS Word tenen característiques quasi idèntiques.

2.2. Etapa interactiva

Aquesta etapa del procés correspon al moment en què la clientela està produint els documents que després ens arribaran per corregir. Tot el que fem per tal que puguin resoldre els seus dubtes satisfactoriament acabarà estalviant-nos feina. Per exemple, si amb un sol clic en una icona de la barra de tasques inferior del Windows poden accedir per la Xarxa a un servei, com un diccionari o una llista QS ('qüestions sovintejades' = FAQ o PMF), a la llarga ho notarem.

En l'exemple següent, la icona del Microsoft Explorer ens durà amb un sol clic a la seu del *Gran diccionari de la llengua catalana* (GDLC):

FIGURA 6

Els recursos per a l'etapa interactiva es poden subdividir en dos grups: serveis de consulta i canals de comunicació internàutica o electrònica.

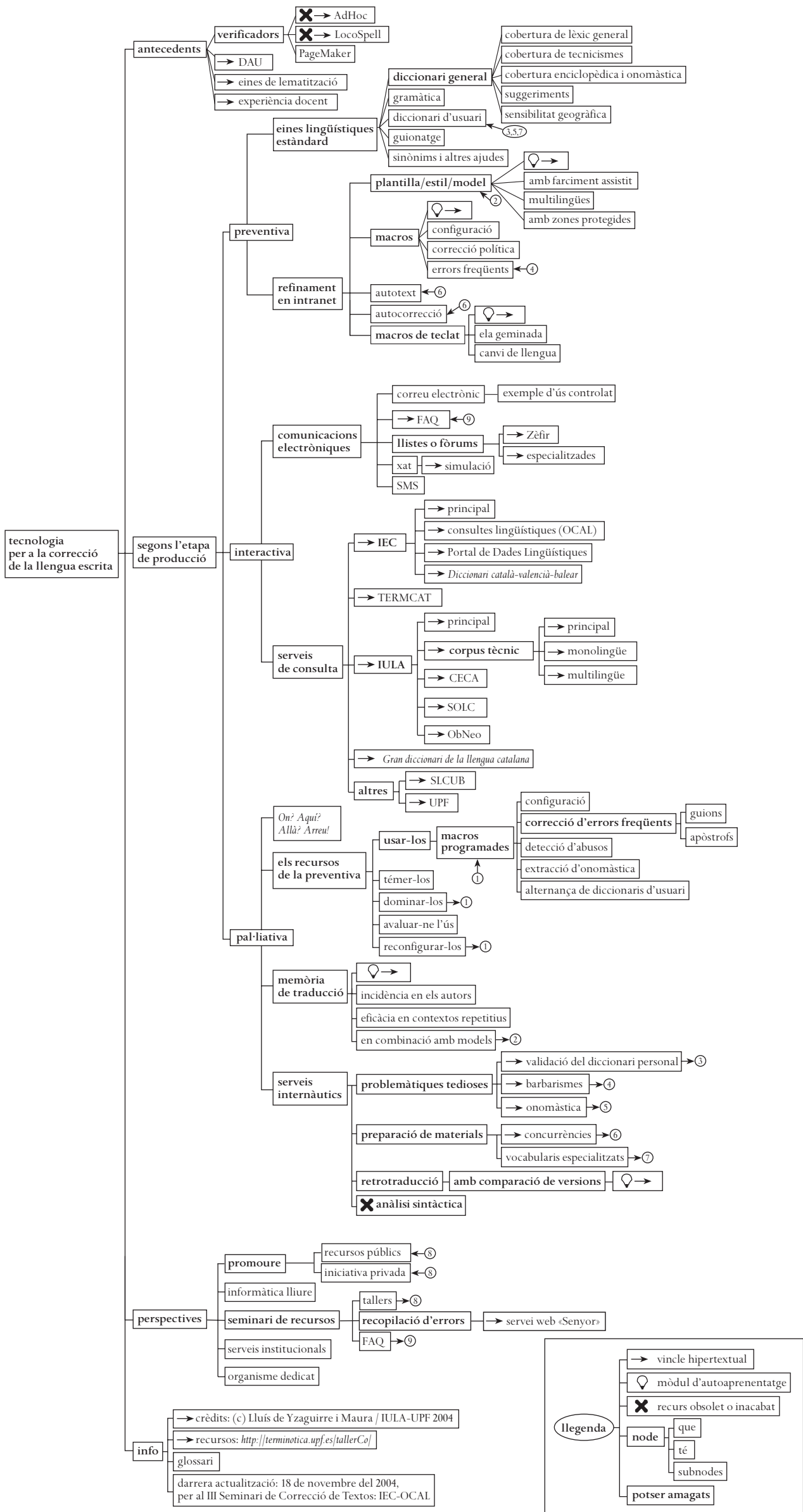
Entre aquests darrers trobem el correu personal, les llistes QS (sistemes de consulta sobre preguntes freqüents relatives a una temàtica concreta), les llistes de correu (com Zèfir) (algunes, molt especialitzades), els fòrums, els canals de xat i fins i tot els SMS (pensant en professionals que tenen un dubte anant pel món: *v. gr.* una unitat mòbil d'un mitjà de comunicació que connectarà en directe d'ací a deu minuts...).

Pel que fa als serveis de consulta, podem esmentar-ne una bona pila, començant pels de l'IEC (força heterogenis: l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics, el Portal de Dades Lingüístiques i el *Diccionari català-valencià-balear*), el TERMCAT, l'IULA-UPF (el Corpus Tècnic Multilingüe, el corpus CECA, el servidor SOLC i l'Observatori de Neologia), el servei ja esmentat del GDLC i els serveis lingüístics de les universitats de tot el domini lingüístic.

Un concepte com el de *interactivitat* implica més d'un agent: per part nostra, l'aportació ha de ser la d'implantar en els ordinadors de la clientela procediments com més àgils millor d'accedir a fonts d'informació per resoldre dubtes i fer-los conèixer. Però això podria resultar insuficient si l'altra part no en sent la necessitat. Avanço en aquest punt que per practicar amb coherència una correcció preventiva cal que l'etapa paliativa inclogui l'estudi de les deficiències o desviacions de cada *pacient*, almenys de les més transcendents. De la mateixa manera que el metge que no es limiti a guarir ha de proposar canvis en la dieta, l'aire condicionat, les fibres de la roba, etc., qui practiqui la correcció preventiva ha de promoure entre la seva clientela la coneixença de tots aquests canals de resolució de dubtes.

FIGURA 7

llenda

- vincle hipertextual
- mòdul d'autoaprenentatge
- recurs obsolet o inacabat
- node
  - que
  - té
  - subnodes
- potser amagats

2.3. *Etapa pal·liativa*

En aquesta etapa, la intervenció de la persona que corregeix consisteix a pal·liar els problemes dels textos, però la seva feina no acaba ací, car l'estudi de com i on ha calgut intervenir ha de realimentar l'etapa preventiva.

Evidentment, la persona que corregeix farà servir en aquesta etapa almenys els mateixos recursos que utilitzi la seva clientela. Caldrà que els conegui per entendre sempre com li arriben els textos, ateses les limitacions de les eines de correcció.

A més d'emprar aquests recursos, la persona que corregeix farà bé d'ajudar-se amb altres recursos que li pot oferir la tecnologia actual:

- les macros li poden oferir vies per completar la supervisió dels textos (detecció i/o correcció d'errors freqüents o de vicis estilístics segons la procedència del document, qüestions no resoltes per les eines de correcció, com neologia o onomàstica...) per augmentar el seu potencial de treball (alternança àgil entre diccionaris d'usuari segons la temàtica o el departament dels documents...);

- la memòria de traducció li pot servir per crear una base de dades textual, que en el cas de documents repetitius (informes, certificats...), pot ser útil en la tasca de correcció (especialment en documents basats en alguna matriu, com ara les plantilles); en la resta de casos, aquesta base de dades pot ser de gran ajuda per a qualsevol estudi sobre les necessitats d'intervenció preventiva: formació dels usuaris, divulgació d'orientacions lingüístiques, auditoria de recursos (revisió de diccionaris d'usuari, d'autotext o d'autocorrecció...);

- determinats ciberserveis poden ajudar en algunes tasques especialment tedioses o per a les quals les eines estàndard resultin limitades: revisió dels diccionaris d'usuari, de barbarismes, d'onomàstica, extracció de concurrències...

Tot aquest plantejament, en un entorn professional, sigui institucional, sigui empresarial, implica, per coherència, que la coneixença adquirida sobre les mancances de la clientela s'utilitzi no solament per millorar l'eficàcia dels recursos preventius sinó també en plans de formació lingüística, per incidir en els processos de selecció de personal i en els de promoció interna. Normalment això no serà competència directa de qui corregeixi (excepte, potser, en serveis lingüístics amb un únic membre), però serà bo que la formació interna, si n'hi ha, tingui en compte les mancances que els serveis de correcció detectin.

3. Perspectives

Les noves tecnologies poden ser una eina de dinamització de qualsevol llengua que en tingui, en el mateix grau en què pot ser un obstacle a la seva pervivència no tenir-ne. Els professionals de la correcció poden treure un gran benefici d'anar assumint les innovacions en aquest àmbit i, en el cas de les llengües no lucratives, de promoure aquestes innovacions.

Algunes de les idees que s'han presentat en aquest article demanen recursos humans no negligibles; això, però, no ha de ser un obstacle si es volen tirar endavant. Se'n podria fer una promoció institucional si es trobés el suport adequat:

- podria ser una bona tasca per a l'Institut Català de les Indústries Culturals;
- alternativament, justificaria donar continuïtat al Centre de Referència en Enginyeria Lingüística;

- Política Lingüística podria assumir-ho si se suposa que només cal impulsar-ho per tal que després les empreses productores de tecnologia lingüística hi donin continuïtat;

- finalment, l'IEC podria muntar el seu propi laboratori de tecnologies lingüístiques, que, de passada, permetria a la Secció Filològica preveure les implicacions tecnològiques d'algunes de les seves decisions (com la modificació de les normes relatives al guionet el 1995).

Si no tenen suport institucional, diverses associacions professionals o de defensa de la llengua en podrien fer una promoció social, amb mecanismes cooperatius com els de *sourceforge.org* o *softcatala.org*, *weblogs* o blocs o bé QS.

Les vies apuntades suara, al marge dels canals comercials, no gaire propicis a les llengües no lucratives, s'haurien de concretar implementant al màxim les ajudes en aplicacions informàtiques lliures com OpenOffice i dinamitzant seminaris de recursos entre professionals de la correcció lingüística.

4. Agraïments

Aquesta comunicació és tributària d'unes quantes persones: en primer lloc, haig d'agrair la instigació de Teresa Cabré i Josep Maria Mestres; en segon lloc, vaig consultar fructíivament i fruitosa els meus col·legues Joan Costa i Josep Maria Vallhonrat; tercerament, cal que manifesti gratitud a l'empresa que produeix Maxigramar per les facilitats que em va donar per avaluar el seu producte; finalment, gràcies als bons ofi-

cis del seu mestre de cerimònies, en Màrius Serra, la comunitat de Verbàlia ens va proporcionar textos creatius per als bancs de proves.

5. Referències

- DAU: Documents administratius universitaris* (1991). Barcelona: Universitat de Barcelona. Servei de Llengua Catalana. [Les macros són accessibles a <http://traductica.upf.es/modular2000/DAU/DAU.htm>]
- HALVORSON, Michael; KINATA, Chris (1997). *Microsoft Word 97: Visual Basic paso a paso*. Madrid: McGraw-Hill.
- RUBIO, Salvador C. (2000). *StarOffice 5.1*. Barcelona: Marcombo Boixareu Editores. [NB: StarOffice fou el precursor de l'OpenOffice]

Els materials preparats com a demostració de les possibilitats tecnològiques en el camp de la correcció i el mapa conceptual dels continguts reproduït entre les pàgines 112 i 113 (figura 7) es troben a <http://terminotica.upf.es/tallerCo/>.

6. Glossari

- autocorrecció** *f.* Procediment per substituir automàticament text erroni o estenogràfic pel que li correspongui.
- autotext** *m.* Text predictiu que s'ofereix després d'unes poques pulsacions i que es completa pitjant la tecla de retorn.
- ciberservei** *m.* Servidor internàutic que permet automatitzar algun tipus de consulta o correcció.
- concurrència** *f.* Grup fixat de mots (en anglès, *collocation*).
- estil** *m.* Equivalent a plantilla en AmiPro i WordPro.
- macro** *f.* Conjunt d'instruccions informàtiques que permet automatitzar un procés com si fos l'usuari qui el realitzés cada vegada que s'executa la macro.
- model** *m.* Equivalent a plantilla en entorns Apple.
- paquet integrat** *m.* Equivalent a *suite*.
- plantilla** *f.* Document a partir del qual se'n crea un altre copiant-ne totes les opcions d'usuari: tipografia, idioma preconfigurat, marges, continguts fixos (en un formulari, *v. gr.*), macros...
- suite ofimàtica** *f.* Conjunt dels programes més habituals (tractament de textos, full de càlcul, agenda, navegador...).

El lèxic en la traducció jurídica

Josep Torrent

Professor de llenguatge administratiu i jurídic
de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya

La situació actual de les persones que han d'elaborar textos jurídics en català a partir d'originals en castellà es podria definir com una cursa d'obstacles per a arribar a trobar els termes o les expressions justes i equivalents per a cada problema lèxic que se'ls presenta, cursa en què els materials disponibles fan la funció de tanques successives que cal anar superant fins a la consecució de les formes cercades.

Com que la bibliografia existent és copiosa i incompleta, la simple recerca esdevé una tasca feixuga, però ineluctable, per a la conformació de textos correctes jurídicament i lingüísticament.

La meua exposició d'avui no és sinó una petita mostra del viacrucis recorregut diàriament per les persones que —empeses per lloables bones intencions— han de forjar documentació jurídica en català. Al final d'aquesta recensió, hi figura la bibliografia que he consultat.

En primer lloc, analitzo algunes formes esmentades a la fitxa *Terminologia jurídica i administrativa*, del Departament de Justícia, un vocabulari bilingüe castellà-català que conté locucions i termes utilitzats habitualment en l'àmbit jurídic i administratiu. A continuació, exposo les deficiències, millorables fàcilment, que presenten algunes entrades de la fitxa.

Pel que fa a les locucions, inclou formes usuals en ambdós tecnolèctes, i també incorpora un ampli repertori de locucions prepositives, conjuntives i adverbials, i altres expressions, pròpies de la llengua estàndard.

Tot i que a la bibliografia que s'esmenta a la fitxa hi apareix el *Diccionari de la llengua catalana* (DLC), algunes formes no figuren en el DLC, però sí en el *Gran diccionari de la llengua catalana* (GDLC): *tot i així*, *a fi i efecte de*.

A l'entrada *a propòsit de*, hi consten com a formes sinònimes *a propòsit de*, *en ocasió de*

i respecte a; la locució *en ocasió de* no apareix en el DLC, però sí en el GDLC, amb el significat d'«en l'escaiença de», «en l'avinentesa de». En tot cas, sembla que aquestes locucions no són sempre intercanviables sintàcticament: *a propòsit de* i *respecte a* es poden usar com a preposicions marc, és a dir, a començament de frase, per a indicar l'assumpte de què es parlarà; en canvi, *en ocasió de* té un significat més aviat temporal o causal en la majoria de contextos possibles; és, doncs, una locució sinònima de *en el moment de*, *amb motiu de*, *arran de*, *per raó de* o *quan*.

A l'entrada *con tal que* es consignen com a sinònims *a condició que* i *mitjançant que*; encara que aquesta darrera forma apareix en el DLC i el GDLC, pot resultar excessiu d'incloure-la en un vocabulari d'aquestes característiques, atès que, si bé se'n pot trobar algun exemple d'ús (el DLC recull la frase «Va dir que hi aniria mitjançant que algú l'acompanyés», i el *Diccionari català-valencià-balear*, la construcció «Mitjensant que vós no digau res»), és dubtós que la preposició *mitjançant* admeti una completiva amb *que* (la *Gramàtica del català contemporani* considera agramatical el resultat d'aquesta mena de complementació en el cas de la locució *per mitjà de*).

A l'entrada *de conformidad con* hi ha *conformement a* i *conformement amb*; per contra, a l'entrada *conforme a* es consigna *conforme a*, però no *conforme amb*, forma que es recull a l'entrada *conforme con* amb el sentit de 'satisfet de', significat que no apareix en el DLC ni en el GDLC. D'altra banda, aquestes equivalències poden desorientar els qui només reconeixen com a correctes, i sinònimes de *de conformitat amb*, les formes *conformement a* i *conforme a*.

L'entrada *al efecto de* hi figura dues vegades amb solucions lleugerament diferents, que tampoc no coincideixen amb les de les entrades *a efectos de* i *los efectos de*. La locució *de resultes de* apareix a l'entrada *de resultas de*, però no a la de *a resultas de*. A l'entrada *correr a cargo de* hi ha *anar a càrrec de*, expressió que no figura a la de *ir a cargo de*. L'entrada *lo procedente* dóna com a solució *el que sigui oportú*, i no *el que sigui procedent*.

Respecte als termes que consten a la fitxa, no s'han tingut en compte formes consignades en el GDLC, com ara *impagament* (a l'entrada *impago* hi figura *manca de pagament*) i *infundat* (*infundado: sense fonament*). D'altra banda, hi ha algunes omissions, com ara a l'entrada *innumerable*, en la qual no es consigna *innombrable*.

Tenint en compte que a la fitxa les equivalències se separen amb comes si les formes són sinònimes, i amb punt i coma si tenen un significat diferent, algunes solucions no són especialment coherents. Per exemple, a les entrades *adelantar*, *adelanto* i *anticipar*:

adelantar: bestreure (diners); avançar, anticipar
adelanto: bestreta, avançament, acompte
anticipar: anticipar, bestreure, avançar (diners).

Tampoc no és encertada la resolució de l'entrada *acordar* (*acordar: acordar, disposar*), ni la de les de *devengado*, *devengar* i *devengo*, en les quals s'ateny el despropòsit màxim:

devengado: meritat, degut; produït, reportat, aportat; redituat

devengar: meritat, guanyar, tenir dret a; produir, reportar, aportar, redituat; costar, importar

devengo: meritació, dret a percebre; rèdit, guany; cost, import.

Així i tot, malgrat les deficiències esmentades i atesa la manca de materials més apropiats per a la traducció de textos jurídics, la fitxa *Terminologia jurídica i administrativa* continua essent encara una eina imprescindible per a moltes de les persones que redacten o revisen documents jurídics. Així, per exemple, a les entrades *tipo* i *busca y captura*, s'hi consignen les formes catalanes normatives (*tipo: tipus; mena, classe* // *busca y captura: crida i cerca*). En canvi, en el *Formulari jurídic*, editat pel Consell dels Il·lustres Col·legis de Procuradors dels Tribunals de Catalunya, l'entrada *tipo* presenta com a equivalents sinònims *tipus*, *classe* i *mena*, i l'entrada *busca y captura*, també com a sinònims les formes *crida* i *cerca* i *recerca* i *captura*.

Per a acabar el comentari sobre la fitxa, pot ser interessant de fer una breu referència a la genuïnitat d'algunes solucions, aspecte que s'ha de relacionar amb les variacions en els diccionaris respecte a l'acceptació de diversos calcs semàntics del castellà. Per il·lustrar-ho, reproduïco les definicions i els exemples de *celebrar* i *personar-se*:

celebrar (DLC): *Celebrar eleccions.*

celebrar (GDLC): *Acomplir (una reunió, un acte). Celebrar un congrés, una assemblea. Celebrar les eleccions.*

personar-se (DLC): *Comparèixer en un judici per constituir-s'hi com a part.*

personar-se (GDLC): **1** *Acudir personalment a un organisme oficial per a complir una obligació.* **2** *DR PROC Comparèixer en un judici per a constituir-s'hi com a part.*

Ateses aquestes definicions, no ha de resultar estrany de trobar a la fitxa, i en d'altres vocabularis castellà-català, entrades com ara les següents:

celebrar: celebrar (un judici)

personarse: presentar-se, acudir, anar; personar-se, comparèixer

personarse ante: personar-se davant

presentarse: presentar-se, acudir, comparèixer

comparecer: comparèixer, personar-se

comparecer ante: comparèixer davant, presentar-se davant

L'admissió en la llengua estàndard de formes com les esmentades pot emmenar fàcilment a acceptar altres formes usuals en castellà que diversos autors han recomanat de bandejar de la documentació jurídica. Aquest és el cas del verb *evacuar*, que també apareix a la fitxa amb l'única equivalència *evacuar*, i que en general es pot substituir per altres verbs, com ara *despatxar*, *enllestir*, *complir*, *emetre*. O l'expressió *posar en coneixement*, usada a tort i a dret, que la fitxa no consigna. Afortunadament, ni el DLC ni el GDLC no han recollit l'accepció de *exploració* del *Diccionari jurídic català* (DJC):

exploració: 1 Declaració en causa criminal d'un testimoni impúber. 2 Entrevista que en les causes de separació i divorci té el jutge amb els fills menors d'edat de la parella, obligatòriament si són majors de dotze anys i potestatívament si són menors.

D'altra banda, si es comparen les solucions de la fitxa amb les del DJC i el GDLC, es poden trobar diferències atribuïbles al fet que el DJC no s'ha actualitzat i, òbviament, no inclou la terminologia normativa, posterior a la seva edició, aprovada pel Consell Supervisor del TERMCAT. Així i tot, n'hi ha d'altres d'inexplicables per aquest motiu. Per exemple, a la fitxa hi ha *societat de guanys* com a forma equivalent a la castellana *sociedad de ganancias*; en el DJC, *associació a guanys*, i en el GDLC, ambdues formes, però amb una definició diferent. A la fitxa es consigna *aixecament de béns* com a equivalència de *alzamiento de bienes*; en el DJC, *aixec de béns*, i en el GDLC, *aixec de béns i alçament de béns*.

Atès que la fixació de la terminologia i la fraseologia jurídiques és un procés en el qual s'han anat establint equivalències per a formes castellanes de les quals no es disposava d'una denominació catalana normativa, alguns vocables adoptats pels professionals del dret en cada moment d'aquest procés s'han anat modificant, i, d'altra banda, el corpus lexicogràfic del tecnolèctes jurídic s'ha anat ampliant a mesura que s'hi incorporaven conceptes derivats de noves disposicions legals.

Per aquest motiu, la fixació i la difusió de termes i expressions han influït en els canvis dels usos —sovint no sense resistències dels usuaris—, com es pot comprovar, per exemple, en l'acceptació gradual d'alguns termes, com ara *interlocutòria*

(abans, *acte resolutori*), en l'adopció de les formes *en nom de* i *en representació de* en comptes de l'expressió redundant *en nom i representació de*, o en la supressió d'expressions innecessàries: *en la forma més procedent en dret, que tingui per presentat aquest escrit* (en la pètitia de demandes i querelles) o *als efectes oportuns*.

A continuació, comento una sèrie de solucions lèxiques —en algun cas, la qüestió presa en consideració i la glossa corresponent no excedeixen la nimietat— consignades en diverses publicacions, i també en documents jurídics que havien estat revisats lingüísticament.

En els documents de les causes penals, s'anomena *tipus agreujat* una variant del tipus de delictes, denominació que no està documentada. En el *Vocabulari de dret penal i penitenciari* (VDP), hi ha l'entrada *subtipus agreujat*, que caldria aclarir si fa referència al mateix concepte que *tipus agreujat*.

La construcció «X va ser condemnat executòriament per la Sentència del Jutjat» no se sap ben bé si al·ludeix al fet que va ser condemnat per mitjà d'una sentència executòria o d'una sentència ferma, o bé a alguna altra cosa.

El verb *elevat* es fa servir abusivament: «En el tràmit de conclusions, el Ministeri Fiscal i la defensa les van elevar a definitives.» En aquest cas, *elevat* es podria substituir per *considerar*.

S'incorre en un calc semàntic del castellà quan s'empra el substantiu *aprehensió* en lloc de *apoderament*: «un intent d'aprehensió d'un bé moble». Cal tenir en compte, a més, que en castellà s'usa *aprehender* com a sinònim de *confiscar* (en català, *confiscar*).

Hom podria traduir l'expressió «un delictes intentat de robatori» per «un delictes de robatori, en grau de temptativa», però si es té en compte que en el VDP hi figura *delictes intentat* sembla que es pot dir «un delictes intentat de robatori».

El lèxic jurídic es caracteritza sovint per la tendència al manteniment de formes més o menys arcaïtzants. El GDLC considera un arcaisme el verb *paccionar*, que es fa servir com a sinònim de *pactar*. S'empra la forma *causídic* per a referir-se a un procurador o a un advocat. A la fitxa *Terminologia jurídica i administrativa* es consignen *causídic* i *procurador* com a formes sinònimes i equivalents a *causídico*. El DLC defineix *causídic* com a procurador davant els tribunals i la qualifica de forma obsoleta quan s'usa com a sinònim de *advocat*. El VDP també la considera un arcaisme per a designar un procurador.

En els documents de judicis de desnonament, hi sol aparèixer la construcció «condemni el demandat a desallotjar l'habitatge i a deixar-lo vacu i expedit». Cal recordar que *vacu* significa «buit», però especialment quan s'usa en sentit figurat.

En els convenis de divorci, hi sol haver un pacte referent a l'obligació del cònjuge que tingui la guarda i custòdia dels fills de comunicar a l'altre cònjuge si ha de *pernoctar*

fora del domicili, a fi que aquest en tingui cura durant la seva absència. A banda del regust literari —o casernari— d'aquest mot, els diccionaris divergeixen a l'hora de definir-lo. L'entrada *pernoctar* en el DLC remet a *tranuitar*: «Passar la nit o gran part de la nit sense anar a dormir.» En el GDLC *pernoctar* significa: «Passar la nit en un lloc determinat.» Segons el *Diccionari català-valencià-balear*, *pernoctar* vol dir: «Passar la nit.»

La fitxa *Terminologia jurídica i administrativa* consigna *advocacia* com a equivalent de la forma castellana *abogacía*. Per a aquest terme, el VDP distingeix entre *advocacia* i *advocació* («acció i efecte d'advocar»). A la fitxa es recull també l'equivalència entre *asistir* i *assistir*. El VDP fa la precisió següent: «A diferència de l'ús que se'n fa en castellà, en català el verb *asistir* s'utilitza en el sentit d'«atendre», però no pas en el de «tenir» (un dret).»

A la fórmula final d'una escriptura de compravenda, hom pot ensopegar amb una construcció com ara: «Y, para el comprador, libro la presente primera copia en nueve folios..., que *signo, firmo, rubrico y sello.*»

Acabaré la meua exposició amb el comentari dels resultats obtinguts en la comparació, amb les solucions que es poden trobar en català, dels únics termes del *Diccionario jurídico*, de Fernando Gómez de Liaño, que presenten una certa complexitat de traducció:¹

abandono de destino: abandó de funcions (DJC); abandó de funcions, abandó de destinació (VDP). *abandó de funciones* (DJC): «Delicte comès per un funcionari, per un militar, per un sentinella, etc., en abandonar voluntàriament i sense permís dels superiors o sense haver-se-li admès la renúncia el lloc o les funcions als quals aquests l'han destinat o l'armament, etc.».

abandono de niños: abandó d'infant (DJC), abandó de menors (VDP).

abandono de querrela: abandonament de querrela (LECr).

acción de jactancia: jactància (DJC).

acción pauliana: només hi ha la definició a l'entrada *actio* (DJC).

acción posesoria o acción interdictal: en el DJC només hi ha l'entrada *interdicte*: «Judici possessori, sumari o sumaríssim.» A l'entrada *judici* no hi ha *judici possessori*. A la definició de *actio* es fa referència a accions interdictals: «Algunes ac-

1. Sigles de les publicacions: *Diccionario jurídico*, de F. Gómez de Liaño (L), *Diccionari jurídic català* (DJC), *Diccionari de la llengua catalana* (DLC), *Gran diccionari de la llengua catalana* (GDLC), *Diccionari castellà-català* (DCC), *Vocabulari de dret penal i penitenciari* (VDP), Codi civil (CC), *Terminologia notarial* (TN), *Cercaterm* (CT), Llei d'enjudiciament criminal (LECr).

cions encara tenen establert un procediment especial com són l'executiva, les interdictals, la hipotecària, etc.».

accisa: impost especial (CT). *accisa* (L): «Impuesto especial de carácter indirecto que grava algunos artículos de consumo.».

acto obstativo: —. *acto obstativo* (L): «Acción de oposición por parte del dueño del predio dominante al disfrute de una servidumbre no reconocida. Desde este acto empieza a contar la prescripción para la adquisición de servidumbres negativas (art. 538 del CC).».

agir: —. *agir* (L): «Demandar en juicio.».

agnació: agnació (DCC, DLC, GDLC).

albacea dativo: en el DJC hi ha *datiu*: «Dit del curador del fideïcomís i de l'herència jacent nomenat pel jutge en defecte de testamentari», però el mateix DJC no recull *testamentari*.

almoneda: subhasta (DCC).

bienes troncales: en el DJC només hi ha *troncalitat*; el DLC i el GDLC recullen *troncal*.

calicata: sondatge (DCC), cala (CC); cala / fossa pedològica (CT). *calicata* (L): «En el derecho minero, exploración de un terreno para averiguar los minerales que contiene...».

cambio a la par: canvi a la par (DCC).

cañada: carrerada (DCC, CC).

cordel: carrerada (DCC), tirany (CC), carrerada (CT).

cláusula irritante: en el DJC hi ha l'entrada *irritant*, que remet a *invalidant*.

comoriencia: morir alhora (CC), commoriència (CT).

delito de hábito: delictes hàbit (DJC), delictes habituals (VDP). *delito de hábito* (L): «Son aquellos que denotan una tendencia en el agente hacia su comisión. El supuesto típico es el del Art. 542 del CP, que castiga al que habitualmente se dedicare a préstamos usurarios.» *delictes hàbit* (DJC): «Delictes compost d'una sèrie d'actes que, presos individualment, no constitueixen delictes, però que ho són en el conjunt.».

depósito de mujer casada: —. *depósito de mujer casada* (L): «Puede decretarse judicialmente cuando la mujer entable contra el marido demanda de divorcio o acción de nulidad matrimonial; y recíprocamente, cuando el marido presente contra la mujer demanda de divorcio o acción de nulidad del matrimonio (art. 1880 de la LEC).».

estribo de presa: servitud d'estrep de resclosa (CC).

- femeneidad:** femineïtat (DCC, DLC, GDLC). *femineïtat* (GDLC): «DR Condició de certs béns d'ésser pertanyents a la dona.»
- guarentigio:** guarentigi (GDLC). *guarentigi* (GDLC): «1 DR Relatiu o pertanyent al garant o a la garantia. 2 clàusula **guarentígia** HIST DR CAT Clàusula (anomenada també *pacte guarentigi*, segles XIII al XVIII) per la qual hom donava a una obligació de pagament de quantitat consignada en escriptura pública la força de sentència ferma.»
- inmisión:** immissió (GDLC). *immissió* (GDLC): «ECOL Presència en l'atmosfera d'una substància que li és estranya i que és susceptible d'afectar un element del medi o un organisme que hi viu.»
- monipodio:** conxorxa (DCC). *monipodio* (L): «Convenio de personas que se unen con fines ilícitos.»
- pacotilla:** pacotilla (DCC, DLC, GDLC). *pacotilla* (GDLC): «MAR Porció de mercaderies que els tripulants d'una embarcació poden embarcar sense pagar noli.»
- testamento cerrado:** testament clos (DJC), testament tancat (TN).
- testamento de loco:** —.
- testamento inoficioso:** en el DJC només hi ha l'entrada *inoficiós*.
- testamento nuncupativo:** en el DJC només hi ha *nuncupatiu*; TN consigna *testament obert* i *testament nuncupatiu* com a sinònims. *testament obert* (TN): «Testament en el qual el testador manifesta la seva voluntat davant un notari i, si escau, testimoni.»
- testigo de conocimiento:** testimoni de coneixement (TN).
- título no traslativo de dominio:** apareix en els exemples de l'entrada *translatiu* (DJC, DLC, GDLC): «un títol translatiu de domini».
- título traslativo:** —. *título traslativo* (L): «Es aquel que se hace a perpetuidad y en cuya virtud se transfiere la propiedad de la cosa mediante sus bienes, como la venta, la dote, etc.»
- treudo:** —. *treudo* (L): «Censo enfitéutico, el canon del cual paga el dominio útil al directo, unas veces en dinero y otras en frutos.»
- trifinio:** trifini (DCC, GDLC).
- tuición:** tuïció (DCC, DLC, GDLC).
- uncia:** unça (DCC, CT).

En resum, les mancances en els materials existents per a la traducció de terminologia i fraseologia jurídiques del castellà al català fan necessària una tasca de fixació

lèxica, i també de difusió de les formes establertes, que es podria plasmar en l'edició d'un nou diccionari jurídic que contingués definicions rigoroses i exemples prou il·lustratius.

Quant als connectors i les expressions pròpies de la llengua estàndard, caldria fixar-ne les formes i els usos en els diccionaris generals, a fi d'afavorir la desaparició del munt de vocabularis bilingües que circulen pel món de la correcció i la traducció i dels quals s'han constatat les insuficiències, relacionades sobretot amb la impossibilitat de contextualització a causa de la falta de definicions.

Bibliografia

Codi civil. Barcelona: Fundació Jaume Callís, 1991.

Diccionari castellà-català. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1995.

Formulari jurídic. Barcelona: Consell dels Il·lustres Col·legis de Procuradors dels Tribunals de Catalunya, 1997.

GÓMEZ DE LIAÑO, F. *Diccionario jurídico*. 4a ed. rev. i augm. Oviedo: Fórum DL, 1991.

Gran diccionari de la llengua catalana. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1998.

Diccionari jurídic català. Barcelona: Col·legi d'Advocats de Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Edicions 62: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Palma: Moll; València: Edicions 3 i 4, 1995.

Terminologia jurídica i administrativa [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia, 2003. <<http://www.gencat.net/justicia/serveis/linguistic/eines/termin/juradm.pdf>> [Consulta: 17 novembre 2004]

Terminologia notarial. Barcelona: TERMCAT, 2004.

Vocabulari de dret penal i penitenciari. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia: TERMCAT, 2000.

Transcripció i transliteració de noms estrangers escrits en alfabet no llatins

Josep Torras

Lexicògraf d'Enciclopèdia Catalana, SA

Els noms dels principals polítics russos, ucraïnesos, grecs, txetxens, àrabs o israelians omplen les pàgines dels nostres diaris. I sovint amb grafies prou divergents: Gorbaxov / Gorbatxev / Gorbačov, Andreas Papandreu / Papandreou, Geòrgios Papadòpulos / Papadopoulos, Binyamín / Benyamín / Beniamín / Benjamin Netanyahu, Shimon / Ximon Peres, Ariel Sharon / Xaron, Yàssir / Yàsser / Iàsser Arafat, Abú Mazin / Abu Mazen, Ussama ibn Ladn / Ossama ben Laden / Ossama bin Ladin, etc. El mateix passa amb artistes, escriptors, esportistes, organitzacions, clubs o ciutats, com ara Txékhov / Čekhov, Txaikovski / Čajkovskij, Dostoievski / Dostojevskij, Panathinaïkós / Panatinaikos, Al-Qàida / Al-Qaida / Al-Qaeda, Kíiv / Kíev / Kyjiv, Txornòbil / Txernòbil / Čornobyľ / Černobyľ, la Muqata / Muqata´ / Muqataa, Beerxeva / Beer Sheva, etc. I tot això, sense comptar-hi moltes altres formes castellanes o angleses, o formes híbrides, que desfiguren el nom original.

Totes aquestes diferències ens fan veure que hi ha un problema de transcripció de noms provinents de llengües que fan servir alfabet altres que el llatí i que, malgrat l'elenc imponent de topònims i d'antropònims d'arreu del món recollit en les nostres enciclopèdies i altres obres de referència, continua havent-hi problemes a l'hora d'editar diaris, d'imprimir programes de concerts, etc. No hi ha gaire temps per a decidir, i cadascú ho resol com pot.

La característica de l'Enciclopèdia i de les obres que en depenen, especialment els dos atles, és que gairebé sempre dona formes transliterades, és a dir, escriu les lletres d'aquestes llengües amb els signes d'un alfabet internacional, amb abundància de diacrítics. Entre els més usats hi ha el sistema internacional de normalització ISO per a l'àrab o l'hebreu (per a l'hebreu és molt usual i fins i tot gaudeix d'una certa oficialitat el sistema de transcripció simplificada de l'Acadèmia de la Llengua Hebrea), el de

l'Institut de Ciències Lingüístiques de Rússia i l'ISO per al ciríl·lic, el sistema internacional de transliteració del devanagari per al sànscrit, el *pinyin* per al xinès, etc. La transliteració és el sistema adequat per a obres especialitzades, per a fitxes bibliogràfiques, per a mapes regionals molt específics.

Aquesta característica, però, per a molts constitueix una dificultat, per no dir fins i tot una equivocació. Partint de la base que la transliteració no és tan adequada per a textos divulgatius ni per als mitjans de comunicació, el mateix Institut d'Estudis Catalans ha fet algunes propostes de transliteració i transcripció en què es decanta decididament per la transcripció simplificada que «intenta [...] de reproduir els sons [...] amb els grafemes habituals en català, transcripció que està pensada per ser reproduïble amb els mitjans tipogràfics més a l'abast, per la qual cosa evita els signes diacrítics més inusuals». Fins i tot, amb relació al ciríl·lic, arriba a afirmar que «la utilització del sistema de transliteració de l'Institut de Ciències Lingüístiques de Rússia (ICL) i de l'Organització Internacional de Normalització (ISO) a la GEC ha demostrat, al llarg dels anys, dificultar-ne el maneig», i recomana: «Probablement la solució seria generalitzar les entrades de noms russos en transcripció al català tot fent referència a l'entrada principal, com a pas de transició cap a un ús predominant de la transcripció al català en possibles edicions futures».

Caldrà tenir-ho en compte en futures edicions de la GEC, bé que la decisió s'haurà de prendre amb relació a tots els altres sistemes de transliteració. En algun cas serà prou difícil de prendre-la (no he vist, per exemple, cap enciclopèdia que adapti totalment el vocabulari sànscrit). D'altra banda, cal tenir en compte que alguns d'aquests sistemes de transliteració provenen de l'escriptura llatina de llengües que normalment se serveixen d'altres alfabets. Concretament, el sistema de transliteració del rus i de les llengües eslaves prové de l'escriptura llatina amb què els croats escriuen el serbocroat (la mateixa llengua que els serbis escriuen en ciríl·lic). I, quant a la dificultat d'escriure signes especials o diacrítics, pensem que no fóra lícit de prescindir-ne en mots polonesos (pensem en els signes *ł,ń,ź,ę*), croats (*ć, š, đ*) o turcs (*t, ğ, ö, ü*), de la mateixa manera que fóra inconcebible prescindir de la *ñ* castellana o de la nostra *ç*. Això sense tenir en compte que els caràcters llatins de l'anglès o del francès no ens indiquen gaire cosa de llur pronúncia, molt diferent de la que fariem en català.

Ara bé, no és pas aquest realment el problema que es planteja a l'hora d'escriure en català aquests noms estrangers. Aquests ens solen arribar a través de transcripcions castellanes, que al seu torn solen ser adaptacions de transcripcions angleses. És a dir, estem parlant de transcripció simplificada de noms en textos no

especialitzats, en escrits divulgatius, anuaris i, sobretot, pensant en els mitjans de comunicació.

Molt sovint es prenen els noms tal com ens arriben, com si aquella escriptura, ja prou estranya, fos l'original. I no ens adonem que tenim al davant una transliteració científica (sia de l'Enciclopèdia o no) o una transcripció francesa, anglesa o castellana.

Per una fidelitat al país, sovint n'hi ha que prenen com a model absolut les formes donades per la *Gran enciclopèdia catalana*, sense tenir present, potser, que la GEC segueix els sistemes de transliteració científica. En els diversos quadres d'equivalències (grec, ciríl·lic, àrab, hebreu, devanagari, armeni, copte, siríac, etc.) apareix —després dels caràcters originals de cada alfabet i de les transliteracions científiques— la columna de la transcripció al català. És aquesta la forma que cal seguir en publicacions que no siguin estrictament científiques. En els quadres relatius a l'àrab, el grec o el ciríl·lic hi ha una informació força completa, però malauradament no podem dir el mateix per al copte, l'hebreu o el siríac, perquè al costat de la transliteració presenten només una llista d'equivalències fonètiques amb exemples d'altres llengües i alfabetes (la *j* o la *z* castellanés, la *θ* o la *χ* gregues), però sense una veritable transcripció simplificada. Pitjors encara són els quadres de l'armeni i el devanagari, que només tenen la transliteració científica.

Val a dir també que entre les transcripcions hi ha alguna badada, com la de la lletra àrab **ث** [*ta*], que és transcrita per una *z* catalana, és a dir amb un so de essa sonora, en comptes del dígraf tradicional i convencional *th*, amb el qual ja el llatí transcrivia les *θ* gregues (*theologia*, *anthologia*, *bibliotheca*, etc.).

Aquests darrers anys, aquest problema ja va suscitar-se a les biblioteques a l'hora de catalogar les obres escrites en llengües d'alfabets diferents del llatí. L'IEC convocà diverses reunions amb professors universitaris i especialistes per a elaborar unes propostes, primer per a l'àrab (1990), després per al rus (vàlid també per a les altres llengües eslaves) (1994) i finalment per a l'hebreu (2003). Totes aquestes propostes han estat publicades en els *Documents de la Secció Filològica*, I, III i IV. Són uns documents molt ben elaborats, però, com els quadres de l'Enciclopèdia, només serveixen quan hom té al davant els noms escrits en caràcters àrabs, ciríl·lics o hebreus. És a dir, pressuposen en l'usuari no solament la capacitat de poder llegir adequadament llurs alfabetes, sinó uns coneixements més profunds d'aquestes llengües, perquè normalment els textos que ens arriben, per exemple, de l'àrab o de l'hebreu manquen de vocals, i els escrits en ciríl·lic no tenen cap indicació sobre l'accentuació de les paraules. Un cas evident d'aquesta dificultat és el sistema que ha fet servir el *Gran Larousse català* a l'hora de transcriure els noms eslaus: fa la transformació de tots els signes, però no introdueix

els accents, que són indispensables per a una recta pronúncia catalana. Si *Balàkirev*, *Borís*, *Líssenko* o *Iúixtxenko* es llegeixen sense accent, sonen d'una manera que té ben poc a veure amb l'original.

Permeteu-me, però, que faci una breu crítica d'aquestes propostes. Per què s'han donat solucions diferents de transliteració per a la ش [šim] àrab i la ש [šin] hebrea, fricatives sonores (com la x de *xacra*) i lingüísticament idèntiques? Per a l'hebreu hom proposa el símbol internacional š, mentre que per a l'àrab s'adopta el símbol català x. Una cosa semblant passa amb la ج [ǧim] àrab, africada sonora (com els nostres *dj* o *tj* de *adjectiu* i *platja*), que internacionalment és transliterada per ǧ, però en català, en canvi, hom ha adoptat la *j*, que és una fricativa sonora (que internacionalment es representa per ž). D'aquesta manera, resulta que les africades ǧābal i ǧihād es converteixen en les fricatives jābal i jihād, cosa ben discutible en transliteració científica, bé que acceptable i normal en transcripció simplificada (pensem en les transcripcions històriques, tant si la ǧim és inicial —jässera—, com si és intervocàlica —rajola, atzabeja—, com si segueix una consonant contínua —aljub, alforja—); d'altra banda, en transliteració la *j* representa internacionalment la iod semiconsonant (per al ciríl·lic, si més no; per a l'àrab i l'hebreu hom ha adoptat la *y*). Una altra incongruència d'aquestes propostes és que en alguns quadres, per a transcriure la iod semiconsonant, hom proposa la *i* (per al ciríl·lic) i en altres, la *y* (per a l'àrab i l'hebreu).

Com he dit suara, aquestes propostes —com també els quadres dels alfabetes de l'Enciclopèdia— només serveixen en el cas que l'usuari tingui al davant els noms escrits en caràcters àrabs, ciríl·lics o hebreus, no pas si li vénen d'altres fonts, que és la cosa més habitual. Em penso que això sol constitueix una dificultat prou gran per a justificar que l'Enciclopèdia o un diccionari especialitzat mantingués el sistema de transliteració científica de noms comuns, de topònims i antropònims, perquè això ens permetria el pas a una transcripció tan simplificada com es vulgui, però rigorosa. En aquesta línia us puc dir que l'Enciclopèdia està preparant una base de dades toponímica que inclourà els topònims de la GEC i de l'*Atlas*, amb transliteració, transcripció i formes més conegudes.

He dit també que aquest sistema de transliteració és adequat només per a publicacions científiques i especialitzades, però que no ho és per a altres publicacions més de divulgació i, sobretot, per als mitjans de comunicació. La transcripció, a diferència de la transliteració, no comporta signes diacrítics. El perill d'adoptar la transliteració en aquesta mena de textos és que, sovint, davant la dificultat de picar els signes diacrítics corresponents, senzillament se'n prescindeix. Aleshores *Txaikovski*, que en transliteració científica ha de ser *Čajkovskij*, si li llevem els diacrítics es converteix

en *Cajkovskij*, amb una pronúncia catalana que ben poc té a veure amb el nom del compositor. Aquí hauríem de repetir el que ja he dit sobre els diacrítics: quan es tracta de llengües eslaves d'alfabet llatí (polonès, txec, eslovac, eslovè i el serbocroat de Croàcia i de Bòsnia), no podem ometre els diacrítics, altrament els noms queden novament deformats. Així, el croat *Milosević* o el polonès *Wladislaw* no poden quedar, per la mandra de trobar els diacrítics, en *Milosevic* i *Wladislaw*, que queden ben deformats. Tampoc no es poden transcriure i adaptar-los en *Milòssevitx* i *Vladislav*, perquè s'escriuen en alfabet llatí. Aquest poc respecte pels diacrítics em fa pensar en la deformació temuda de *Caçà* en *Cacà*, que portà a l'adopció claudicant oficial del nom *Cassà de la Selva*, amb dues esses! Tot plegat, com veiem, una altra contradicció, perquè resulta que els noms d'altres alfabetos no llatins es poden transcriure sense diacrítics, mentre que per als d'alfabet llatí els hem de conservar per a no deformar-los.

Hom no pot adoptar, doncs, les formes transliterades prescindint dels diacrítics. Cal fer les transformacions corresponents que ens indiquen tant els quadres de l'Enciclopèdia com les propostes de l'Institut, per a convertir les transliteracions en transcripcions simplificades però rigoroses. Només queda irresolt el problema dels accents, sobretot en el cas de les llengües eslaves (només s'indiquen en els bons diccionaris).

Ara bé, aquesta no és la situació més general en què es troba un corrector. Normalment els noms estrangers ens arriben a partir d'altres llengües, sobretot el castellà, l'anglès o el francès. Molt sovint, encara, les formes castellanes són calcs o adaptacions de fonts angleses o franceses. Cadascuna d'aquestes llengües ha seguit, evidentment, el propi sistema de transcripció. Per a poder fer-ne una passable transcripció al català, caldria tenir al davant els quadres de transcripció propis de cadascuna d'aquestes llengües (només l'italià sol fer servir sempre en tota mena d'escrits les transliteracions científiques). Però això, evidentment, representa una feina complicada, a més de presuposar una bona biblioteca, que no tothom té a l'abast. Per això he redactat unes taules d'equivalències, segurament no exhaustives, però suficientment significatives. La comparació d'aquestes equivalències, per exemple, a través d'Internet, pot donar uns resultats força satisfactoris. Per això m'atreveixo a presentar-vos-les, conscient que, malgrat les mancances, us podran ser d'alguna utilitat.

Primer de tot cal fer atenció a alguns fenòmens generals que solen afectar algunes de les transcripcions:

— Per a l'àrab preveiem només les vocals *a*, *i*, *u* (les *e* i les *o* de moltes transcripcions són adaptacions fonètiques de pronúncies dialectals).

- Les terminacions *-ine* (típica de transcripcions franceses) sempre són *-ín*.
- Les *e* (de transcripcions angleses) sempre són *i* tòniques.
- La doble *a* (d'algunes transcripcions de l'àrab) correspon a la transliteració *a'* i s'ha de transcriure amb una simple *a* àtona.

TAULA 1
Signes de transliteració i transcripció de l'àrab

transliteració	transcripció				
	angl.	fr.	al.	cast.	cat.
ṭ	th	th	th	z	th
ǧ	j	dj	dsch	y/ŷ	j
č	ch	tch	tsch	ch	tx
ḥ	kh	kh	ch	j	kh
ḏ	dh/z	dh	dh	d/dh	dh
s/š	s/ss	s/ss	s/ss	s	s/ss
š	sh	ch	sch	sh	[i]x
ẓ	z/dh	dh	dh	z/d	dh (<i>El Periódico</i> : z)
ǧ	g/gh	g/gh/r	gh	g[u]	gh (<i>El Periódico</i> : g/gh)
q	k/q	k/q	k/q	k/q	q
w	w	ou	u	u	w (<i>Avui, El Periódico</i> : u)
y	y	y	j	y	y (<i>Avui, El Periódico</i> : i)

TAULA 2
Signes de transliteració i transcripció del ciríl·lic

transliteració	transcripció				
	angl.	fr.	al.	cast.	cat.
š	sh	ch	sch	sh	[i]x
šč	shch	chtch	schtsch	shch	[i]xtx (sovint simplificat: sx)
ž	zh	j/g	zh	zh	j
č	ch	tch	tsch	ch	tx
ch/kh	kh	kh	ch	j	kh
v	v	ff	w	v/f	v
i/j/y	i/y	i/y	i/j	i/y	i

TAULA 3
Signes de transliteració i transcripció del grec

<i>original</i>	<i>transliteració</i>	<i>transcripció</i>				
		<i>anql.</i>	<i>fr.</i>	<i>al.</i>	<i>cast.</i>	<i>cat.</i>
γ	g	g	g	g	g	g/i (ga, go, gu, ie, ii)
ζ	z	z	z	z	z	z
σ	s	s/ss	s/ss	s/ss	s	s/ss
θ	th	th	th	th	z	th
ι	i	i/y	i/y	i/y	i	i
χ	ch/kh	kh	kh	ch	j	kh
δ	d	d/dh	d	d	d/dh	d
η	ē	i	i	ē	i	i
υ	y	y/i	u	y	y/i	i
ω	ō	o	o	o	o	o
αι	ai	ae	e	ae	e	e
αυ	au	av	af	aw	av/af	av/af
ει	ei	i	i	i	i	i
ευ	eu	ev	ef	ew	ev/ef	ev/ef
οι	oi	i	i	i	i	i
ου	ou	ou	ou	ou	ou/u	u
γγ	gg	ng	ng	ng	ng	ng
γκ	gk	g/nk	g/nk	g/nk	g/nk	g (inicial), nk (medial)
μπ	mp	b/mb	b/mb	b/mb	b/mb	b (inicial), mb (medial)
ντ	nt	d/nd	d/nd	d/nd	d/nd	d (inicial), nd (medial)

Transcriure les lletres a partir d'altres llengües, sabent-ne la font, no presenta gaires dificultats si es tenen presents les taules que hem explicat. Tal com he dit suara, la dificultat més grossa es presenta a l'hora de saber on recau l'accent de la paraula, que no s'escriu en les llengües eslaves ni en l'hebreu, ni tampoc en les transliteracions científiques (pel que fa a l'àrab es pot deduir normalment de les vocals llargues). L'accent, però, és indispensable en una transcripció al català. En cada cas haurem de tenir la seguretat de l'accent original fent les comprovacions necessàries o consultant algun tècnic. No és pas una dificultat insuperable, ja que aquestes comprovacions en

molts casos es poden fer en bones fonts de llengües que tinguin accentuació, com ara el castellà; les enciclopèdies i els diccionaris italians acostumen a accentuar els mots i, a més, solen donar la pronúncia entre claudàtors; aquesta pronúncia també sol figurar en els diccionaris anglesos. També en italià i en alemany es publiquen regularment uns repertoris de noms d'actualitat (topònims, antropònims, institucions i noms comuns) en les diverses llengües estrangeres, incloent-hi les transcripcions o transliteracions, amb la seva pronúncia, per a locutors de ràdio i televisió. Fóra interessant que una cosa semblant es publicués a casa nostra.

TAULA 4
Signes de transliteració i transcripció de l'hebreu

<i>transliteració</i>	<i>transcripció</i>				
	<i>angl.</i>	<i>fr.</i>	<i>al.</i>	<i>cast.</i>	<i>cat.</i>
w	v/w	v/w	w	v	v
z	z	z	z	z/s	z
y	y/i	y	j	y	y (<i>Avui, El Periódico</i> : i)
s	s/ss	s/ss	s/ss	s	s/ss
<u>k</u>	kh	kh/r	ch	j	kh
g	g	g/r	g	g ^[u]	g
q	k/q	k	k	k/c/q	q
š/sh*	sh	ch/sh	sch/sh	sh	[i]x/sh
š/z*	ts/tz/z	ts	tz	s/ts	ts

* Transliteració «oficial» de l'Acadèmia de la Llengua Hebrea.

Un tractament especial mereix la transcripció del grec modern. Curiosament, totes les enciclopèdies, incloent-hi les italianes, donen els noms grecs moderns en transcripció, sense diacrítics, i amb la iodització actual de la llengua, talment que és impossible de recular des de les transcripcions fins a l'original. També en aquest punt la GEC optà curiosament per la transcripció i no per la transliteració.

Per a concloure, caldria recomanar que en tota mena de textos no especialitzats s'adoptés decididament una transcripció simplificada uniforme, en la forma proposada per l'IEC, no deixant-se induir a error ni per formes científiques escapçades, és a dir, mancades de diacrítics, ni per formes provinents d'altres llengües, i evitant les formes híbrides, que mesclen transcripcions diferents.

D'una manera immediata convindria que s'unifiquessin els criteris de transcripció i de transliteració, no solament per a adequar els quadres de la GEC amb els de l'IEC, sinó també per a trobar uns mateixos símbols per als mateixos fonemes en els diversos alfabetos de transliteració. Per això fóra recomanable d'organitzar reunions d'estudi entre les entitats que hi han treballat (Enciclopèdia, IEC, etc.).

Finalment, fóra molt útil de poder disposar en català de llistes, actualitzades regularment, de topònims, antropònims i de terminologia d'actualitat.

Balanç i conclusions del III Seminari de Correcció de Textos

Els dies 18 i 19 de novembre de 2004 va tenir lloc a Barcelona, a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, el III Seminari de Correcció de Textos, organitzat per l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics (OCAL) de l'Institut d'Estudis Catalans i dirigit pel senyor Josep Vigo i Bonada, membre de la Secció de Ciències Biològiques i director de l'OCAL, i coordinat pel senyor Josep M. Mestres i Serra, cap de l'OCAL. Han col·laborat en l'organització d'aquest III Seminari les institucions següents: Consorci per a la Normalització Lingüística, Enciclopèdia Catalana SA, Escola d'Administració Pública de Catalunya, Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra, Departament de Serveis Lingüístics del Parlament de Catalunya i TERMCAT, Centre de Terminologia. N'ha presidit la sessió inaugural el senyor Salvador Alegret, membre de la Secció de Ciències i Tecnologia i secretari general de l'IEC.

Amb el títol específic de *La terminologia i la correcció de textos*, deu ponents han participat en aquest III Seminari i han contribuït a assolir-ne el principal objectiu, que era posar en comú les mancances i les necessitats que hi ha actualment en els àmbits de la traducció i la correcció de textos amb relació a la terminologia, i també els criteris, les eines i els recursos de tota mena que hom té a disposició per a dur a terme aquestes tasques amb professionalitat.

Els dos-cents participants que han pogut seguir el Seminari tenen el lloc de residència als Països Catalans (menys un, que és de Saragossa), repartits territorialment de la manera següent: el 79,5 % provenen de Catalunya (el 52,2 % dels quals són del Barcelonès, un 8,8 % són del Baix Llobregat, un 5,7 % són del Vallès Occidental i un 4,4 % són del Gironès), un 13,5% provenen de les Illes Balears i un 6,5% provenen del País Valencià.

Segons la formació acadèmica, els percentatges són els següents: són llicenciats o doctors en filologia catalana el 72,5 % i en altres llicenciatures d'humanitats un 14 %

dels participants; són llicenciats en traducció i interpretació un 4,5 %, i cursen o han cursat altres estudis un 9 %.

Finalment, quant a la dedicació professional, treballen en l'àmbit de la lingüística el 67,5 % dels participants (un 29 % dels quals són tècnics de normalització lingüística, un 27,6 % són correctors i un 21,4 % són assessors lingüístics), en l'ensenyament un 6 %, en altres ocupacions un 15,5 % i no ho especifiquen un 11 %.

El text que segueix és el resum de les conclusions a què van arribar els organitzadors i els participants després de dos dies de ponències i de la taula rodona final.

Havent arribat a l'acabament d'aquest III Seminari de Correcció de Textos, ens correspon de valorar en quina mesura s'han acomplert els objectius proposats i recollir les constatacions a què hom ha arribat i les propostes que hi han estat presentades, a fi de traslladar-les a la Presidència i a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i, si escau, divulgar-les públicament.

I

El primer fet que s'ha pogut constatar és que, en alguns casos, la correcció o la traducció de textos d'especialitat és com una cursa d'obstacles, a causa, en bona part, de la dispersió de recursos i de la manca d'obres de referència prou completes en gairebé tots els àmbits d'especialitat.

EL TERMCAT, que promou el desenvolupament de la terminologia catalana amb l'elaboració de recursos terminològics i l'oferta de serveis d'assessorament, coordina també el procés de normalització terminològica, i ha proposat en aquest seminari de reforçar la col·laboració dels professionals de la correcció en aquest procés, per respondre més eficaçment a llurs necessitats.

S'ha apuntat la necessitat de disposar d'eines terminològiques tan completes com sigui possible, que responguin a les necessitats específiques dels correctors i correctores, al costat d'altres eines encaminades a objectius de difusió més generals.

II

La tasca duta a terme pels centres de normalització del Consorci per a la Normalització Lingüística, per mitjà dels seus serveis als municipis i a les comarques, i els altres

organismes que s'hi dediquen és, en general, essencial per a la difusió i la implantació real de la terminologia entre la població. Aquests centres i serveis també fan una tasca complementària de recollida de termes en els àmbits respectius, especialment pel que fa a les variants dialectals pròpies de cada territori.

III

L'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics de l'Institut d'Estudis Catalans atén, sobretot, consultes dels serveis lingüístics institucionals i universitaris, d'acord amb la normativa establerta per la Secció Filològica de l'IEC. Així mateix, en la mesura que l'IEC publica, majorment, obres especialitzades, contribueix també a difondre els termes que ha calgut fixar en cada obra dins el context en què s'apliquen.

Pel que fa als recursos terminològics en línia, s'ha comentat que, per a facilitar la feina dels correctors i dels traductors, aniria molt bé disposar de motors de cerca que permetessin consultar conjuntament les bases de dades terminològiques més extenses i fiables de què disposem en català actualment.

També s'ha exposat el problema de la dispersió de recursos i criteris. Caldria, doncs, que els gestionés algun centre, com ara l'IEC pel que fa a la llengua general i el TERMCAT pel que fa a la terminologia.

IV

L'Àrea d'Assessorament Lingüístic, dins el Departament de Serveis Lingüístics del Parlament de Catalunya, vetlla perquè les lleis que aprova el Parlament tinguin la qualitat gramatical i terminològica que escau a unes normes de rang elevat.

La idoneïtat del llenguatge legislatiu es fonamenta en la claredat, la precisió, la concisió, la neutralitat, la formalitat i la vigència de les normes.

Els punts d'intervenció lingüística dels assessors durant el procés legislatiu i els criteris bàsics que han de caracteritzar la terminologia aplicada a aquest àmbit d'especialitat, és a dir, la coherència, la precisió, la modernització i la concreció i adequació semàntiques, han constituït els eixos principals de l'exposició.

V

En relació amb la correcció de textos, seria molt recomanable que aquesta s'entengués cada vegada més com un control de qualitat, amb la finalitat d'orientar les empreses o les institucions perquè millorin els coneixements que els usuaris tenen de les eines que fan servir. En aquest sentit, l'actuació dels correctors ha d'ésser preventiva (facilitant eines per a redactar), interactiva (assessorant) i pal·liativa (corregint i recollint les mancances que s'han detectat per millorar la preventiva).

És important que els correctors coneguin i utilitzin les eines informàtiques que empra l'usuari, per tal de descobrir els problemes o inconvenients que en puguin derivar; s'ha constatat, també, que les memòries de traducció poden ésser una bona eina per a la correcció de textos.

També fóra molt convenient que les empreses de creació de programes informàtics aplicats a l'edició i a la correcció de textos tinguessin el màxim suport institucional, per tal que aquestes eines fossin realment útils i que el preu final fos assequible a tots els usuaris.

S'ha proposat que seria ben útil de fer alguna trobada per a conèixer i compartir els diversos recursos informàtics aplicats a la correcció i la traducció.

VI

Quant al llenguatge administratiu i jurídic, s'han destacat les mancances de recursos i la necessitat de normalitzar la fraseologia i la terminologia. Un dels problemes que s'ha detectat, i que afecta també el llenguatge general, és l'ús de les dobles formes i altres recursos per a evitar el sexisme en el llenguatge. En relació amb això, s'ha proposat de fer alguna reunió per a debatre aquest aspecte, que encara crea dificultats a l'hora de corregir.

VII

Pel que fa a la transcripció i a la transliteració de llengües que fan servir alfabetes altres que el llatí, seria molt recomanable que l'Institut d'Estudis Catalans i l'empresa Enciclopèdia Catalana treballessin conjuntament per tal d'unificar criteris, amb la finalitat que es puguin aplicar a la tercera edició de la *Gran enciclopèdia catalana*, de manera

que aquesta obra sigui referència de consulta per a tothom. Amb vista a aquesta edició, ha semblat que el més pràctic seria que l'entrada principal dels articles dels diccionaris coincidís amb la transcripció simplificada.

En relació amb aquesta qüestió, s'ha demanat que el Registre Civil estigui en condicions de poder inscriure correctament els noms propis provinents d'aquestes llengües.

Una altra cosa que s'ha considerat important de fer constar és que els diccionaris generals haurien de recollir la pronúncia —si pot ésser, en transcripció fonètica— de tots els manlleus no adaptats que hi apareguin. També s'hauria de donar aquesta transcripció fonètica en els adjectius provinents d'antropònims.

VIII

Els organitzadors, ponents i participants del III Seminari de Correcció de Textos han manifestat el seu agraïment a l'Institut d'Estudis Catalans, i especialment a la Secretaria General d'aquesta institució, per l'acolliment que ha proporcionat a aquest seminari, i, tal com ja hem comentat, han proposat de tenir altres trobades per tal d'aprofundir en les qüestions tractades durant aquestes dues jornades.

IECentanys19072007

ISBN: 84-7283-828-5

9 788472 838284